Solvita Berra (*Burr*), Inga Narmonta, Daina Grosa

MĀCĪT UN MĀCĪTIES

lingvistiski neviendabīgā vidē

Solvita Berra (*Burr*), Inga Narmonta, Daina Grosa

MĀCĪT UN MĀCĪTIES

lingvistiski neviendabīgā vidē

UDK 81:37
Ma098

Berra (*Burr*), S., Narmonta, I., Grosa, D. *Mācīt un mācīties lingvistiski neviendabīgā vidē*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2026. 120 lpp.

Eiropas Sociālā fonda Plus projekts Nr. 4.2.2.3/1/24/I/001
„Pedagogu profesionālā atbalsta sistēmas izveide”

Recenzentes: *Dr. philol.* Sanita Martena, *Mg. paed.* Daina Strode
Literārā redaktore Kristīne Mežapuķe
Korektore Agita Kazakeviča
Vāka un maketa dizaina autore Vanda Voiciša (SIA „Idea lex”)

© Solvita Berra (*Burr*), Inga Narmonta, Daina Grosa, 2026
© Latviešu valodas aģentūra | ESF+ projekts Nr. 4.2.2.3/1/24/I/001 „Pedagogu profesionālā atbalsta sistēmas izveide”
© Vanda Voiciša, vāka un maketa dizains, 2026

ISBN 978-9934-654-32-9

SATURS

IEVADS 5

1.
LINGVISTISKI NEVIENDABĪGA VIDE 10
1.1. Jēdziena izpratne teorētiskajā literatūrā un praksē 10
1.2. Situācija Latvijas skolās 12

2.
CITU VALSTU SKOLU PIEREDZE MĀCĪBU DARBĀ AR LINGVISTISKI NEVIENDABĪGĀM SKOLĒNU GRUPĀM 19
2.1. Eiropas valstu pieredze 19
2.3. ASV pieredze 25

3.
MĀCĪBU PIEEJAS UN PAŅĒMIENI DARBAM AR LINGVISTISKI NEVIENDABĪGĀM SKOLĒNU GRUPĀM 31
3.1. Visa skolas kolektīva atbalsts 34
3.2. Skolas lingvistiskā ainava kā mācību resurss 40
3.3. Diferenciācija mācību darbā 45
3.3.1. Individuālais izglītības programmas apguves plāns 48
3.3.2. Konsultācijas 50
3.3.3. Teksta pielāgošana 52
3.4. Apvērsto mācību pieeja 62

NOBEIGUMS 67

IDENTIFICĒTĀS PROBLĒMAS UN IETEIKUMI TO IESPĒJAMAI RISINĀŠANAI 69

LITERATŪRA 73

PIELIKUMI 83

1. PIELIKUMS
Diferenciācijas piemēri latviešu valodas stundām 84

1.1. Mācību stundu plāni latviešu valodai 7. klasē 84
1.2. Mācību stundu plāni latviešu valodai 8. klasē 94
1.3. Mācību materiāla diferenciācijas piemērs latviešu valodā 7. klasei 102

2. PIELIKUMS
Apvērsto mācību piemērs 8. klases latviešu valodas stundai 110

IEVADS

Izdevuma nosaukumā iekļautā vārdu savienojuma „lingvistiski neviendabīga vide" pirmais un pēdējais vārds norāda uz galveno kādas cilvēku grupas vai sabiedrības raksturojošo pazīmi – valodas un to varianti. Savukārt otrais vārds izceļ daudzveidības un dažādības aspektu. Izprotot atsevišķo vārdu nozīmes, kļūst skaidrs, ka lingvistiski neviendabīgā vidē cilvēki lieto dažādas valodas vai to variantus. Taču minētais secinājums tikai daļēji atklāj šādas vides būtību. Tā kā valodas un to varianti nepastāv abstrakti bez cilvēkiem, kas tos lieto, izpratne par jēdzienu paplašinās. Lingvistiski neviendabīgā vidē cilvēki variē ar valodām un to variantiem atkarībā no dažādiem apstākļiem, saziņas situācijas un sarunas partnera, jauc vairākas valodas vai to variantus, lai saruna izdotos veiksmīga, un meklē komunikācijas iespējas arī saziņas situācijās bez kopēji zināmas valodas jeb starpniekvalodas. Cilvēkus lingvistiski neviendabīgā vidē raksturo ne tikai dažādu valodu zināšanas un prasmes, bet arī atšķirīga kultūras pieredze.

Lai runātu par lingvistiski neviendabīgu vidi Latvijas skolās, ir būtiski ņemt vērā vēstures notikumus (jo īpaši Latvijas okupāciju un rusifikācijas politiku Padomju Latvijas laikā), notiekošo izglītības sistēmā un mūsdienu migrācijas procesus, kas ietekmē etnisko un lingvistisko skolēnu sastāvu skolās.

Latvijas izglītības sistēma patlaban atrodas gan vairāku apjomīgu reformu nobeiguma, gan ieviešanas fāzē, kas būtiski maina skolas ikdienu skolēniem un skolotājiem. Galvenās pārmaiņas skar mācību valodu, saturu un skolu tīkla uzbūvi.

Mācību satura, struktūras un metodoloģijas izmaiņas ir saistītas ar lielāko mācību reformu Latvijā pēdējās desmitgadēs: **kompetenču pieejas ieviešanu mācību procesā** nacionālajā izglītības projektā „Skola 2030". Mācību praksē tas maina veidu, kā skolēni mācās – tiek izcelta nevis faktu mehāniska iemācīšanās, bet zināšanu apguve noteiktiem funkcionāliem mērķiem, t. i., zināšanu izmantošana praktiskās situācijās, un caurviju prasmju (piem., kritiskās

domāšanas, pašvadītas mācīšanās, jaunrades un digitālās pratības) attīstīšana. Mācību process ir vairāk pētniecisks, bieži iekļaujot grupu darbu un projektus ar potenciālu veicināt skolēnu vēlmi izzināt, prasmi mācīties un sekmēt viņu mācīšanās motivāciju. Par galvenajiem „Skola 2030" ieviešanas pedagoģiskajiem ieguvumiem var uzskatīt:

- skolēnu mācīšanos domāt kritiski, sadarboties grupās un risināt problēmas;
- starpdisciplinaritāti, radot skolēnos izpratni par likumsakarībām;
- lielāku skolēnu patstāvību, pašiem vairāk iesaistoties mācību procesa plānošanā un snieguma izvērtēšanā (vairāk sk. *https://www.skola2030.lv/lv*).

Tomēr, kā rāda pētījumi (piem., Latvijas Universitātes Starpnozaru izglītības inovāciju centra veiktie), arī ziņu portālu analītiskie raksti, viedokļraksti un diskusijas (piem., LSM raidījumi „Ģimenes studija" un „Krustpunktā", portālu „E-klase" un „Māmiņu klubs" raksti), faktori, kas kavē veiksmīgu kompetenču pieejas ieviešanu, bija un joprojām ir:

- papildu slodze skolotājiem, veidojot mācību materiālus mācību līdzekļu trūkuma vai nepietiekama daudzuma dēļ;
- skolotāju, skolēnu un vecāku apjukums par vērtēšanas sistēmu;
- grūtības daudziem skolēniem pašiem organizēt savu darbu un uzņemties atbildību par rezultātu;
- skolotāja lomas maiņa, no zināšanu sniedzēja kļūstot par mācīšanās vadītāju, mentoru.

Ar kompetenču pieejas ieviešanu praksē ir saistīti arī **jaunais vidējās izglītības modelis un izvēļu grozi jeb mācību priekšmetu komplekti.** Tas nozīmē, ka skolēni vidusskolas posmā (10.–12. klasē) var izvēlēties izvēļu grozus ar trīs mācību priekšmetu padziļinātajiem kursiem (piem., matemātikā, latviešu valodā un bioloģijā) un apgūt tos augstākajā līmenī. Tādējādi skolēni padziļināti mācās tos mācību priekšmetus, kas viņus interesē un kas būs nepieciešami viņu turpmākajām studijām augstskolā vai izvēlētajai profesijai. Taču neatkarīgi no izvēlētā mācību priekšmetu komplekta visi skolēni apgūst pamatkursus visās mācību jomās.

Otrā reforma ir **pāreja uz „Vienotu skolu", t. i., mācībām tikai latviešu valodā.** Tā paredz, ka vispārējās izglītības iestādes pakāpeniski pāriet uz mācībām tikai valsts valodā. Praksē tas nozīmē to, ka daļai mazākumtautību skolēnu ir

grūtības sekot līdzi mācību stundās notiekošajam un uztvert mācību priekšmetu saturu nepietiekamas latviešu valodas prasmes dēļ un tāpēc viņiem sākotnēji ir zemākas sekmes (Kuzmina 2026). Ilustrācijai kāda skolēna pieredze:

> „Ir grūtības saprast, ko stāsta skolotājs. Nu, tas ir vairāk fizikā, ķīmijā, bioloģijā, kur ir daudz sarežģītu terminu, kuri ir maz saprotami. Visi šie termini ir grūti saprotami arī krieviski."
>
> (9. klases skolnieks Rīgas pamatskolā – Kuzmina 2026)

Taču, pēc Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) pārstāvju sniegtās informācijas, jo ilgāk skolēni mācās tikai latviešu valodā, jo labākus mācību rezultātus viņi sasniedz (turpat, arī LETA 2026). Līdz ar to reformas galvenie izaicinājumi ir:

- papildu stress mazākumtautību skolēniem (sevišķi introvertiem, kautrīgiem bērniem, jauniešiem);
- latviskas vides nodrošināšana skolēniem ārpus skolas viņu latviešu valodas prasmes praktizēšanai un nostiprināšanai;
- skolēnu nevienmērīgs mācību satura apguves progress dažādos vecumposmos (straujāks jaunākajās klasēs, lēnāks 4.–7. klasē);
- skolotāju papildu gatavošanās un darbs klasē, mācot mazākumtautību skolēniem gan mācību priekšmeta saturu, gan latviešu valodu;
- skolotāju zināšanu un pieredzes trūkums, strādājot klasēs, kur bērniem ir izteikti atšķirīgs valodas prasmes līmenis;
- tradicionālo – uz skolotāju centrētu – metožu dominance, kas ierobežo skolēnu iespējas aktīvi praktizēt latviešu valodu mācību stundās;
- nepietiekams valsts valodas prasmes līmenis skolotājiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, – viņiem ir grūtības izskaidrot mācību priekšmeta saturu, saziņā ar skolēniem tiek pieļautas valodas kļūdas (sk., piem., Skolas Vārds 2025; IZM, Valsts valodas centra un Izglītības kvalitātes valsts dienesta ziņojumi, ziņu dienesta „LETA" informatīvie raksti).

Izglītības reformu dēļ latviešu lingvodidaktikā pēdējās desmitgadēs ir vērojamas būtiskas metodoloģiskas izmaiņas latviešu valodas mācīšanā. Ir paplašinājusies izpratne par valodas zināšanām, valodas elementu funkcijas uztverot līdzvērtīgi to gramatiskajām formām, gramatiskās tēmas iekļaujot kāda satura temata kontekstā. Tāpat vairāk nekā iepriekš tiek izcelta valodas mācīšana un mācīšanās citu mācību priekšmetu apguvē jeb satura un valodas integrēta

apguve (angļu val. *Content and Language Integrated Learning*; CLIL), kas ir sevišķi būtiska skolēniem ar citu dzimto valodu (sk., piem., Latviešu valodas aģentūras (LVA) publicētos mācību materiālus: *https://maciunmacies.valoda.lv/bilingvala-izglitiba-un-clil#2tab*). Ne mazāk nozīmīgi, ka valodas mācīšanu ietekmē arī izglītības tehnoloģiju attīstība, ļaujot mācību darbā izmantot gan dažādas elektroniskas ierīces (piem., interaktīvo tāfeli), gan digitālos mācību resursus (piem., LVA mācību materiālus, „Skola 2030" laikā izstrādāto mācību materiālu repozitoriju „Mape", izglītības portāla „Uzdevumi.lv" mācību materiālus, izdevniecības „Skolas Vārds" autoru veidoto mācību un metodisko līdzekļu kopu „Pamatpaka"), gan arī latviešu valodas rīkus (piem., mašīntulkošanas rīkus, elektroniskās vārdnīcas, latviešu valodas tekstu un runas korpusus, transkribēšanas rīkus).

Būtiskākais migrācijas vilnis pēdējos gados ir saistīts ar Krievijas iebrukumu Ukrainā 2022. gada februārī un ar joprojām notiekošo karu Ukrainā. Tāpēc daudzas ukraiņu ģimenes ir nonākušas Latvijā, un viņu skolas vecuma bērni iekļaujas mūsu skolās. Piemēram, pēc IZM pārstāvju e-pastā sniegtās informācijas par datiem Valsts izglītības informācijas sistēmā, 2025. gada 22. aprīlī Latvijas vispārējās izglītības iestādēs mācījās 3812 Ukrainas civiliedzīvotāji. Tāpat dati par skolēniem šajā laikā rāda, ka otra lielākā skolēnu grupa bija reemigranti (119), kam seko tādas skolēnu grupas kā imigranti (56), nepilngadīgie patvēruma meklētāji (13) un ārvalstu diplomātu bērni (12). Šie skolēni līdzās Latvijā pastāvīgi dzīvojošo skolēnu etniskajām un lingvistiskajām grupām (latviešiem, krieviem, ukraiņiem, poļiem, baltkrieviem) veido lingvistiski neviendabīgu vidi Latvijas skolās.

Tomēr, lai arī kādas izmaiņas skartu valodas mācīšanas un apguves kontekstu, organizāciju un saturu, nedrīkst aizmirst par mācību procesa centrālajiem dalībniekiem – skolēniem un skolotājiem. Kā uzsver profesore Sanita Martena raidieraksta „Vārti" 15. sērijā „Cik vērtīga ir latviešu valoda?" un grāmatā „Valodu jauda no ģimenes līdz sabiedrībai: Latvijas cilvēki, identitātes, valodas": **„.. par valodu jārunā caur cilvēkiem."** (Martena 2025, 2026) Tie ir konkrēti skolēni katrā klasē un skolā, un tie ir konkrēti skolotāji, kas ar viņiem strādā īsākā (piem., ar daļu no patvēruma meklētāju bērniem) vai ilgākā mācību periodā. Tikai ciešā abu pušu – skolēnu un skolotāju – sapratnē un sadarbībā ir panākams jēgpilns mācību process un veiksmīga latviešu valodas apguve.

Šī izdevuma **mērķis** ir sniegt esošajiem un topošajiem skolotājiem, skolu administrācijai un atbalsta personālam ieteikumus un piemērus darbā ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām, kas balstīti zinātniskajos pētījumos un citu valstu skolu praktiskajā pieredzē, ņemot vērā Latvijas etnodemogrāfisko un sociolingvistisko situāciju un izglītības procesus.

Izdevuma pamatā ir trīs galvenās nodaļas. Pirmajā nodaļā plašāk skaidrots jēdziens „lingvistiski neviendabīga vide" un raksturotas izdevuma autoru identificētās skolēnu grupas pēc latviešu valodas prasmes līmeņa, kā arī minētas iespējamās grūtības valodas mācību procesa apguvē atkarībā no skolēna valodas zināšanām. Otrajā nodaļā ir parādīts, kas nacionālā, atsevišķu reģionu, skolu un mācību priekšmetu līmenī tiek darīts vairākās Eiropas valstīs, tostarp Lielbritānijā, un Amerikas Savienotajās Valstīs, lai palīdzētu skolotājiem mācīt valodu un mācību priekšmetus lingvistiski neviendabīgās skolēnu grupās un šo grupu skolēniem mācīties valodu un mācību saturu. Savukārt trešajā nodaļā ir apkopoti ieteikumi, kā lingvistiski pielāgot skolas vidi skolēnu daudzveidībai, mācību darba organizēšanai un satura veidošanai. Nobeigumā kritiski izvērtētas izdevuma tapšanas laikā identificētās problēmas nacionālā, pašvaldību, skolas un mācību stundas līmenī un doti iespējamie risinājumi ar papildu piezīmēm. Izdevumam ir divi pielikumi ar mācību stundu plāniem, kas ilustrē izdevumā aplūkotās mācīšanas pieejas un paņēmienus darbā ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām.

1.

LINGVISTISKI NEVIENDABĪGA VIDE

Šajā nodaļā vispirms ir plašāk izvērsts izdevuma nosaukumā iekļautais un ievadā īsi raksturotais jēdziens „lingvistiski neviendabīga vide", izmantojot vārdnīcās un pētījumos sniegtos skaidrojumus, kā arī ņemot vērā jēdziena lietojuma tendences Latvijas plašsaziņas līdzekļos. Otrajā apakšnodaļā ir pievērsta uzmanība Latvijas lingvistiski neviendabīgo skolēnu grupu raksturojumam, izceļot būtiskākās atšķirības valodas mācīšanā un apguvē.

1.1.

JĒDZIENA IZPRATNE TEORĒTISKAJĀ LITERATŪRĀ UN PRAKSĒ

Tradicionāli ar jēdzienu „lingvistiski neviendabīga vide" saprot apstākļu kopumu, kurā tiek izmantota vairāk nekā viena valoda, sazinoties vismaz divās, piemēram, runātāju dzimtajā valodā un valsts valodā. „Lingvodidaktikas terminu skaidrojošajā vārdnīcā" šāds šķirklis nav iekļauts, taču jēdziens ir pieminēts, skaidrojot divvalodu (bilingvālo) izglītību. Šķirklī ir norādīts:

> „Divvalodu izglītība biežāk tiek īstenota nacionālo minoritāšu skolās neviendabīgas nacionālās vides apstākļos, organizējot pedagoģisko procesu un saziņu vienlaikus dzimtajā un valsts valodā ar pakāpenisku valsts valodas proporciju pieaugumu."
>
> (Skujiņa *et al.* 2011, 27)

Ar „neviendabīgu nacionālo vidi" te, visticamāk, ir saprasta Latvijas sociolingvistiskā vide, ko veido dažādas tautības un viņu runātās valodas, t. i., latvieši, krievi, baltkrievi, poļi, lietuvieši u. c. tautības (Oficiālās statistikas

portāls 2025). Tātad jēdzienā „lingvistiski neviendabīga vide" iekļautais adjektīvs „neviendabīgs" (arī „heterogēns") izglītības kontekstā norāda uz mācību vidi, kurā ir skolēni ar dažādu valodas pieredzi un zināšanām.

Lietišķās valodniecības pētījumos (piem., García, Wei 2014; Gibbons 2015; Baker, Wright 2021) „lingvistiski neviendabīga vide" tiek uztverta divējādi. Tā var būt:

1) skolēnu vai studentu grupa ar atšķirīgiem zināšanu un prasmju līmeņiem mācību valodā, piemēram, Latvijas skolu audzēkņi ar augstu lietpratību latviešu valodā un audzēkņi ar mācīšanās grūtībām un zemu vērtējumu latviešu valodā;
2) skolēnu vai studentu grupa ar dažādām dzimtajām valodām un atšķirīgu mācību valodas apguves pieredzi un mācīšanās ilgumu, piemēram, grupa, kurā ir skolēni ar krievu valodu kā dzimto valodu (mācījušies tikai Latvijas skolās); skolēni ar ukraiņu valodu kā dzimto valodu (Latvijas skolās mācās pirmo gadu); skolēni ar latviešu un angļu valodu kā dzimtajām valodām (mācījušies Lielbritānijā, reemigrējuši kopā ar ģimeni uz Latviju un pirmo gadu mācās Latvijas skolās).

Pirmajā gadījumā atšķirības skolēnu grupā ir saistītas galvenokārt ar viņu fizioloģiskajām un kognitīvajām spējām uztvert, saprast un lietot mutvārdu runu un rakstveida tekstu, ar viņu motivāciju un interesi apgūt mācību valodu (Latvijā – latviešu valodu), otrajā gadījumā atšķirības pamatā ir skolēnu valodu biogrāfija, kultūras pieredze, valodas apguves multilingvālie un multikulturālie aspekti.

Mācību procesā lingvistiski neviendabīga skolēnu grupa parasti ietekmē mācību pieejas un stratēģijas izvēli (jo īpaši diferencēta mācību procesa gadījumā), rezultātu snieguma novērtēšanas uztveri un praksi (valodas prasme var ietekmēt pārbaudes darba rezultātus un neatainot skolēna patiesās zināšanas un prasmes) un mijiedarbību klasē (vienaudžu komunikācijas stils un līdzdalība var atšķirties).

Tomēr pētījumos tiek minēti arī vairāki visu skolēnu ieguvumi no mācībām lingvistiski neviendabīgā grupā; būtiskākie ir:

- iekļaujošs un diferencēts mācību process;
- skolēnu izpratne par multikulturālismu;
- cieņa pret daudzveidību;
- mācīšanās citam no cita (t. sk. vienaudžu dzimtās valodas netieša apguve);
- lingvistiskās diskriminācijas mazināšanās sabiedrībā;
- skolēnu kognitīvā elastība (piem., Cummins 2000; Lucas *et al.* 2008; Banks 2015).

Latvijas publiskajā diskursā jēdziens „lingvistiski neviendabīga vide" galvenokārt tiek lietots, apspriežot apstākļus un notiekošos procesus saistībā ar pāreju uz latviešu valodu kā vienīgo mācību valodu, kā rezultātā ir ievērojams skaits gan visu vecumposmu skolēnu, kam latviešu valoda ir dzimtā valoda (pirmā valoda), gan visu vecumposmu skolēnu ar citu dzimto valodu (pamatā krievu) un latviešu valodu kā otro valodu un izglītības ieguves valodu (piem., IKVD 2025; LETA 2026). Tāpat internetā atrodams daudz informācijas par atbalsta pasākumiem skolotājiem darbā ar skolēnu grupu, kurā skolēniem ir dažādas dzimtās valodas un atšķirīga latviešu valodas prasme (piem., LVA regulāri organizē profesionālās pilnveides kursus un izstrādā atbalsta materiālus, sk. *https://maciunmacies.valoda.lv/maci/reemigrantiem-un-imigrantiem*). Salīdzinoši retāk jēdziens tiek izmantots speciālajā izglītībā, runājot par mācību procesu skolēnu grupā, kurā ir skolēni ar īpašām vajadzībām, piemēram, nerunājoši bērni vai bērni ar smagiem valodas attīstības traucējumiem (piem., tiešsaistes seminārs „Atbalsts bērniem pirmsskolā lingvistiski neviendabīgā vidē" – VISC 2025). Te tiek izcelta maņu (taustes, redzes, dzirdes), demonstrāciju un vizuālo materiālu (piem., skolēnu veidotu plakātu ar zīmējumiem, kas papildināti ar tajos redzamo tēlu, objektu utt. nosaukumiem; rotaļlietu) loma mācību satura pielāgošanā, veidošanā un lietošanā skolēnu vajadzībām.

1.2.

SITUĀCIJA LATVIJAS SKOLĀS

Lai gan Latvijā ir skolas ar skolēniem, kuru dzimtā valoda ir tikai latviešu valoda, līdz ar dažādu jauniebraucēju ģimeņu ienākšanu skolas vidē Latvijas skolas kopumā kļūst arvien lingvistiski daudzveidīgākas. Jauniebraucēju statuss gan vienmēr nenozīmē, ka šo ģimeņu locekļiem iepriekš nav bijis saistības ar Latviju vai nebūtu zināšanu par Latvijas kultūru un tradīcijām.

Ar jēdzienu „jauniebraucēji" (angļu val. *newcomers*, *new arrivals*) Latvijas izglītības kontekstā tiek apzīmēti:

- nesen ieradušies imigranti – bērni, kas ar ģimenēm pārcēlušies uz Latviju no citas valsts;
- reemigrantu bērni – tie, kas dzimuši un dzīvojuši ārvalstīs vai agrā bērnībā ar vecākiem izceļojuši, vairākus gadus dzīvojuši ārvalstīs un tagad atgriezušies Latvijā;

- repatriantu bērni – tie, kuru vecvecāki ir dzimuši latviešu bēgļu ģimenēs un vecāki dzimuši ārpus Latvijas un kuri uzsāk mācības Latvijas skolās;
- bēgļi – bērni, kuru ģimenes devušās bēgļu gaitās militāra konflikta vai vajāšanas dēļ;
- patvēruma meklētāji – bērni, kuru ģimenes iesniegušas patvēruma pieprasījumu Latvijā.

1. tabulā ir iekļauts pārskats par galvenajām skolēnu grupām Latvijas skolās, ņemot vērā viņu latviešu valodas prasmes līmeni.

1. TABULA. **Skolēnu grupas, kas Latvijas skolās veido lingvistiski neviendabīgu vidi**

Skolēnu grupa	Latviešu valoda tiek apgūta kā ...	Latviešu valodas zināšanu līmenis	Iespējamās problēmas latviešu valodas mācību procesā, ar kurām saskaras skolēni
Skolēni ar augstu valodas prasmes līmeni	dzimtā valoda	Augsts valodas prasmes līmenis	Garlaicība. Intereses un motivācijas zudums. Stimulējoša izaicinājuma trūkums. Uzvedības problēmas.
Skolēni, kuru valodas zināšanas un prasmes ir zemā līmenī	dzimtā valoda	Zems valodas prasmes līmenis	Intereses un uzmanības mazināšanās. Plaisas palielināšanās jeb disproporcijas veidošanās starp neapgūto un apgūstamo mācību saturu. Padošanās, mācību motivācijas mazināšanās.
Skolēni ar mācīšanās grūtībām	dzimtā valoda	Nepietiekams / zems valodas prasmes līmenis	Nespēja izpildīt uzdevumus. Intereses un uzmanības mazināšanās. Padošanās, mācību motivācijas mazināšanās.
Skolēni ar mācīšanās traucējumiem (speciālās izglītības programma)	dzimtā valoda		Nespēja izpildīt uzdevumus, apgūt plānoto.
Skolēni, kuri iepriekš mācījās mazākumtautību izglītības programmās	valsts valoda un otrā valoda	A1 – ...	Jūtama ģimenes valodas ietekme dažādos latviešu valodas līmeņos. Nespēja uztvert skolotāja instrukcijas, uzdevumu nosacījumus, teikumu un tekstu saturu (ja ir ļoti zems valodas prasmes līmenis).

Skolēnu grupa	Latviešu valoda tiek apgūta kā ...	Latviešu valodas zināšanu līmenis	Iespējamās problēmas latviešu valodas mācību procesā, ar kurām saskaras skolēni
Reemigrējušie skolēni	etniskā mantojuma valoda vai svešvaloda	A0 – ...	Jūtama citas valodas ietekme dažādos latviešu valodas līmeņos. Nespēja uztvert instrukcijas, uzdevumu nosacījumus, teikumu un tekstu saturu (ja ir ļoti zems valodas prasmes līmenis).
Imigranti vai patvēruma meklētāji (ir starpniekvaloda)	svešvaloda	A0	Nav iespējas komunicēt latviešu valodā. Nespēja uztvert instrukcijas, uzdevumu nosacījumus.
Imigranti vai patvēruma meklētāji (nav starpniekvalodas)	svešvaloda	A0	Nav iespējas komunicēt latviešu valodā. Nespēja uztvert instrukcijas, uzdevumu nosacījumus.
Imigranti, kuri ir analfabēti, vai patvēruma meklētāji bez mācīšanās pieredzes	svešvaloda	A0	Nav mācīšanas prasmju, nav zināšanu, uz kuru pamata veidot latviešu valodas zināšanu bāzi.

Izglītības iestādēs ir pieejami dažādi valodas apguves problēmu risinājumi, piemēram, mācību priekšmetu konsultācijas, interešu izglītības programmas, izglītības iestādes speciālista noteikti atbalsta pasākumi (piem., papildu laiks, atgādnes, uzdevuma dalīšana izpildes soļos). Pamatojoties uz izglītības iestādē izveidoto individuālo izglītības programmas apguves plānu (IIP), skolēnam var tikt nodrošinātas speciālā pedagoga nodarbības, logopēda un psihologa konsultācijas. Ja iespējams, mācību stundu laikā ir pieejams pedagoga palīga atbalsts (resp., cilvēks, kas strādā ar skolēnu individuāli).

Pedagogs mācību stundas laikā var palīdzēt, diferencējot un individualizējot gan mācību saturu, gan arī mācību procesu. Tāpat valodas mācīšanai iespējams izmantot mācību materiālus, kas paredzēti latviešu valodas kā svešvalodas apguvei, arī jau īstenoto mazākumtautību izglītības programmu latviešu valodas mācību grāmatas.

Nākamajās rindkopās plašāk ir aplūkotas skolēnu grupas, kas Latvijā ieradušās nesen un pirmo reizi iepazīst Latvijas izglītības sistēmu.

Imigranti. Bērni no imigrantu ģimenēm ir iebraukuši Latvijā kopā ar vecākiem, kuri meklē labākas darba iespējas. Viņu vecāki bieži strādā mazkvalificētu darbu ilgas darba stundas un ierobežotā laika dēļ latviešu valodu apgūst lēnāk nekā viņu bērni. Nereti bērni ir motivēti mācīties un pirmie apgūst valodu, tādēļ kļūst par savu vecāku tulkiem. Piemēram, 18 gadus vecā jauniete Hao (vārds ir mainīts), kas ar ģimeni dzīvo Liepājā, skaidro:

> „Man [ir] jātulko vecākiem, īpaši tēv[am]. Ja viņam ir kaut kāda problēma ar veselību [un jāiet] pie ģimenes ārsta, [man] arī vajag iet kopā ar viņiem."[1, 2]

Imigrantiem lielākoties nav viegli pierast pie dzīves Latvijā, un viens no lielākajiem izaicinājumiem ir tieši latviešu valodas apguve. Ne vienmēr ir pieejama starpniekvaloda, piemēram, krievu vai angļu valoda, ko izmantot nezināmu vārdu un terminu skaidrošanai. Galvenie komunikācijas līdzekļi saziņā ar skolotājiem ir ķermeņa valoda (žesti, mīmika) un vizuālie materiāli (galvenokārt attēli). Imigrantu bērni mācās latviešu valodu bez jebkādām priekšzināšanām, un tieši viņi bieži visvairāk izjūt atsvešinātību. Viņiem jāapgūst daudz jauna, sākot ar alfabētu, izrunu, vārdu krājumu un teikuma struktūru līdz pat atšķirībām skolas tradīcijās un kultūrā.

Bēgļi un patvēruma meklētāji. Šo bērnu grupu raksturo kara vai vajāšanas dēļ pārdzīvotās šausmas, fiziskās un emocionālās traumas, tāpēc viņiem vispirms ir nepieciešama emocionālās labsajūtas un garīgās veselības līdzsvarošana, tikai tad – akadēmiska un sociāla iekļaušana. Te jāpiemin jēdziens „izglītība, kurā tiek ņemta vērā skolēnu traumas pieredze" (angļu val. *trauma informed education*) (Thomas *et al*. 2019; Boukhari 2025), kurā uzsvērta nepieciešamība pielāgot mācību procesu bērna psihosociālajai situācijai, nevis izmantot vienotus mācību standartus.

2022. gada pirmajā pusē Latvijā kopā ar ģimenes locekļiem ieradās aptuveni astoņi tūkstoši Ukrainas bēgļu bērnu skolas vecumā (t. i., 7–17 gadus veci) bez latviešu valodas zināšanām (Centrālā statistikas pārvalde 2022), taču atšķirībā no citu jauniebraucēju bērniem daudziem kā starpniekvaloda bija krievu valoda. Situācijas var būt dažādas: daļa Ukrainas bēgļu bērnu Latvijā ierodas ar vienu no vecākiem, kas var psiholoģiski palīdzēt pielāgoties jaunajiem dzīves apstākļiem, savukārt daļa patvēruma meklētāju bērnu dzīvo latviešu audžuģimenēs, kas var

[1] Intervija iegūta Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes (LU HZF) Filozofijas un socioloģijas institūtā Latvijas Zinātnes padomes (LZP) Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Migrantu uzņemšana nenoteiktības apstākļos: pārvaldība un vietējā līmeņa iekļaušana" (Nr. LZP-2023/1-0227).

[2] Citātos no intervijām saglabāta respondentu oriģinālvaloda.

būt pozitīvs apstāklis latviešu valodas apguvei, bet emocionāli kavēt iekļaušanos sociālajā dzīvē. Tas jāņem vērā, domājot par šīs grupas bērnu iekļaušanu skolā un viņu latviešu valodas apguvi. Ja vecāki paši vēl mācās valsts valodu, tad viņu iespējas palīdzēt bērniem mājasdarbu izpildē ir ierobežotas.

Reemigrantu bērni. Reemigrantiem raksturīga nedaudz atšķirīga situācija – vismaz viens no vecākiem prot latviešu valodu, tādēļ valodas nezināšana bieži vien nav galvenais šķērslis runātprasmei pamata līmenī. Skolēniem ar Latvijas bērnu un jauniešu vecumam neatbilstošu latviešu valodas prasmes līmeni problēmas mācībās var radīt ne vien rakstveida uzdevumi un komunikācija, bet arī specifisku tematu apspriešana, mācību organizācijas izpratne, uzdevumu nosacījumu un mācību satura uztvere. Turklāt viens no reemigrējušā bērna vecākiem var nebūt latviešu izcelsmes, un arī viņam latviešu valoda ir jāapgūst. Dažkārt reemigrējušās ģimenes bērns nemaz neprot latviešu valodu, jo, dzīvojot emigrācijā, latviešu valoda nav bijusi ģimenes valoda, līdz ar to bērnam latviešu valoda jāapgūst kā svešvaloda.

Pētījumos par reemigrantu ģimenēm, kas brīvprātīgi atgriezušās viena vecāka dzimtenē, bieži minēts, ka šī cilvēku kategorija ir „psiholoģiski droša" (Kolaitis *et al.* 2003) – proti, bērni ir atgriezušies atbalstošā un pazīstamā vidē. Tomēr reemigrējušam bērnam jaunā vide – gan skolas, gan apkārtējo apstākļu kopums plašākā izpratnē, piemēram, klimats, sadzīves apstākļi utt. – var būt pilnīgi sveša. Ja reemigrējušais bērns iepriekš ir ciemojies Latvijā, no šīm atsevišķajām epizodēm ir grūti gūt priekšstatu par dzīvi Latvijā. Turklāt iespējams, ka bērnam Latvijā nav paplašinātās ģimenes (angļu val. *extended family*) jeb tuvāko radinieku loka (vecvecāki, tantes, tēvoči, māsīcas, brālēni utt.), kas varētu emocionāli vai praktiski atbalstīt ikdienā. Var rasties situācija, ka reemigrējušie bērni kļūst „neredzami" (noslēdzas, izvairās no komunikācijas), jo tiek pieņemts, ka viņu latviešu valodas prasme ir pietiekama un ka viņiem nebūs grūti adaptēties Latvijas vidē (t. sk. skolā), jo vismaz viens no vecākiem ir dzimis un audzis Latvijā. Ja pastāv disonanse starp valsti, kurā ģimene dzīvojusi līdz šim, un Latvijas kultūrvidi, bērni to izjūt īpaši spēcīgi. Nereti pat Latvijā dzimušie vecāki atgriežoties izjūt kultūršoku (Ozola-Cīrule 2022; Grosa 2022) un viņiem jāpierod gan pie dzīves Latvijā, gan arī pie Latvijas skolas vides un tās prasībām.

Daļa reemigrantu ģimeņu ir repatrianti, t. i., trimdas latviešu vai vēlāko emigrantu pēcteči, kas nav dzimuši Latvijā. Vecāku latviešu valoda mēdz būt mantotās valodas prasmes līmenī – ar vienkāršāku teikumu struktūru un vārdu krājumu, kurā saglabājusies senāka, mūsdienu valodā retāk lietota vai neaktuāla leksika. Vecāki un bērni ne vienmēr zina vietējo sarunvalodu vai slengu, mūsdienu reāliju nosaukumus, terminus (piem., saistībā ar jaunajām tehnoloģijām).

Jāuzsver, ka reemigrantu bērni nav homogēna grupa, viņi nāk no sociālā, kultūras un izglītības ziņā atšķirīgām vidēm. Daži ir dzīvojuši monolingvālā, citi – multilingvālā vidē. Ģimenes valoda var būt latviešu valoda, mītnes zemes valoda un/vai arī angļu valoda. Ir bilingvālas ģimenes, kas dzīvo valstī, kuras valoda nav dzimtā valoda nevienam no vecākiem, piemēram, mamma ir latviete un tētis ir itālis, bet ģimene ar bērniem dzīvo Vācijā. Dažkārt reemigrantu bērni latviešu valodu nemaz neprot un mācās to kā svešvalodu. Citi prot runāt, bet ne lasīt vai rakstīt. Daži apmeklējuši latviešu diasporas nedēļas nogales skolas vai mācījušies latviešu valodu tiešsaistes kursos, apgūstot valodu mantotās valodas prasmes līmenī, kas atšķiras no latviešu valodas prasmes līmeņa Latvijas skolās. Līdz ar to reemigrantu bērni var saskarties ar līdzīgām grūtībām kā imigrantu un bēgļu bērni, kuriem nav iepriekšēju latviešu valodas zināšanu. (Grosa, King 2022) Iespējams, ka viņi nav uzauguši vidē, kur latviešu valoda tiek lietota ikdienā, un mājās un/vai latviešu diasporas skolās apgūtās latviešu valodas prasmes līmenis bieži nesasniedz mācībām un saziņai nepieciešamo valodas prasmes līmeni skolā (Rirdance 2023), kur lingvistiskās prasības un akadēmiskās gaidas ir augstākas, termini sarežģītāki. Šiem bērniem, iespējams, ir nepieciešams vairāk laika, lai uztvertu uzdevuma nosacījumus – viņi tos vispirms domās iztulko un tikai tad sāk risināt:

> „Jo viņš visu, to, ko viņam stāstīja, viņš galvā tulkoja. Teiksim, un tāpēc viņam arī bija ilgāk, viņš lēnāk visu darīja. Skolotājai citreiz bija dusmas par to, ka viņš tik lēns. „Nu ko tu vari būt tik lēns?" Bet Pēteris pats par sevi nav lēns, viņš ir ar ļoti ātriem apgriezieniem, un tas viņam Latvijā bija tāds spriedums uzlikts, ka viņš ir lēnāks."[3]

Tomēr reemigrantu bērniem atšķirībā no citiem jauniebraucējiem vismaz viens no vecākiem (vai kāds no vecvecākiem) prot valodu tādā līmenī, lai vismaz daļēji spētu palīdzēt mācību procesā, īpaši mājasdarbu izpildē.

Kā redzams, daļa 1. tabulā minēto bērnu grupu mācību procesā bieži saskaras ar

- valodas barjeru, ja latviešu valoda bērnam ir otrā vai trešā valoda vai svešvaloda;
- pielāgošanos jaunai skolas ikdienai (rutīnai, iekšējiem kārtības noteikumiem) un mācību programmai;
- sociālās integrācijas izaicinājumiem un psihosociālām vajadzībām (īpaši bēgļi un patvēruma meklētāji, kuri var būt piedzīvojuši traumu).

[3] Intervija iegūta LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā LZP Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvīdās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja" (Nr. LZP-2018/1-0042) un Dainas Grosas doktora disertācijas „The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia" (Grosa 2023) izstrādē.

Jauniebraucējiem ir atšķirīga iepriekšējās izglītības pieredze. Dažiem tā ir saistīta ar stingrāku un prasīgāku pieeju eksaktajās zinātnēs, kas raksturīga vairākām bijušās Padomju Savienības valstīm, arī Ukrainai. Savukārt citi nāk no Rietumeiropas, kur izglītības sistēma ir liberālāka un skolās mazāk tiek uzsvērta mācību satura mehāniska iemācīšanās (angļu val. *rote-learning*), kā arī ir lielāka pieredze jauniebraucēju iekļaušanā un vecāku iesaistē mācību procesā.

Ja agrāk skolēni, kas kopā ar ģimeni pārceļas no vienas valsts uz otru, tika uztverti kā daļa no ģimenei „līdzi ceļojošās bagāžas" un viņu viedoklim un spējai patstāvīgi pieņemt lēmumus un rīkoties saskaņā ar tiem netika pievērsta īpaša uzmanība, tad pēdējos gados pētījumi arvien biežāk iekļauj un apspriež bērnu skatījumu uz migrāciju (angļu val. *child-centred approach*) viņu labsajūtas kontekstā (piem., Martena, Berra 2025; Martena, Burr 2025; Grosa 2022, 2023; Orellana *et al.* 2001).

Bērniem no visām iepriekš minētajām jauniebraucēju grupām Latvijas skolās ir pieejams dažāda veida atbalsts. Uzsākot skolas gaitas un novērtējot bērna iepriekšējās zināšanas, pastāv iespēja mācības sākt zemākā klasē. Bieži ir pieejami pedagogu palīgi, kuri var palīdzēt tulkot un skaidrot klasē mācību saturu (sākumposmā tiek piedāvātas arī individuālas konsultācijas). Mācību stundās ir atļauts lietot vārdnīcas un mašīntulkošanas rīkus (piem., *Google Translate*), iespējams izmantot individuālus mācību plānus, tiek dots vairāk laika uzdevumu izpildei, kā arī ir pieejamas skolotāju konsultācijas pēc stundām, kur var noskaidrot nesaprasto. Dažās skolās tiek piedāvāts mācību saturu apgūt arī alternatīvos veidos, izmantojot citus mācību resursus (piem., teiku par Lāčplēsi var iepazīt, lasot komiksu vai skatoties video). Bērniem tiek dots vairāk laika uzdevumu un pārbaudes darbu izpildei, bet mācību procesā kā palīglīdzekli var izmantot atgādnes. Dažās skolās Ukrainas bēgļu bērniem tiek piedāvāta iespēja pirmajā mācību gadā koncentrēties galvenokārt uz valodas apguvi, bet citas mācību stundas apmeklēt pēc vēlēšanās. Tomēr šādā gadījumā nākamajā gadā skolēnam būtu jāatgriežas tajā pašā klasē. Šī iemesla dēļ vecāki un skolas bieži izvēlas kombinētu pieeju – sākotnēji vienu vai divas nedēļas bērns intensīvi apgūst valodu, bet pēc tam iesaistās pilnvērtīgā mācību procesā un apgūst visus mācību priekšmetus.

2.

CITU VALSTU SKOLU PIEREDZE MĀCĪBU DARBĀ AR LINGVISTISKI NEVIENDABĪGĀM SKOLĒNU GRUPĀM

Šajā nodaļā uzmanība ir pievērsta tam, kā citu valstu institūcijas, kas ir atbildīgas par izglītību valstī, pašvaldībās, un skolas plāno un realizē mācību procesu, kas palīdz jauniebraucēju skolēniem lingvistiski iejusties skolas vidē un apgūt gan izglītības valodu, gan attiecīgās valsts vai valsts daļas mācību programmu. Atsevišķu valstu pieredzes raksturojumā iekļauti arī atbalsta pasākumi pedagogiem, kas strādā ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām.

2.1.

EIROPAS VALSTU PIEREDZE

Daudzu Eiropas skolu pieredze, integrējot jauniebraucēju bērnus mācību darbā, liecina, ka lielākoties skolēni vismaz vienu gadu intensīvi mācās mācību valodu uzņemšanas jeb adaptācijas klasē (angļu val. *welcoming class*), paralēli apgūstot arī dažus mācību priekšmetus kopā ar vecumposmam atbilstošo klasi.

2. tabulā ir apkopota informācija par vairāku Eiropas valstu izglītības atbalsta politiku un mācību darbu praksē.

2. TABULA. **Eiropas valstis, kurās nacionālā vai reģionālā līmenī ir noteikta perioda uzņemšanas klases vai mācību programmas jauniebraucēju bērniem**

Valsts	Programmas tips, nosaukums	Maksimālais periods valodas apguvei	Vai tā ir tikai valodas mācīšanās? (Mācību prakse)
Somija	Sagatavošanas klases (angļu val. *preparatory education for basic education*; somu val. *valmistava opetus*) Avoti: *salo.fi*; *eurydice.eacea.ec.europa.eu*	Apmēram viens mācību gads: vismaz 900 mācību stundas 6–10 gadus veciem bērniem un 1000 stundas vecākiem skolēniem. Stundu apjoms atbilst viena mācību gada programmā noteiktajam.	Galvenais mērķis ir somu (vai zviedru) valodas kā otrās valodas apguve. Skolēni pakāpeniski iekļaujas citu mācību priekšmetu stundās kopā ar citiem bērniem attiecīgā vecumposma parastajā klasē[4], tātad tā nav tikai 100 % valodas mācīšanās.
Zviedrija	Sagatavošanas klases (angļu val. *preparatory classes / introductory classes*; zviedru val. *förberedelseklass*) Avoti: *https://ej.uz/xdgb*	Likumā noteiktais maksimālais laiks: ne ilgāk kā divi mācību gadi. Skolas direktors lemj, cik ilgi konkrētais bērns tur paliek.	Sagatavošanas klasē tiek mācīta ne tikai valoda, bet arī vairāku citu mācību priekšmetu saturs. Paralēli tam skolēni daļu mācību stundu pavada kopā ar citiem bērniem attiecīgā vecumposma parastajā klasē.
Dānija	Uzņemšanas klases (angļu val. *reception classes / basic education for bilingual pupils*; dāņu val. *modtagelsesklasser*) Avoti: *https://ej.uz/gfxc*; *https://www.internationalhouseodense.dk/living/settling-into-odense/schooling/language-assessment*	Sagatavošanas izglītība Dānijā var ilgt līdz diviem gadiem (Helakorpi *et al*. 2023). Īpaša uzmanība tiek pievērsta jauniebraucēju bērniem no Ukrainas.	Skolēni intensīvi mācās dāņu valodu atsevišķā klasē, bet vienlaikus daļu mācību priekšmetu apmeklē kopā ar citiem bērniem attiecīgā vecumposma parastajā klasē.

[4] Šeit un turpmāk vārdu savienojums „parastā klase" lietots ar nozīmi 'skolēnu grupa, kas apgūst vispārējās izglītības programmu'.

Valsts	Programmas tips, nosaukums	Maksimālais periods valodas apguvei	Vai tā ir tikai valodas mācīšanās? (Mācību prakse)
Nīderlande	Sagatavošanas jeb pārejas klases ārvalstu skolēniem; atsevišķas programmas jauniebraucēju bērniem sākumskolā (angļu val. *international foundation classes / transition classes*; holandiešu val. *internationale schakelklas*; ISK) Avots: *https://ej.uz/y53u*	Parasti viens vai divi gadi, bet ne ilgāk. Ierasta prakse ir mācību progresa izvērtēšanas sanāksmes kopā ar skolotājiem un vecākiem divreiz gadā.	Sagatavošanas klasē lielākā daļa mācību stundu ir holandiešu valodā kopā ar pamata mācību priekšmetiem (piem., matemātiku), bet dažus mācību priekšmetus jauniebraucēji apgūst kopā ar citiem skolēniem attiecīgā vecumposma parastajā klasē. Pirmajā gadā ir intensīva valodas apguve; skolēni valodu apgūst grupās pēc valodas prasmes līmeņa, nevis pēc vecumposma. Skolēni pārejas klasē apgūst arī prasmi mācīties (piem., strādāt grupā, plānot laiku mājasdarbu izpildei). Liela daļa skolēnu turpina mācības parastajā klasē apmēram pēc viena gada.
Beļģija (Flandrijas reģions)	Uzņemšanas klases jauniebraucējiem (holandiešu val. *onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers*; OKAN) Avots: *european-agency.org*	Aptuveni vienu gadu ilga programma ar intensīvu holandiešu valodas apguvi.	OKAN galvenais mērķis ir holandiešu valoda + integrācija. Bērni lielākoties mācās valodu, bet tiek apgūti arī citi priekšmeti; mācību programma ir vērsta uz iekļaušanos Flandrijas sabiedrībā. Pēc gada skolēni pārsvarā turpina mācības parastajā skolā vai klasē.
Austrija	Vācu valodas atbalsta klases vai kursi skolēniem ar nepietiekamām vācu valodas zināšanām (vācu val. *Deutschförderklassen / Deutschförderkurse*) Avots: *bmb.gv.at*	Viena klase vai kurss parasti ilgst vienu semestri, bet to var apmeklēt ne vairāk kā četrus semestrus (t. i., ne ilgāk kā divus mācību gadus).	Atbalsta klases skolēni 15–20 stundas nedēļā mācās vācu valodu atsevišķi, bet pārējās stundas kopā ar citiem bērniem ir parastajā klasē (piem., mūzikā, sportā). Tas ir ļoti intensīvs valodas apguves periods, bet ne pilnīga nošķiršana.

Valsts	Programmas tips, nosaukums	Maksimālais periods valodas apguvei	Vai tā ir tikai valodas mācīšanās? (Mācību prakse)
Vācija (Berlīne; katrā federālajā zemē noteikumi atšķiras)	Uzņemšanas jeb adaptācijas klases (vācu val. *Willkommensklassen / Sprachlernklassen*) Avots: *PEG V.25-01*	Parasti no nepilniem sešiem mēnešiem līdz vienam vai diviem gadiem, kamēr skolēns pietiekami pārvalda vācu valodu, lai sekotu līdzi mācību saturam parastajās mācību stundās.	Uzņemšanas (adaptācijas) klases galvenais mērķis ir vācu valodas apguve, bieži vien gandrīz visas skolas dienas garumā, bet skolēni apmeklē arī atsevišķas stundas (piem., sportu, mūziku) kopā ar parasto klasi.
Francija	Atbalsta nodarbības jauniebraucēju skolēniem ar citu dzimto valodu (franču val. *unités pédagogiques pour élèves allophones arrivants*; UPE2A) Avots: *https://ej.uz/wfph*; *Académie de La Réunion*	Pamatperiods ir viens mācību gads, izņēmuma gadījumā (īpaši, ja bērns iepriekš nav bijis skolots) atbalstu var pagarināt līdz diviem gadiem.	UPE2A nodrošina 12–15 stundas nedēļā franču kā otrās valodas apguvei, pārējo laiku bērni pavada parastajā klasē, apmeklējot citu priekšmetu stundas. Tas ir intensīvs, tomēr ne pilna laika valodas apguves periods; bērni netiek pilnīgi nošķirti no parastās klases.
Grieķija	Uzņemšanas klases (angļu val. *Reception Classes I, II*; grieķu val. Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας; ZEP) Avots: *european-agency.org*	ZEP I paredzēta bērniem ar minimālām grieķu valodas zināšanām vai bez tām un ilgst vienu mācību gadu, ar iespēju pagarināt mācības. ZEP II var paildzināt atbalstu vēl uz vienu vai diviem gadiem.	ZEP I nodrošina intensīvu grieķu valodas kursu (aptuveni 15 stundas nedēļā) atsevišķā grupā, vienlaikus skolēni daļu priekšmetu apgūst parastajā klasē.
Spānija (Madride) – kā spilgts Eiropas Savienības izglītības atbalsta politikas piemērs	Pārejas klases ārvalstu skolēniem, kas neprot spāņu valodu (spāņu val. *Aulas de Enlace*) Avots: *Educa2*; *Cervantes Virtual Centre*	Maksimālais mācīšanās laiks ir deviņi mēneši, šo laiku var sadalīt vienā vai divos mācību gados. Agrākajos norādījumos minēts „vispārējais 6 mēnešu periods ar pagarināšanas iespēju".	Galvenais mērķis ir spāņu valodas apguve. Skolēni šajā klasē parasti pavada gandrīz visu skolas dienu (izņemot sporta, mūzikas u. c. stundas). Tātad faktiski tas ir ļoti valodcentrisks sagatavošanas periods.

Atsevišķa, no citiem mācību priekšmetiem nošķirta mītnes zemes valodas mācīšana un apguve gandrīz nekur netiek īstenota. Gan Eiropas Savienības izglītības politikas dokumentos (European Commission 2019), gan jaunākos nacionālos materiālos uzsvērts, ka bērnus nedrīkst ilgstoši izolēt no parastās klases (angļu val. *mainstream class*), kur apgūst vispārizglītojošo izglītības programmu, tāpēc vienmēr tiek nodrošināta daļa priekšmetu, ko apgūt kopā ar vienaudžiem. Tomēr virkne valstu ir noteikušas skaidru maksimālo periodu, kurā jauniebraucējs mācās īpašā sagatavošanas (arī uzņemšanas, pārejas) klasē (Somijā – vienu gadu, Zviedrijā un Dānijā – līdz diviem gadiem, Nīderlandē un Flandrijas reģionā Beļģijā – vienu līdz divus gadus, Austrijā un Vācijā – līdz diviem gadiem utt.). Pirmajā gadā šajās programmās lielākā daļa stundu ir veltītas tieši valsts (vai Beļģijas gadījumā – attiecīgā reģiona) valodas apguvei un pārējie mācību priekšmeti tiek apgūti integrēti ar pielāgotu saturu, vai no pārējiem priekšmetiem tiek apgūti tikai daži. Portugāle, Slovēnija, Latvija, Itālija, Polija u. c. valstis pārsvarā izmanto integratīvu modeli – bērns uzreiz tiek uzņemts parastajā klasē, bet saņem papildu valodas stundas, konsultācijas vai tiek iesaistīts īslaicīgās intensīvās valodas apguves grupās. Šajās valstīs daudz retāk tiek noteikts maksimālais laika periods, cik ilgi bērns var mācīties atsevišķā valodas klasē, tāpēc tās tabulā nav iekļautas.

Informāciju par iekļaušanas praksi sistemātiski apkopo „Eurydice" – 43 Eiropas nacionālo nodaļu tīkls, kas sniedz datus un analīzi par Eiropas izglītības sistēmām. Tā ziņojumi par migrantu skolēnu integrāciju liecina, ka aptuveni puse Eiropas izglītības sistēmu izmanto sagatavošanas (angļu val. *reception*) klases, bet pārējās izvēlas tiešu integrāciju ar papildu valodas atbalstu (European Commission 2019).

Atšķirībā no vairākām kontinentālās Eiropas valstīm, kurām raksturīgs centralizēts pārejas jeb uzņemšanas klases modelis, Lielbritānijā izplatītāks ir integrētas iekļaušanas modelis. Jauniebraucēju bērni netiek ilgstoši izglītoti atsevišķās, valsts līmenī centralizētās uzņemšanas klasēs, bet parasti salīdzinoši ātri tiek iekļauti parastajās klasēs, kur apgūst vispārizglītojošo mācību programmu, vienlaikus viņiem tiek nodrošināts elastīgs valodas un mācību atbalsts (piem., angļu valodas kā papildu valodas (angļu val. *English as an additional language*; EAL) programma, individuāla palīdzība vai skolotāja asistenta atbalsts).

Lai veiksmīgāk iekļautu jauniebraucējus skolā, pēc stundām tiek rīkotas valodas un kultūrorientācijas nodarbības. Tās nodrošina ikdienas valodas apguvi neformālā vidē, un tajās jauniebraucēju bērni var praktizēt savas angļu

valodas zināšanas, saņemt palīdzību mājasdarbu risināšanā, sadraudzēties ar citiem un iepazīt vietējo kultūru. Nodarbību mērķis ir palīdzēt bērniem iemācīties komunicēt ar citiem skolēniem ikdienas situācijās. Ar līdzīgu mērķi tiek organizēti t. s. brokastu klubiņi (angļu val. *breakfast clubs*), kur bērniem ir iespēja brokastu laikā (tiek piedāvāts arī brokastot) iemācīties visbiežāk lietotos vārdus un izteicienus, lai viņi varētu saprast gan klasē mācīto, gan klasesbiedru runāto starpbrīžos.

Lielbritānijas skolās tiek izmantoti dažādi paņēmieni, lai jauniebraucēju bērni varētu sekot līdzi mācībām, piemēram, skolēnam, kurš vēl nepārvalda angļu valodu, klasē tiek iedots attēls un vairāki atslēgvārdi (lietvārdi, darbības un īpašības vārdi) par tēmu, kas tiek apgūta stundā. Viņam ir iespēja šos vārdus iztulkot savā dzimtajā valodā un censties sekot līdzi stundai. Šie vārdi bērnam tiek iedoti arī pirms mācību stundas, lai varētu tos iemācīties mājās un stundā tie vairs nebūtu sveši. Mērķis ir nodrošināt, lai skolēns vismaz daļēji varētu sekot līdzi tam, kas tiek mācīts – ne pilnībā, bet pietiekami, lai atrašanās klasē nebūtu bezmērķīga un viņš saprastu mācību satura jēgu.

Mācību iestādes arī piedāvā angļu valodas nodarbības vecākiem skolas telpās pēc mācību stundām un organizē pasākumus, lai jauniebraucēju ģimenes justos kā daļa no kopienas un zinātu, ka skola ir vieta, kur vērsties pēc atbalsta, jo daudzām ģimenēm Lielbritānijā nav pazīstamu cilvēku. Skola kļūst par vietu, ar kuras starpniecību ģimenes var integrēties sabiedrībā.

Lai varētu izvērtēt progresu, jauniebraucēju bērna valodas prasme Lielbritānijā tiek regulāri monitorēta: tās novērtēšana notiek gan pašā sākumposmā, gan pēc diviem vai trim mēnešiem. Sagaidāms, ka gada laikā jaunpienācējam būtu jāspēj sekot līdzi mācību programmai (angļu val. *access the curriculum*). Ja tas nav noticis, iespējams, bērnam ir īpašas vajadzības vai arī viņš iepriekš nav apmeklējis skolu (piem., romu bērni). Ziņojumā tiek fiksēts, kādi atbalsta pasākumi ir ieviesti.[5]

[5] Dati no intervijas ar Londonas priekšpilsētas skolas skolotāju iegūti LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā LZP Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvīdās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja" (Nr. LZP-2018/1-0042) un D. Grosas doktora disertācijas „The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia" (Grosa 2023) izstrādē.

2.3.

ASV PIEREDZE

ASV tikai sākumskolas klasēs tiek pieļauts bilingvisms. Ir trīs iespējas, kā skolēni bez angļu valodas zināšanām vai ar zemu angļu valodas prasmes līmeni var iekļauties pamatskolas un vidusskolas posmā. Skolēni var mācīties:

1) skolās ar jauniebraucēju bērnu mācību programmu;
2) pārejas skolās, kas aptver skolēnus no ģeogrāfiski plaša reģiona, pēc mācībām tajās skolēni turpina mācīties parastajā jeb vispārizglītojošā skolā (angļu val. *mainstream school*);
3) īpaši jauniebraucēju skolēniem izveidotās skolās visos vecumposmos (1.–12. klase, 6.–12. klase un 9.–12. klase). Absolvējot sākumskolu vai pamatskolu, skolēni var pāriet uz parasto skolu vai turpināt mācīties jauniebraucēju bērniem paredzētās skolas nākamajā posmā.

Jāatzīmē, ka ASV skolās pastāv atšķirīga jēdziena „jauniebraucējs" izpratne. Ir apvidi vai atsevišķas skolas, kurās par jauniebraucēju bērniem uzskata skolēnus, kuri uzturas ASV ne ilgāk par vienu gadu. Savukārt citās skolās par jauniebraucējiem tiek atzīti skolēni, kuri uzturas ASV ne ilgāk par trim vai četriem gadiem (piem., West Fargo 2026; California 2026).

Pamatskolas un vidusskolas klasēs ir īpašas, pašu skolotāju izstrādātas **jauniebraucēju bērnu mācību programmas** (angļu val. *newcomers programs*), kas ilgst apmēram vienu mācību semestri vai gadu, tad seko 2–3 mācību semestri programmā ar angļu valodu kā otro valodu, paralēli apgūstot citus mācību priekšmetus angļu valodā kā otrajā valodā, pēc tam skolēni mācās kopā ar parastās klases skolēniem, saņemot papildu atbalstu. Plašāk izmantotā stratēģija ir **satura apguve ar valodas atbalstu** (angļu val. *sheltered instruction*), kas padara pieejamu citu mācību priekšmetu saturu (piem., matemātiku, fiziku vai vēsturi) angļu valodas apguvējiem paredzētajā klases līmenī, vienlaikus attīstot viņu angļu valodas prasmi. Atbalsta stratēģijas pamatā ir vizuālie palīglīdzekļi, vienkāršota valoda un praktiskas aktivitātes, lai palīdzētu skolēniem izprast sarežģītu mācību materiālu, nepazeminot akadēmiskos standartus. Galvenie principi satura apguvei ar valodas atbalstu ir:

- **skolēniem saprotams mācību iedevums:** skolotāji pielāgo savu valodu (t. i., runā lēnāk, ieturot loģiskās pauzes; veido īsākus teikumus bez savrupinājumiem un palīgteikumu pārdaudzuma) un izmanto konteksta norādes, lai padarītu mācību saturu vieglāk uztveramu;

- **mācību priekšmeta satura un valodas apguves mērķu līdzvērtīgums:** mācību stundai tiek izvirzīti gan akadēmiski, gan konkrēti valodas apguves mērķi (piem., iemācīties saturam specifisku vārdu krājumu un konkrētas sintaktiskās konstrukcijas);
- **aktīva skolēnu iesaistīšanās:** mācību darbā tiek izmantota kooperatīvā mācīšanās (grupu darbs, darbs pāros), grafiskie uzskates līdzekļi, interaktīvi un praktiski uzdevumi, lai palielinātu skolēnu līdzdalību;
- **pedagoģiskais atbalsts:** skolotāji sniedz īslaicīgu atbalstu, piemēram, modelē runas situācijas, izspēlē jēdzienus vai izmanto dzimtās valodas atbalstu, pakāpeniski to pārtraucot, kad skolēni kļūst prasmīgāki mācību valodā.

Vairāku izglītības pārvaldes iestāžu ziņojumi (piem., U. S. Department of Education 2026) liecina, ka skolotājiem ASV ir liels metodiskais atbalsts un apmaksāts papildu darbs. Skolas piedāvā seminārus klātienē un tiešsaistē, skolotāju tīklošanās pasākumus un profesionālās pilnveides kursus. Skolotājiem domātie atbalsta pasākumi ir

- iekļauti skolas un skolotāju darba grafikā, lai nodrošinātu nepārtrauktību un nostiprinātos institucionalizēta prakse;
- vērsti uz teorijā balstītiem un iedarbīgiem mācību principiem;
- paredzēti efektīva mācību darba sagatavošanai, piemēram, kopīga mācību projekta modelēšana, vienota mācību satura un valodas mācīšanas saskaņošana un atgriezeniskās saiknes sniegšana;
- orientēti uz problēmu risināšanu konkrētajā klasē, piemēram, daudzpakāpju akadēmiskā atbalsta iekļaušana, skolēnu snieguma vērtēšanas sistēmas izstrāde, jaunu mācību programmu izstrāde vai pielāgošana, tehnoloģiju izmantošana mācību procesā;
- pielāgoti katram mācību priekšmetam;
- vērsti uz skolotāju sadarbību, lai skolotāji dalītos ar idejām un pieredzi un atbalstītu cits citu.

Kā piemēru var minēt Kalifornijas štata pedagogu izstrādāto valodas apguves vadības projektu „GLAD" (angļu val. *Guided Language Acquisition Design*), kas ir guvis nacionāla līmeņa politisku un finansiālu atbalstu tā ieviešanai praksē. Projekta laikā ir izstrādāts pedagogu profesionālās pilnveides kurss ar praktiskiem semināriem, mācību materiāliem un zinātniskajiem rakstiem, kuros ir iekļautas rekomendācijas pedagogiem (sk. *https://ntcprojectglad.com/*).

Vairākās ASV skolās, kurās mācās jauniebraucēju bērni un jaunieši, skolēniem tiek nodrošināta mācību valodas un satura intensīva un integrēta apguve. Šādā mācību procesā

- tiek pilnveidotas mācību valodas prasmes (klausīšanās, lasīšanas, runāšanas, rakstīšanas) visās mācību priekšmetu stundās;
- tiek iekļautas dažādas mācību metodes un materiāli (video, audio, kinestētiskie, taktilie), kas ir balstīti uz konkrētām cilvēku maņām;
- citu mācību priekšmetu skolotāji regulāri sadarbojas ar angļu valodas skolotāju (savstarpēji palīdzot skolēnu izglītošanā);
- tiek pilnveidota skolēnu tekstpratība (arī skolēnu dzimtajā valodā), piemēram, mācību gada laikā jauniebraucēju skolēniem tiek uzdots veidot portfolio, kurā ir viņu labākie darbi visos mācību priekšmetos, kā arī radošs, ar viņu kultūru saistīts darbs skolēnu dzimtajā valodā;
- visu mācību priekšmetu skolotāji patstāvīgi apgūst zināšanas par skolēnu dzimto valodu ortogrāfiju, gramatikas sistēmu un raksturīgākajām leksikas pazīmēm, lai palīdzētu skolēniem ar mācību valodas izrunu, vārdu locīšanu un teikumu izveidi;
- diferenciācija notiek dažādos līmeņos.

Skolotāji diferencē apgūstamo mācību saturu, piemēram, piedāvājot to dažādos sarežģītības līmeņos un ar daudzpakāpju atbalstu, savukārt satura atklāšanā tiek izmantotas vairākas maņas, īpaši apvienojot gan audiālus, gan vizuālus līdzekļus. Lai skolēni varētu pilnvērtīgi paust savu izpratni un viedokli par apgūto, tiek dažādotas arī mācību organizācijas formas, mācību aktivitātes un sasniedzamie rezultāti, piemēram, stundā var izmantot:

- „darba stacijas" (angļu val. *work stations*), kas ietver teksta lasīšanu, radošo darbu veidošanu, videoierakstu skatīšanos un tēmas apspriešanu;
- videoierakstus, audioierakstus, infografikas, ierakstus dienasgrāmatā, pāru diskusijas, radošos darbus, lai skolēni demonstrētu apgūtās zināšanas;
- individuālos un grupu projektus;
- „atkārtoto mācīšanos" (angļu val. *spaced repetition*), lai sniegtu atbalstu mācību satura uztverē skolēniem ar mācīšanās grūtībām un skolēniem ar augstiem mācību sasniegumiem;
- jēdzienu iekļaušanu reālās dzīves piemēros un mācību telpas lingvistiskajā ainavā.

Mācību process tiek veidots kopīgi, skolotājiem uzklausot skolēnu viedokli (angļu val. *learner voice*), kā arī dodot viņiem iespēju izvēlēties mācību saturu un organizācijas formas, lai apgūtu vairāk, padziļinātāk.

Pētījumos par ASV skolu mācību darba organizāciju un saturu (piem., Baker *et al*. 2014; U. S. Department of Education 2026) atklāts, ka valodas un mācību priekšmetu apguve skolā norit veiksmīgāk, ja

- skolēniem tiek dota iespēja mācīties savā tempā, sasaistot pašu pieredzi un iepriekšējās zināšanas ar jauno mācību saturu pirms jaunas informācijas apguves mācību stundā (par apvērsto mācību pieeju sk. tālāk 3.4. apakšnodaļā);
- mācību darba nosacījumi un informācija par mācību darba organizācijas formām ir skolēniem pieejama arī rakstiski, piemēram, uz tāfeles, kā arī izdales materiālos;
- jaunapgūstamais vārdu krājums skolēniem ir pieejams dažādos veidos: vizuālās norādēs, pašu veidotās vārdnīcās, attēlu krājumos, kartītēs u. tml.;
- tiek rādīti vizuālie palīglīdzekļi jeb grafiskie uzskates līdzekļi, piemēram, T diagrammas, Venna diagrammas, infografikas, fotogrāfijas, shēmas, laika līnijas;
- mācību metodes, pieejas un organizācijas formas ir daudzveidīgas, piemēram, „skaļā domāšana"; jautājumu un atbilžu sesijas; mini nodarbības (mācību stundas segmenta apguve); demonstrēšana; prognozēšanas, salīdzināšanas un pretstatīšanas uzdevumi; teksta daļu sakārtošana pareizā secībā; dažādi skolēnu grupēšanas paņēmieni, lai sagatavotos pilnīgai stundas apguvei;
- skolēnus regulāri rosina atbildēt rakstiski, attīstot viņu akadēmisko rakstu valodu;
- pastāvīgi tiek izmantotas tehnoloģijas – gan tehniskas ierīces, gan digitālie valodas resursi;
- notiek regulāra formatīvā vērtēšana. Piemēram, skolotāji regulāri izmanto ātru un neformālu novērtējuma veidu – „izejas biļetes" (angļu val. *exit tickets*) stundā vai stundas beigās. Citi piemēri: „patīk" vai „nepatīk" vērtējumi (īkšķis uz augšu vai uz leju); jautājuma ievietošana; atsevišķu jaunapgūto vārdu uzskaitīšana vai kartīšu pievienošana personalizētajām atmiņas kartītēm; „3-2-1", t. i., trīs lietas, ko skolēni ir iemācījušies, divi jautājumi, kas viņiem ir radušies vai palikuši neskaidri, un viens elements, kas radījis pārsteigumu, sajūsmu (t. s. „wow" princips angļu valodā); dalīšanās ar kādu ideju vai to, kas sagādājis grūtības mācībās, izaicinājumu;
- skolēniem ir pieejami starpkultūru saziņas pārstāvji jeb koordinatori (angļu val. *cultural liaisons*).

Starpkultūru koordinatori ir palīgi, kas sākumposmā palīdz skolēniem un viņu vecākiem izprast skolu sistēmu, mācību programmu un prasības, imunizācijas prasības, transporta un ēdināšanas pakalpojumus, mājasdarbu un patstāvīgo darbu izpildes nosacījumus, apģērba etiķeti un skolēnu akadēmiskā, veselības un sociāli emocionālā atbalsta veidus, kā arī interešu izglītības iespējas. Viņu atbalsts sniedzas arī ārpus skolas vides, daļēji veicot sociālā darbinieka funkcijas. Viņi visbiežāk ir tie, kas kļūst par starpniekiem rasu vai etniskās spriedzes gadījumā skolā vai kopienā.

ASV skolu starpkultūru koordinatori regulāri atrodas arī klasē. Piemēram, viņi

- palīdz citu mācību priekšmetu skolotājiem, sniedzot skolēniem atbalstu angļu valodas kā otrās valodas apguvē gan ievadkursos, gan mācību stundās, kurās mācību satura valoda ir vienkāršota atbilstoši skolēnu angļu valodas zināšanu līmenim;
- sazinās ar jauniebraucējiem dzimtajā valodā, lai veicinātu valodas apguvi;
- individuāli strādā ar skolēniem, kuriem ir grūtības iekļauties mītnes zemes sociālajā vidē un kultūras telpā;
- sniedz skolēniem konsultācijas individualizētās mācībās;
- iepazīstina skolotājus ar dažādu kultūru atšķirībām, tostarp izpratni par kultūras pārpratumiem, kā arī norāda uz svarīgām frāzēm skolēnu dzimtajā valodā attiecību veidošanai ar skolēniem un viņu ģimenēm;
- sadarbojas ar konsultantiem, sociālajiem darbiniekiem, veselības aprūpes sniedzējiem un citiem skolēnu atbalsta personāla pārstāvjiem, lai nodrošinātu visaptverošu skolēnu iekļaušanu;
- nodrošina profesionālo pilnveidi skolotājiem un darbiniekiem tādos jautājumos kā kultūru atšķirības; jauniebraucēju dzimtās valodas, kas nav angļu valoda, apguve; imigrantu un bēgļu pieredze; akulturācijas izaicinājumi un ģimenes iesaiste mācību darbā.

Tāpat daudzos pētījumos un mācību darba izvērtējuma ziņojumos (Ross 2023; Arora *et al*. 2025) tiek izcelta pozitīvas **skolas vides nozīme**. To veido:

- piesardzīga attieksme pret jauniebraucēju skolēnu iepriekšējo pieredzi (t. sk. mācību);
- emocionālu un fizisku pāridarījumu nepieļaušana (piem., pāridarītāju sodīšana par rasistiskiem komentāriem vai naida runu);
- jauniebraucēju skolēnu ģimenes iesaistīšana skolas dzīvē;
- skolotāju un citu skolas darbinieku draudzīgas attiecības ar jauniebraucējiem, saucot katru skolēnu vārdā, aprunājoties ar viņiem, palīdzot viņiem un iesaistot šos bērnus skolas akadēmiskajā un sociālajā dzīvē;

- zīmes un informatīvi plakāti vairākās valodās, kas sveicina skolēnus no visas pasaules, iekļaujot viņus skolas kopienā;
- karogi no jauniebraucēju dzimtajām valstīm; kartes, kurās norādītas skolēnu izcelsmes vietas; skolēnu mākslas darbi, kuros viņi iepazīstina ar sevi un savu imigrācijas stāstu; kā arī koplietošanas telpās (jo īpaši gaiteņos) izvietoti labākie skolēnu darbi, lai atzīmētu viņu akadēmisko progresu.

Kā rāda citu valstu mācību procesa organizācijas pieredze skolās ar jauniebraucējiem, galvenie atbalsta pasākumi veiksmīgai skolēnu iekļaušanai uzņemošās valsts mācību vidē ir papildu cilvēkresursi (piem., mācību valodas kā svešvalodas pedagogi, starpkultūru koordinatori); mācību stundas, kas speciāli paredzētas uzņemošās valsts kultūras, mācību valodas un mācību programmas apguvei; vizuālie materiāli skolas iekštelpās (jo īpaši mācību priekšmetu klasēs); kā arī skolotāju profesionālās pilnveides papildu pasākumi (t. i., semināri, kursi, izglītojošas programmas) mācību metožu, darba organizācijas formu un jauniebraucēju kultūras un valodas izziņai.

3.

MĀCĪBU PIEEJAS UN PAŅĒMIENI DARBAM AR LINGVISTISKI NEVIENDABĪGĀM SKOLĒNU GRUPĀM

Pētījumi, kuros analizēti dažādu valstu skolu piemēri (Garraffa *et al.* 2023; Osae, Papadopoulos 2024; Zhong 2024 u. c.), liecina, ka skolotāji darbam lingvistiski neviendabīgā vidē ļoti bieži izmanto otrās valodas un svešvalodas mācīšanas metodes un pieejas, diferenciācijas paņēmienus, kā arī satura un valodas integrētas apguves pieeju. Apkopojot pētījumos sniegtos ieteikumus skolotājiem, galvenie mācīšanas principi visos mācību priekšmetos ar mācību valodu, kas ir atšķirīga no skolēnu dzimtās valodas, ir šādi:

- izmantot pēc iespējas leksiski un sintaktiski līdzīgākas norādes vai instrukcijas mācību darba veikšanai, uzdevumu izpildei;
- runāt lēnāk, ievērojot loģiskās pauzes (īpaši pirms jaunas informācijas), un vienkāršāk, t. i., īsākos teikumos un bez speciālās leksikas pārblīvējuma;
- uzsvērt un vairākkārt atkārtot galvenos jēdzienus, likumus un nosacījumus (vēlams, lai skolēniem jau iepriekš būtu pieejams saraksts ar apgūstamajiem vārdiem un frāzēm);
- uzrakstīt un vizuāli izcelt būtiskāko uz tāfeles vai ekrāna;
- maksimāli izmantot žestus, attēlus un videomateriālus;
- ilustrēt abstraktus konceptus ar skolēniem zināmiem un viegli saprotamiem piemēriem;
- sadalīt mācību uzdevumu vai eksperimentu mazākos izpildes soļos, rādīt izpildes piemēru(-us) (klātienē vai ar video starpniecību);
- izpratnes noskaidrošanai rosināt skolēnus uz jautājumu „Vai jūs sapratāt?" atbildēt nevis mutiski, bet parādīt īkšķi uz augšu vai leju, ļaujot skolēniem atbildēt arī neverbāli;

- dot laiku skolēniem mutvārdu atbildes sniegšanai, nesteidzinot viņus (iespējams, vispirms ļaujot atbildi vismaz daļēji uzrakstīt);
- izvairīties no negaidītas skolēnu izsaukšanas (piem., pie tāfeles, lasīt skaļi);
- pieņemt valodas kļūdas kā normālu mācīšanās sastāvdaļu.

Tāpat pētījumos tiek atzīts, ka mācību stundas struktūras paredzamība palīdz skolēniem veidot mācību priekšmeta apguves rutīnu.

Latvijā **satura un valodas integrētai apguvei** (CLIL) īpaša uzmanība ir pievērsta pēdējā desmitgadē, runājot par tās izmantojumu gan Latvijas, gan latviešu diasporas skolās. Šīs pieejas pamatprincipi:

- Valoda ir mērķis un vienlaikus rīks saziņai un kognitīvo prasmju attīstīšanai.
- Mācību saturs nosaka apgūstamo vielu.
- Saturs motivē apgūt valodu jeb valodas apguve dabiskā veidā.
- Satura apguve pēc principa: tik, cik nepieciešams, pirmajā valodā un tik, cik iespējams, otrajā valodā.
- Katrs skolotājs ir arī valodas skolotājs. Būtiska ir skolotāju sadarbība (valodas skolotājs sadarbojas ar mācību priekšmeta skolotāju).
- Skolēnu sadarbība: pāru un grupu darbs, komandas darbs, aktīva saziņa, mācīšanās darbībā.
- Daudzveidīgas, uz sadarbību vērstas metodes visu valodas kompetenču pilnveidei.
- Tiešsaistes resursu izmantošana.

Šajā pieejā īpaši tiek izcelta valodas nozīme domāšanas prasmju attīstīšanā. Valoda palīdz uztvert informāciju, padziļināt mācību satura izpratni un veidot zināšanu bāzi. Mācību procesa laikā valoda var būt gan mērķis, gan instruments, gan saziņas rīks (Pupa 2019, 3).

CLIL pieeja ir noderīga mācību procesa īstenošanā Latvijas skolās. LVA ir izdevusi vairākus metodiskos materiālus skolotājiem par CLIL, kā arī mācību materiālus dabaszinībās, bioloģijā, fizikā, ģeogrāfijā, ķīmijā, matemātikā, sociālajās zinībās un vēsturē, kas paredzēti skolēniem sākumskolā, pamatskolā (jo īpaši 7.–9. klasē) un vidusskolā (sk. *https://maciunmacies.valoda.lv/bilingvala-izglitiba-un-clil#1tab*). Šie mācību materiāli var noderēt darbā ar jauniebraucēju bērniem vai kā paraugs citu mācību līdzekļu izstrādei.

Strādājot ar jauniebraucēju bērniem Latvijā, visiem mācību procesā iesaistītajiem (vecākiem, skolotājiem, skolas darbiniekiem) vienmēr jāatceras, ka šiem skolēniem latviešu valodas zināšanas un prasmes ir svarīgas ne tikai mācībās, bet arī ikdienā. Var sacīt, ka viņi vienlaikus apgūst un pilnveido divas latviešu

valodas formas: ikdienas valodu (t. s. starppersonu komunikācijas prasmes) un akadēmisko valodu (t. s. valodas lietpratību, kas ir specifiska katrai mācību jomai). Abas šīs valodas formas skolēniem ir vienlīdz būtiskas, lai iekļautos sabiedrībā (īpaši vienaudžu grupās), spētu nodarboties ar saviem hobijiem un piepildīt savus mērķus jaunajā vidē un lai apgūtu mācību priekšmetu saturu un varētu vēlāk iekļauties darba tirgū un pilnveidot sevi profesionāli. Tādējādi latviešu valodas apguvei būtu jābūt orientētai arī uz skolēnu ārpusskolas nodarbēm, interesēm un vajadzībām. Kā rāda LVA pētījuma „Lietpratība latviešu valodas mācīšanā un apguvē" (vad. S. Martena, 2021–2024) rezultāti, viens no galvenajiem priekšnosacījumiem skolēnu motivācijai apgūt latviešu valodu ir **mācību temata lietderīguma saskatīšana:** kā tas ir saistīts ar pašu skolēnu, viņa personību, vajadzībām un interesēm. Tas nozīmē iekļaut latviešu valodas stundās tematus gan par aktualitātēm skolēnu apkārtējā vidē un globālā mērogā, gan par skolēnu vaļaspriekiem (Martena *et al.* 2025, 16–18). Tas jo īpaši attiecas uz skolēniem, kas Latvijā ir ieradušies nesen. Viņiem prasme iegādāties koncerta biļeti vai sporta zāles abonementu, lietot sabiedriskā transporta lietotni telefonā, sarunāt tikšanos ar jauniegūtu draugu vai pieteikt vizīti pie friziera vai manikīra sākotnēji var būt svarīgāka par lietvārdu locīšanas paradigmu un komatu likšanu saliktā teikumā. Skolēniem vispirms jānovērtē latviešu valoda kā instruments viņu jaunajā vidē un sociālajā dzīvē, tad viņi pakāpeniski, iespējams, spēs novērtēt latviešu valodas simbolisko nozīmi savā dzīvē.

Tikpat būtiski ir nodrošināt **nesteidzīgu mācību procesu** ne tikai jauniebraucēju bērniem vai skolēniem ar zemu latviešu valodas prasmes līmeni, bet arī skolēniem ar latviešu valodu kā dzimto valodu. Ja katrā mācību stundā skolēnu nepamet izjūta, ka viņš netiek līdzi mācību tempam un ka viņa ne visai veiksmīgos centienus vai pat nespēju tikt līdzi mācību stundas plānam skolotājs nepamana vai ignorē, viņam zūd motivācija un interese iesaistīties un censties vispār kaut ko darīt. Kā teicienā „Mazāk nozīmē vairāk": lietderīgāk ir strādāt ar diviem vai trīs uzdevumiem piecu plānoto uzdevumu vietā, bet izpildīt tos lēnām un ar pārliecību, ka skolēni saprot, ko viņi apgūst un kā tas savijas ar iepriekš mācīto un nākamajās mācību stundās apgūstamo.

Nākamajās četrās apakšnodaļās ir pievērsta uzmanība tam, cik liela nozīme ir skolas kolektīva iesaistei un skolas vides tekstuālajam noformējumam, lai jauniebraucēju bērni un skolēni ar nepietiekamu latviešu valodas prasmes līmeni justos emocionāli komfortabli skolas dzīvē un latviešu valodas apguvē. Pētījumā analizētas arī mācību pieejas, kas var palīdzēt šiem skolēniem apgūt latviešu valodu un iekļauties attiecīgās klases skolēnu grupā.

3.1.

VISA SKOLAS KOLEKTĪVA ATBALSTS

Pētījumos par dažādu bērnu iekļaušanu skolas vidē bieži ir pieminēta visas skolas iesaiste (angļu val. *whole school approach*). Skolas līmeņa reformas, kurās iesaistīta gan skolas vadība, gan pedagogi un atbalsta personāls, ir būtiskas, lai nodrošinātu visiem skolēniem vienlīdzīgas izglītības iespējas, jo šāda pieeja ietver sadarbības veidošanu ar vecākiem, vietējām valsts iestādēm un plašāku kopienu (Pugh *et al.* 2012; Billingsley *et al.* 2018; Spratling 2024). Tiek uzsvērts, cik nozīmīga ir skolas kopīgā pedagoģiskā vīzija, kur skolotāji saņem nepieciešamo atbalstu, lai apgūtu vajadzīgās pedagoģiskās zināšanas un efektīvi strādātu ar šiem skolēniem (Haworth *et al.* 2014). Pētnieciskajā literatūrā to sauc par „vienotu pieeju visā skolā" (angļu val. *whole school alignment*):

> „Kvalitatīva mācīšana tiek optimizēta, ja pastāv vienota pieeja visā skolā. [..] Vienota pieeja visā skolā var veicināt koncentrēšanos uz sasniegumiem, optimizēt iekļaušanu (nevis izslēgšanu) dažādu skolēnu ikdienas pieredzē un palielināt mācīšanās iespējas. [..] Vienota pieeja visā skolā var optimizēt sadarbību un nodrošināt procesus, kas atbalsta, nodrošina resursus un uztur kvalitatīvu mācīšanu."
>
> (Alton-Lee 2003, 91; autoru tulkojums)

Skola kā kopiena ir apzīmējums, kas tiek lietots zinātniskajā literatūrā, runājot par skolu, kurā **viss personāls** ir iesaistīts jauniebraucēju emocionālās labbūtības veicināšanā un mācību valodas apguvē. Skolas personāls, t. i., dažādu mācību priekšmetu skolotāji, administrācijas pārstāvji, sargs, apkopējs u. tml., satiekot jauniebraucēju bērnus koridorā, var sveicināt viņus un draudzīgi uzdot kaut pavisam vienkāršu jautājumu latviešu valodā, piemēram: „Kā tev šodien iet?", „Cik tev šodien stundu?", „Kura tev ir nākamā stunda?", „Kurā stāvā tev ir nākamā stunda?", „Kura stunda šodien tev vislabāk patika?", „Kas tev garšo vairāk: makaroni vai rīsi?" (skolas ēdnīcā). Īsas un neformālas sarunas palīdz skolēniem domāt un atbildēt latviešu valodā, izmantojot savus tā brīža valodas resursus un paplašinot latviešu valodas lietojuma sfēru. Tāpat šādas sarunas rada pretimnākošu attieksmi, mazina vientulības un/vai neiederības izjūtu. Tomēr jāuzsver, ka skolas personālam jābūt informētam, kā reaģēt uz skolēnu pieļautajām valodas kļūdām sarunas gaitā. Tā kā komunikācija ar skolēnu šādās saziņas situācijās ir svarīgāka par valodas pareizību, ieteicams būtu lietot t. s. **pārveidošanas pieeju** valodas

precizitātes norādīšanai (sk. Berra 2020). Tas nozīmē, ka pieaugušais gan netieši norāda uz valodas kļūdu, gan turpina sarunu tālāk. Piemēram:

> *Pieaugušais*: Ko tu darīji nedēļas nogalē / brīvdienā?
> *Skolēns:* Es **skatīties** filmu.
> *Pieaugušais:* Es arī **skatījos** filmu sestdien. Kādu filmu tu skatījies?

Kā redzams īsajā piemērā, pieaugušais nesaka, ka skolēns darbības vārdu ir lietojis nepareizi (t. i., nenoteiksmē, nevis vienkāršajā pagātnē), bet ar savu atbildi parāda, atgādina, kā šajā gadījumā darbības vārds būtu jālieto pareizi. Tas nekas, ja pieaugušā teiktais par paša pieredzi īsti neatbilst patiesībai, jo sarunas mērķis ir palīdzēt skolēnam apgūt valodu.

Lai arī ir vairākas stratēģijas, kā eksplicīti norādīt un/vai labot skolēna pieļauto valodas kļūdu (sk. Berra 2020, 135–136), būtu ieteicams tās lietot piesardzīgi, lai nepanāktu pretēju efektu: skolēns sāks izvairīties no sarunas ar skolas darbiniekiem ārpus mācību stundām vai atbildēs ļoti īsi, tādējādi, iespējams, demonstrējot savu uztraukumu un nevēlēšanos iesaistīties sarunā, jo baidīsies atkal kļūdīties un uzklausīt kārtējos valodas labojumus. Šādām sarunām nevajadzētu būt par valodas trauksmes cēloni. Taču tās tādas būs, ja pieaugušajiem būs pārāk lielas gaidas saistībā ar skolēna valodas sniegumu. Iespējams, tās neīstenosies, ja skolēns ir kautrīgs, mazrunīgs vai vēlas pabūt vienatnē, bet pieaugušie nemitīgi kaut ko jautā, vai arī ja skolēns baidās izklausīties muļķīgi, izvēloties runas situācijai neatbilstošu vārdu vai frāzi (vairāk par valodas trauksmi sk. Martena 2025, 154–166).

Skolā kā kopienā būtiska ir arī **citu skolēnu, jo īpaši klasesbiedru, loma.** Viņi daudzos gadījumos ir uzskatāmi par atbalsta personām (t. s. mentoriem), kas palīdz orientēties skolā, iztulko vārdus vai frāzes kopīgi zināmā valodā (jauniebraucēju dzimtajā valodā vai starpniekvalodā) un palīdz izpildīt kādu uzdevumu, piemēram, grupu darbā uzņemoties pierakstīt jauniebraucēja atbildes citā valodā latviski vai arī uzrakstīt viņa teikto latviešu valodā, ko nepietiekamas rakstītprasmes dēļ viņš pats nespēj. Tomēr jāatceras, ka atbildību par mācību procesa organizāciju un satura skaidrošanu jauniebraucējiem nevar uzticēt vienīgi viņu klasesbiedriem. Tā ir brīvprātīga un skolotāju rosināta palīdzība atsevišķās situācijās, sevišķi jauniebraucēju pirmajās skolas nedēļās. Kādas Rīgas vidusskolas skolotāja, skaidrojot, kā klasē tiek uzņemti jaunie bērni, min, ka vispirms jaunpienācējs tiek iepazīstināts ar klasesbiedriem un skolotāja viņu dēvē par „mūsējo", uzticot klasesbiedriem rūpes par viņa iekļaušanos, jo „jūs man būsiet tie, kas man palīdzēsiet". Šādi bērni, visticamāk, būs daudz pieņemošāki

un pozitīvāki, vēlēsies ar jauno skolēnu draudzēties. Skolotāja nodod klasei vēstījumu, ka tas ir kopīgs klasesbiedru uzdevums: „.. kā mēs dzīvosim, kā mēs palīdzēsim, kā mēs mācīsimies, un kā mēs arī viņam parādīsim šīs visas vērtības un prasmes, visu to, ko darām mēs, kas ir mums, latviešiem."[6]

Palīdzēt skolā var gan klasesbiedri, gan arī citi skolēni. Piemēram, latviešu emigrante Ieva, stāstot par savu bērnu skolu Berlīnē un par to, kā viņas bērni tajā tika uzņemti, piemin skolas tradīciju, kas attiecas uz jaunāko bērnu iekļaušanu skolā:

> „*Ieva:* .. modelis ir tāds, ka klases pēc vecumiem mācās kopā, resp., 1.–3. klase un 4.–6. klase. Tāpēc ir dažādi vecumi, un par 1. klases bērniem uzņemas šefību tajā pašā klasē 3. klases bērni. Viņi ir tā kā *piestiprināti* viņiem, nu nosacīti krusttēvs vai krustmāte, kas iepazīstina un palīdz viņiem tajā skolā tā kā iejusties, varbūt parāda, kur ir tualetes, par klašu telpām ..
> *Intervētājs:* Viņus tieši tā sauca – krustmāte, krusttēvs…?
> *Ieva:* Man liekas, ka tos bērnus sauca par *Patenkindiem* [krustbērniem]…"

Kā redzams, mazliet vecākiem bērniem, uzņemoties atbildību par jaunākajiem (vai arī jaunpienākušiem) skolēniem, veidojas kolektīvā atbildības izjūta. Vārds „krustvecāki" pats par sevi var likt bērnam justies drošāk: it kā kāds viņu paņems sava pasparnē.

Savukārt matemātikas skolotāja Simona skaidro sistēmu (privāt)skolā, kurā viņa māca arī reemigrantus:

„Man X skolā (privātskola Latvijā) sanāca tā, ka es viņiem esmu klases stundā, matemātikā, sociālās zinībās, dabas zinībās, informātikā… nu es zinu viņus. Es to bērnu zinu no visām pusēm. Zinu viņu plusus, mīnusus. Ko viņš var, nevar. Arī tie paši slēdzieni, kas ir katram bērnam, ja kāds slēdziens no psihologa vai ieteikums atnāk, tad mums skolā ir noteikums, ka katrs skolotājs obligāti iet uz direktora kabinetu un iepazīstas ar šī bērna psihologa slēdzienu un [tas] jāņem vērā, organizējot stundu. Vai tas ir kalkulators, vai tās ir kaut kādas paštaisītas atgādnes, piemēram, latviešu valodā, kas viņam ir jāizmanto. Vai mēs zinām, ka viņam netiek iedots, piemēram, papildu laiks, vai viņi nelasa skaļi stundās. Tas ir skolotāju uzdevums katram iepazīties ar šo te psihologa ieteikumu katram bērnam. Tas ir arī jāizmanto."[7]

[6] Intervija iegūta LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā LZP Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Migrantu uzņemšana nenoteiktības apstākļos: pārvaldība un vietējā līmeņa iekļaušana" (Nr. LZP-2023/1-0227).

[7] Intervijas iegūtas D. Grosas doktora disertācijas „The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia" (Grosa 2023) lauka pētījumos.

Kā redzams, skolotāja Simona šeit runā par visu skolas pedagogu iesaisti, par nepieciešamību iepazīties ar psihologa slēdzienu, lai visi pedagogi varētu palīdzēt bērniem, kuriem nepieciešams atbalsts.

Runājot par skolu kā kopienu, svarīga ir arī regulāra **sadarbība ar** jauniebraucēju bērnu **vecākiem.** Vispirms „ar vecākiem būtu ieteicams runāt par šādiem tematiem:

- kāda ir viņu pašu valodu prasme, vai viņi dalās ar bērniem savā pieredzē par valodu mācīšanos (kas sagādā grūtības, kāpēc, kas palīdz valodas apguvē u. tml.);
- kā vecāki sevi identificē – kā vienvalodīgus vai div/daudzvalodīgus indivīdus; rosināt vecākus paskatīties uz sevi kā uz paraugu bērniem arī no valodu prasmes skatupunkta (vēlams – kā divvalodības vai daudzvalodības paraugs);
- kāda ir vecāku attieksme pret latviešu valodu; viņu pašu negatīvā attieksme un vājās valodas zināšanas var negatīvi ietekmēt arī bērnu latviešu valodas apguvi; attieksme pret valodu, kas ir ģimenē, var gan veicināt, gan radīt šķēršļus valodas mācīšanas procesā" (Martena 2025, 104–105).

Sazinoties ar vecākiem, būtu ieteicams

- runāt „neaizskarot viņu identitāti (dzimto valodu, kultūru, dzīves pieredzi);
- komunikācijas stilā iekļaut pozitīvu attieksmi, prieku par valodas apguves jautājumiem;
- par bērnu sasniegumiem komunicēt no skatupunkta: glāze jau ir puspilna, nevis vēl aizvien pustukša, kopā domāt, kā veiksmīgāk to piepildīt" (turpat, 105).

Vecāku iesaistīšanās savu bērnu skolas dzīvē un mācību darbā var būt ļoti intensīva un apjomīga (īpaši sākumposmā). Ja, piemēram, bērnam ir izstrādāts individuālais izglītības programmas apguves plāns (IIP), tad būtu jālūdz, lai vecāki iespēju robežās piedalās tā izpildē un progresa pārbaudē, palīdzot skolēnam iegaumēt konkrētus terminus, veikt papildu mācību darbu vai atkārtot mācīto. Tādējādi visi iesaistītie dalībnieki – skolotāji, skolēni un vecāki – ir atbildīgi par skolēna iekļaušanos Latvijas skolas akadēmiskajā vidē, kā arī par latviešu valodas apguvi.

Tāpat cieša un savstarpējā izpratnē balstīta sadarbība mazina komunikācijas plaisu starp pedagogiem un vecākiem: kopdarbs un zināšanas par notiekošo un vēlamo mācību procesā mazina tendenci pedagogiem vainot vecākus un

otrādi – vecākiem vainot skolotājus par to, ka skolēns nesaņem pietiekami augstus vērtējumus un ka viņš mācību saturu apgūst lēnāk. Regulāra komunikācija ar vecākiem palīdz arī novērst pārpratumus vai mazināt neskaidrības, kuru rezultātā var saasināties problēmas.

Noderīgs ir Austrālijas skolu piemērs. Jaunākajās klasēs tiek aktīvi iesaistīti visi vecāki (pēc brīvprātības principa): viņi klausās, kā bērni lasa, konkrētos priekšmetos (piem., matemātikā) palīdz skolēniem klasē ar dažādiem praktiskiem uzdevumiem. Vecāki tiek iekļauti mācību stundās kā palīgi pēc iepriekš izveidota grafika. Viņu iesaiste palīdz bērniem justies gandarītiem, ka vecāki piedalās mācību procesā, savukārt vecāki gūst nelielu ieskatu klases vadībā, mācību darbā un bērnu skolas dzīvē. Tas, iespējams, ļauj vecākiem labāk izprast skolotāju un skolēnu izaicinājumus un problēmas, iespējamos to risinājuma veidus.[8]

Runājot par psihosociālo palīdzību skolās ar jauniebraucēju bērniem, Terijs Krūks, Džefs Smits un Lesters Floktons (Crooks *et al.* 2020, 5) vienoto pieeju sadala konkrētos pienākumos dažādām personām, kuras ir atbildīgas par jauniebraucēju skolēnu labbūtību. Piemēram, augstākā līmeņa – pašvaldības, izglītības departamenta – direktora uzdevums ir:

- Uzsvērt, cik svarīga ir skolu vadības un skolotāju iniciatīva būt atvērtākiem un atsaucīgākiem pret šiem skolēniem; dalīties ar visu skolas personālu informācijā par intervenci (t. i., mērķtiecīgu, strukturētu un pierādījumos balstītu rīcību, lai palīdzētu skolēniem pārvarēt mācību, uzvedības vai emocionālās grūtības. Tā ietver problēmu pamanīšanu laikus un tūlītēju atbalsta sniegšanu, nodrošinot, ka neviens bērns netiek atstāts novārtā).
- Izglītot skolotājus un skolas personālu par jaunpienācēju integrēšanai skolas vidē izstrādāto vai pielāgoto mācību programmu un tās pamatkoncepcijām.
- Nodrošināt pietiekami daudz laika, lai skolas, ģimenes un skolēni varētu pilnvērtīgi iesaistīties un pieņemt jauniebraucēju bērnu iekļaušanas plānu un programmu.
- Gūt atbalstu no jauniebraucēju kopienas, lai skolēni aktīvi un ar interesi iesaistītos mācību procesā.
- Sniegt pilnvērtīgu, visaptverošu informāciju par labbūtību, emocionālo drošību un atbalsta pasākumiem, ko vēlams integrēt mācību stundās, lai palīdzētu jauniebraucēju klasesbiedriem atbalstīt un sagaidīt šos skolēnus.

[8] Informācija balstīta D. Grosas doktora disertācijas „The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia" (Grosa 2023) lauka pētījumos.

- Organizēt skolas mēroga un klases līmeņa pasākumus un nodrošināt mācību saturu, kas vērsts uz to, kā iekļaut (un nediskriminēt) jauniebraucējus.
- Nodrošināt nodarbības un mācību materiālus, kas attīsta izpratni par daudzveidību, empātiju, iekļaušanu un starpkultūru komunikāciju.

Psiholoģe, kas konsultē reemigrējušās ģimenes, skaidro, kādai jābūt skolas pārvaldībai, un uzsver, ka skolas direktora pienākums ir aktīvi iesaistīties un izrādīt interesi par katra bērna iekļaušanos jaunajā vidē:

„Ir jābūt tai sistēmai – visas skolas sistēmai, *whole school approach*, kas nāk no vadības. Ka direktors ir jaudīgs, viņš nevis vienkārši reprezentatīvu funkciju pilda, saka: jūs tur, meitenes, strādājat… viņš tieši prasa un sagaida, ka par šiem jautājumiem runās, viņš prasa, kā iet mūsu tiem bērniem… kā jums gāja konsultācijās, ko jūs tieši darījāt, kādi bija jūsu plāni, kā mēs varam veidot sistēmu, lai novērtētu šo [reemigrējušo] bērnu izaugsmi, ne tikai šo, bet jebkuru bērnu, kas ir mūsu uzmanības centrā…"[9]

Tātad tiek uzsvērts, ka ne tikai skolotājiem un citiem skolas darbiniekiem ir uzdevums palīdzēt bērniem iekļauties, bet arī skolas vadībai ir jāizrāda interese, jāseko līdzi un jāizveido atbalsta sistēma, kas veicina šo bērnu integrāciju.

Veicot pētījumu par reemigrējušiem bērniem Latvijas skolās, Daina Grosa (2023) intervijās ar ģimenēm konstatēja vairākus veidus, kā skolas personāls ir iesaistījies jauniebraucēju iekļaušanā ārpus saviem ikdienas darba pienākumiem. Piemēram, kādas skolas bibliotekāre palīdzējusi jaunpienākušam reemigrantu bērnam izvēlēties grāmatu, kas varētu viņu interesēt un kas būtu tieši viņa latviešu valodas prasmes līmenī. Pēc grāmatas atdošanas bibliotēkā viņa apjautājās, vai bērnam grāmata patikusi. Šāda veida palīdzība ļauj bērnam ne tikai atrast piemērotu lasāmvielu, lai uzlabotu valodas spējas, bet arī apliecina skolas personāla interesi par bērnu un to, kas viņu aizrauj.[10]

Tas, ka skolā ir atbalsta cilvēki (ne tikai klases audzinātāji vai mācību priekšmetu skolotāji), nozīmē, ka ikviens skolēns lielajā skolā var atrast vismaz

[9] Analīzē izmantotā intervija iegūta LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā LZP Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvīdās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja" (Nr. LZP-2018/1-0042) un D. Grosas doktora disertācijas „The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia" (Grosa 2023) izstrādē.

[10] Intervija iegūta LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā LZP Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvīdās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja" (Nr. LZP-2018/1-0042) un D. Grosas doktora disertācijas „The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia" (Grosa 2023) izstrādē.

vienu pieaugušo, kurš ir gatavs viņam veltīt kaut mazliet laika, izrādīt interesi un palīdzēt, tādējādi gan uzlabojot jaunpienācēja valodas prasmes, gan ļaujot justies iekļautam un piederīgam jaunajai skolas videi.

Kopumā var teikt, ka visas skolas iesaiste ir vērsta uz to, lai jaunpienākušie bērni justos atpazīti, uzklausīti un iekļauti, lai viņiem nešķistu, ka viņi ir sliktāki nepietiekamās valodas prasmes dēļ. Tieši pretēji: ir jārada izjūta, ka viņi var lepoties ar esošajām zināšanām un būt pārliecināti par latviešu valodas prasmes uzlabošanos ar katru nākamo skolas dienu.

3.2.

SKOLAS LINGVISTISKĀ AINAVA KĀ MĀCĪBU RESURSS

Skolas lingvistiskā ainava (angļu val. *schoolscape*) ir rakstveida informācijas kopums, kas izvietots mācību iestādē. Izglītības kontekstā nereti tiek runāts arī par „runājošajām sienām", „mācīšanās sienām", „interaktīvajām sienām" un par „drukātiem materiāliem bagātu vidi" (angļu val. *talking walls*, *learning walls*, *interactive walls* un *print-rich environment*), kas ataino principu – klasē pie sienas izvietot informāciju, idejas vai mācību materiālus, kas uzrunā skolēnus.

Ievērojamie lingvistiskās ainavas pētnieki Dērks Gorters (*Durk Gorter*) un Jāsone Sīnoza (*Jasone Cenoz*) atzīst:

> „Skolu lingvistiskā ainava – visu rakstveida tekstu kopums, kas izvietots koptelpās (gaiteņos, klasēs, pie skolotāju istabas durvīm, garderobē, ēdnīcā u. tml.), – ir noderīgs gan kā mācību materiāls pedagoģiskiem mērķiem, gan kā izpētes avots, lai noskaidrotu valodu redzamību saistībā ar skolā, vietējā sabiedrībā, reģionā un valstī lietotajām valodām."
>
> (Gorter, Cenoz 2015, 154; autoru tulkojums)

Citiem vārdiem sakot, skolu lingvistiskās ainavas teksti ataino noteiktas valodas ideoloģijas ietekmi uz valodas pārvaldību un praksi skolā, izglītības vērtības un vizuālas liecības par skolēnu mācīšanās procesu un viņu sasniegtajiem rezultātiem.

Teorētiskajā literatūrā skolu lingvistiskās ainavas tekstu funkcionalitāte mācību telpā un mācību procesā tiek skatīta divējādi: vispārīgo un konkrēto funkciju kontekstā (vairāk sk. Berra 2026).

Katra skolas lingvistiskās ainavas **teksta vispārīgās funkcijas** noteikšanas pamatā ir D. Gortera un J. Sīnozas deviņu parametru kopa:

1) valodas un mācību priekšmeta mācīšana,
2) klases pārvaldība,
3) skolas pārvaldība,
4) mācību (izglītības) vērtību veidošana un nostiprināšana,
5) starpkultūru izpratnes attīstība,
6) reģionālās valodas lietojuma veicināšana,
7) kopīgo pasākumu popularizēšana,
8) komerciālas informācijas sniegšana,
9) dekorācija (pēc Gorter, Cenoz 2015, 155).

Latviešu valodas mācību priekšmeta mācīšanai paredzētie teksti attiecas uz pirmo parametru. Klases iekšējie noteikumi ir attiecināmi uz klases pārvaldību, savukārt klašu un skolas vadības kabinetu nosaukumi vai gaiteņos izvietotās norādes ir attiecināmas uz skolas pārvaldības tekstiem, kas palīdz orientēties skolēniem vai skolas viesiem. Pedagoģiski lozungi vai mūsdienu izglītības idejas demonstrē, veido un nostiprina vērtības, kas skolā, reģionā vai valstī tiek uzskatītas par būtiskām. Sasveicināšanās frāzes, laba vēlējumi vai citi līdzīgi teksti minoritāšu, imigrantu un ārvalstu sadraudzības skolās lietotajās valodās norāda uz starpkultūru attiecībām, multikulturālu sabiedrību skolā, valstī un pasaulē, kā arī veido tolerantu attieksmi pret citas valodas kopienu pārstāvjiem – šādi teksti izglītības iestādēs veicina starpkultūru izpratni. Minētajā kategorijā ietilpst arī paziņojumi vai pārskati par mācību ekskursijām uz organizācijām, kas pārstāv citas kultūras, un citām valstīm, kā arī par dažādiem pasākumiem.

Reģionālajā valodā (vai dialektā) var tikt publiskoti dažādi teksti, kuru viens no mērķiem ir veicināt tās lietojumu skolēnu mutvārdu un rakstveida komunikācijā (resp., šādi teksti tiek attiecināti uz sesto parametru). Kopīgos pasākumus (nekomerciālos) reprezentē skolas, pilsētas vai reģiona kultūras, sporta un izglītības pasākumu afišas, kas var būt publiskotas arī reģionālajā valodā. Atsevišķos gadījumos skolā var tikt izvietotas arī komerciālas reklāmas, piemēram, plakāti par valodu kursiem, ārpusskolas interešu izglītību un sporta nodarbībām. Par dekorācijām tiek uzskatīti tādi teksti, kas vizuāli izdaiļo skolas telpas, piemēram, vietējo mākslinieku gleznas, fotogrāfijas un skolēnu zīmējumi ar verbālu aprakstu, tāpat arī literāru darbu citāti, filozofiskas atziņas, absolventu novēlējumi u. tml. (pēc Gorter, Cenoz 2015, 155–163). Solvita Berra, analizējot astoņu Latvijas un latviešu diasporas skolu lingvistisko

ainavu, teksta vispārīgo funkciju sarakstu ir papildinājusi ar pieciem jauniem parametriem. Tie ir:

1) Nacionālās identitātes un patriotisma veidošana un uzturēšana, ko reprezentē, piemēram, tādi teksti kā Latvijas himna, Latvijas un latviešu valodas formulējumi, novēlējumi Latvijai.
2) Apkārtējās vides izziņa, ko var veicināt informatīvi plakāti par pilsētu, bukleti vai grāmatas par kultūrvēsturisko novadu, kurā skola atrodas.
3) Latviešu literatūras apguve un popularizēšana, ko pamatā veicina grāmatu plauktos izvietotie latviešu literārie darbi, literatūras mācību grāmatas, skolēnu radošie darbi literatūrā.
4) Citu mācību priekšmetu apguve ar attiecīgo jomu mācību līdzekļiem, enciklopēdijām un žurnāliem (piem., bioloģijas grāmata latviešu valodas klasē).
5) Personiskā pilnveide, pašattīstība, ko rosina, piemēram, teksti par emocionālo labbūtību un brīvā laika jēgpilnu pavadīšanu, ieteikumi pašvadītām mācībām, padomi darba intervijām.
6) Drošība skolā un tās uzturēšana, ko ataino informatīvi paziņojumi par ugunsdrošību, evakuācijas plāni (Berra 2026).

Savukārt, lai noteiktu skolas lingvistiskās ainavas tekstu lomu latviešu valodas mācību stundās, S. Berra ir definējusi šādas **teksta konkrētās funkcijas** mācību stundas darbā:

- atgādne, ja konkrētais teksts tiek izmantots nezināmā vai piemirstā noskaidrošanai vai precizēšanai;
- piemērs, ja konkrētais teksts parāda, kā jāizskatās skolēnu sasniedzamajam rezultātam (piem., teikums, eseja, *PowerPoint* prezentācija);
- ierosmes avots mācību uzdevumam, kas kā lingvistiskais iedevums palīdz noteikta mācību uzdevuma veikšanai (piem., diskusija par literatūras kritikas nepieciešamību);
- daļa no uzdevuma vai viss uzdevums (piem., teksts, kurā jāsaliek pieturzīmes; teksta fragmenti, kas jāsaliek loģiskā secībā);
- teksts netiek tiešā veidā iesaistīts mācību darbā, līdz ar to kritērijs nav attiecināms;
- daļa no mācību darba organizācijas (piem., mācību stundas plāns, „darba staciju" nosaukumi, uzdevuma vērtēšanas kritēriji);
- skolotāja darba piezīmes (piem., raksta kopija, konspekts), kas uzskatāmas par daļēji publiskiem tekstiem mācību telpā to izvietojuma un lietojuma dēļ (t. i., uz skolotāja galda, ko izmanto tikai skolotājs, bet, iespējams, pamana vai daļēji izlasa arī skolēni) (Berra 2026).

Jāuzsver, ka skolu lingvistiskās ainavas izveide ir vienkāršs veids, kā padarīt mācību valodu redzamu un atvieglot mācību darba organizāciju un uzdevumu izpildes gaitu. Tāpat pētījumos tiek uzsvērts, ka lingvistiski neviendabīgas skolēnu grupas no skolas lingvistiskās ainavas var iegūt:

- dažādu lingvistisko identitāšu atzīšanu un pieņemšanu;
- ciešāku piederības izjūtu skolai;
- multimodālu, multikulturālu un multilingvālu mācīšanās pieredzi;
- tekstpratības pilnveidošanu;
- izpratni par sabiedrības valodām un valodu variantiem; dominējošām un marginalizētām valodām un valodu variantiem, resp., valodu hierarhiju;
- citādu skatījumu uz konkrētām valodām vai valodu daudzveidību, interesi par valodas pasākumiem, lingvistiskās attieksmes maiņu vai, tieši pretēji, nostiprināšanos;
- prasmi mērķtiecīgi rīkoties ar visu sev zināmo valodu lingvistiskajiem resursiem mācību vajadzībām (piem., Brown 2012; Szabó 2015; Gorter 2018; Schvarcz, Warren 2025).

Skolotāji paši vai kopā ar skolēniem var izvietot rakstveida tekstus vai multimodālus tekstus (resp., tekstus ar rakstveida un vizuālu informāciju) visā skolā. Skolēniem ar latviešu valodu kā otro valodu vai svešvalodu tie var palīdzēt savienot vārdus vai vārdu savienojumus ar mācību vides elementiem, atbalstot valodas apguvi kontekstā. Tekstu izveide un izvietošana var būt gan mācību gada sākuma projekta darbs, kurā skolēni sadarbojas ar valodu mācību jomu, dizaina un tehnoloģiju skolotājiem, lai veidotu konceptuāli vienotu vizuālo noformējumu skolas koptelpās, gan arī regulārs darbs mācību priekšmetu satura un latviešu valodas nostiprināšanai. Skolēnu veidotie teksti var būt:

- sasveicināšanās un pieklājības frāzes gan latviešu, gan citās valodās, kas emocionāli palīdz skolēniem ar citu dzimto valodu, ļaujot viņiem justies gaidītiem, pamanītiem un pieņemtiem skolā;
- norādes vairākās valodās (t. s. orientieri skolā), telpu, mācību zonu, priekšmetu u. c. nosaukumi. Piemēram, mācību klasē: „Grāmatu plaukts / Bookshelf / Bibliothèque / Bücherregal"; ēdnīcā: „Ūdens / Water / Eau / Wasser"; sporta zālē: „Basketbols / Basketball / Basketball / Basket";
- noderīgas frāzes, ko dažādu mācību priekšmetu mācību procesā izmanto skolotāji un skolēni. Piemēram, skolotāju lietotās instrukcijas: „Vai vari to izskaidrot pilnā teikumā?", „Lūdzu, izmanto šo vārdu savā atbildē!"

un „Kāds ir tavs viedoklis par šo tēmu?". Skolēniem noderīgi var būt jautājumi: „Vai jūs varētu, lūdzu, atkārtot jautājumu?", „Kurā lapaspusē ir uzdevums?" un „Vai es drīkstu izmantot vārdnīcu / tulkotāju?". Šīm frāzēm būtu jābūt izvietotām skolēniem labi redzamās vietās – pie tāfeles vai skolēnu darba zonā (t. i., pa labi un pa kreisi no skolēnu galdiem);

- atgādnes dažādu mācību priekšmetu apguvei. Piemēram, plakāti ar ilustrācijām un vārdiem vairākās valodās (apgūstamā mācību satura jēdzieni un to atspoguļojums fotogrāfijās vai zīmējumos; jaunās tēmas lietvārdu sagrupējums pa deklinācijām ar deklinēšanas piemēriem u. tml.); grafiskie uzskates līdzekļi (vārdu, frāžu un jautājumu mākoņi; mācību darbību secības shēmas; uzdevuma izpildes soļi; noderīgas frāzes viedokļa izteikšanai u. tml.).

Papildus jau minētajiem skolēnu veidotajiem tekstiem var būt arī individuāli veidojami un izmantojami kartīšu komplekti ar katra mācību priekšmeta atslēgvārdiem un frāzēm latviešu valodā un skolēnu dzimtajā valodā. Tie var būt gan skolēnu individuāli veidoti konkrētā situācijā vai atbilstoši vajadzībai, gan arī skolēnu kopīgi radīti akadēmiskā vārdu krājuma nostiprināšanai.

Būtiska izšķiršanās ir valodas izvēle skolas lingvistiskās ainavas tekstos. Vai tikai latviešu valoda? Vairākas valodas? Kādi ir argumenti par labu vienai vai otrai izvēlei? Un kas šo izvēli veic: skolas vadība, atsevišķi skolotāji, vecāku padome? Kā atzīst S. Martena grāmatā „Valodu jauda no ģimenes līdz sabiedrībai: Latvijas cilvēki, identitātes, valodas":

> „Nedomāju, ka cīņa **pret** kādu valodu (Latvijā – pret angļu vai krievu valodu) var nest augļus vēlamās valodas (piemēram, latviešu valodas) apguvē un izkopšanā. Skolēnu zināšanas citās valodās vajadzētu novērtēt un izmantot kā potenciālu, lai rosinātu skolēnus salīdzināt gramatiskās kategorijas latviešu valodā un viņiem zināmajās valodās, lai izmantotu skolēnu zināšanas, kā veidot dažādu stilu un žanru tekstus, argumentācijas struktūras un pārnest šīs zināšanas arī teksta izveidē latviešu valodā. Kognitīvie procesi darbotos pastiprināti, ja valodas tiktu salīdzinātas, pretstatītas, nosakot kopīgo un atšķirīgo."
>
> (Martena 2025, 168)

Ja skolā tiek izvietoti uzraksti vairākās valodās, piemēram, apsveikums Jaunajā gadā, tas saistāms ar valodas simbolisko funkciju. Šādi teksti rada

iepriekš aprakstītās kopienas izjūtu, parāda vecākiem, ka visi bērni neatkarīgi no dzimtās valodas šajā skolā ir gaidīti un novērtēti. Savukārt, ja mērķis ir attīstīt latviešu valodu, tad skolā ir nepieciešams vairāk tekstu latviešu valodā, turklāt tiem jābūt tādiem, kas uzrunā skolēnus, tādiem, kurus viņi grib izlasīt, citādi „runājošās sienas" pārvēršas par muzeju eksponātiem. Tāpat jāuzsver, ka būtiski ir izvietotos tekstus vienā vai vairākās valodās regulāri un mērķtiecīgi izmantot mācību darbā, mudināt skolēnus pievērst uzmanību informācijai mācību telpās un nepieciešamības gadījumā lietot bez skolotāja aicinājuma. Teksti nav tikai lingvistiska dekorācija, bet ir arī viens no atbalsta materiāliem skolēniem.

3.3.

DIFERENCIĀCIJA MĀCĪBU DARBĀ

Atkarībā no mācību mērķa un mērķgrupas teorētiskajā literatūrā tiek šķirti trīs jēdzieni:

1) **diferenciācija,** kas ir skolotāja vadīts process, pielāgots skolēnu grupu vajadzībām;
2) **personalizācija,** kas ir skolēna vadīts process, kurā skolēns pats izvēlas mācīšanās veidu, risinājumu un mērķus;
3) **individualizācija,** kas ir skolotāja vadīts process, kurā tiek ņemtas vērā katra skolēna individuālās vajadzības un kurā skolēnam ir būtisks tieši skolotāja atbalsts (IKVD 2020).

Citiem vārdiem sakot, diferenciācija nozīmē to, ka visiem skolēniem klasē ir vienāds mācību mērķis, bet dažādas skolēnu grupas sasniedz šo mērķi atšķirīgi – ar skolotāja īpaši pielāgotu mācību saturu katrai skolēnu grupai, tai atbilstošām mācību metodēm un formām, kā arī skolēnu grupai reāli sasniedzamiem rezultātiem. Personalizācija ir cieši saistīta ar skolēnu aģentspēju (angļu val. *student agency*) – bērni mērķtiecīgi iesaistās, vada un koriģē savu mācību procesu, izvēloties savam zināšanu līmenim, interesēm un vajadzībām atbilstošu mācību tematu, tekstus, uzdevumus un to izpildes veidu, kā arī sasniegto rezultātu demonstrēšanas paņēmienus. Savukārt individualizācijas pamatā galvenokārt ir konkrētā skolēna zināšanu līmenis un mācību temps (visbiežāk lēnāks par kopējo skolēnu grupas mācību tempu) (piem., Lindner, Schwab 2025; Zhang *et al*. 2025).

Tiek šķirta divu veidu diferenciācija:

1) ārējā diferenciācija – skolu veidi pēc to izvēlētā mācību virziena; dažādi mācību virzieni vienā skolā (piem., Latvijas vidusskolās); klašu dalījums pēc prasmju un spēju līmeņa; klašu grupas, kas apgūst atšķirīgu mācību saturu;
2) iekšējā diferenciācija (tiek realizēta mācību stundas laikā) – uzdevumi, kas atšķiras pēc satura, skolēnu prasmju līmeņa un spējām, interesēm; izpildāmo uzdevumu skaits, uzdevumu domāšanas dziļums un grūtības pakāpe; uzdevumu izpildes laiks; skolotāja sniegtais atbalsts; pieejamie vizuālie un audiālie materiāli.

Mācību procesa diferenciācija ir metodiski, didaktiski un organizatoriski pasākumi, ar kuru palīdzību mācības tiek pielāgotas skolēnu grupas spējām, motivācijai un talantiem. Skolotājs atsakās no frontālas mācīšanas un nepieprasa vienādus sasniedzamos rezultātus (SR) mācībās no visiem skolēniem vienlaikus. Plānojot diferencētas mācības, skolotājs ņem vērā bērna sagatavotību, intereses, kā arī to, kādā veidā bērns vislabāk mācās. Atbilstoši bērna mācību vajadzībām skolotājs pielāgo:

- mācību satura grūtības pakāpi un skolotāja sniegto atbalstu;
- darba organizācijas formu;
- produktu – sasniedzamā rezultāta veidu, kas atklāj konkrētā skolēna zināšanas un/vai izpratni un prasmes;
- mācību vidi – telpu iekārto tā, lai atbalstītu bērnu mācīšanās vajadzības (piem., Griful-Freixenet *et al.* 2020).

Par gala produkta diferenciāciju ir ieteicams domāt arī saistībā ar iespējamo skolēna lingvistisko barjeru, jo varbūt zināšanas par konkrēto tēmu skolēnam ir pietiekamā līmenī, taču tās atklāt traucē valodas prasmes līmenis vai bailes uzstāties klases priekšā. 3. klases audzinātāja ar lielu pieredzi jauniebraucēju apmācībā, pedagoga palīdze Rīgas vidusskolā, atzīst:

> „Kāpēc ir vajadzīgs, teiksim, ne vienmēr rakstīt, tas, ka viņš arī var mutiski atbildēt to pārbaudes darbu, pieņemt tā, lai abpusēji būtu rezultāts. Ja bērnam būs rezultāts, būs arī šī izaugsme. Ja bērnam rezultāta nebūs, un tev nav tas un tev nav tas, tad arī mēs neko nepanāksim."[11]

[11] Intervija iegūta LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā LZP Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektā „Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvīdās migrācijas kontekstā: longitudināla pieeja" (Nr. LZP-2018/1-0042).

Piemēram, 6. klasē skolēni apgūst tēmu „Vietniekvārdi". Tēmas noslēgumā skolotājs var piedāvāt vairākus uzdevumu variantus: rakstīt pasaku par vietniekvārdiem (kādu konkrētu vietniekvārdu grupu vai konkrētu vietniekvārdu) vai veidot vietniekvārda CV (dzīves aprakstu). Vēl vienkāršāks variants ir vizualizēt vietniekvārdu un apkārt tam norādīt visu apgūto teorētisko informāciju (kā individuālu atgādni). Lai arī uzdevumi ir dažādas grūtības pakāpes (arī izziņas darbības līmeņi pēc SOLO taksonomijas ir dažādi, t. i., nosauc…, raksturo…, pierādi…, izmanto… – Pestovs 2021), SR ir viens: radoši tiek atklātas vietniekvārda kā vārdšķiras funkcijas tekstā un valodā kopumā.

Diferenciācijas procesā liela nozīme ir mācīšanās uztverei kopumā – vai mācības ir skolotāja vai skolēna vadītas? Cik efektīvs ir mācību process konkrētā mācību stundā? Kā tiek organizēta mācību stunda? Kādas ir skolotāja zināšanas metodikā un didaktikā? Tā kā skolēna motivācija, viņa personīgās intereses līmenis ietekmē mācību procesu, tad arī diferenciācijas iespējas lielākoties ir atkarīgas no klases kopējās, skolēnu grupu un arī katra skolēna iesaistes, motivācijas līdzdarboties un mācīties.

Pedagoģiskā prakse rāda, ka efektīvi izmantotas diferenciācijas pieejas bieži palīdz klasvadības problēmu risināšanā, jo uzvedības problēmas mācību stundu laikā lielākoties rodas situācijās, kad kādam skolēnam (vai skolēnu grupai) kļūst garlaicīgi tāpēc, ka skolotāja uzdotie uzdevumi ir vai nu par vieglu, ar mazu kognitīvo slodzi (skolēniem, kuriem ir augsts zināšanu un prasmju līmenis), vai par grūtu, sarežģītu (skolēniem, kuriem ir zems zināšanu un prasmju līmenis vai ir mācīšanās grūtības) (sk. arī IKVD [2021], 9).

Stundas laikā nezinātājs mācību pielāgošanu dažreiz var arī nepamanīt (piem., runājot ar skolotājiem, nereti atklājas, ka šie paņēmieni netiek uztverti kā diferenciācijas vai individualizācijas veidi), piemēram, skolēns tiek nosēdināts tuvāk skolotāja galdam vai grāmatu plauktam, kur ir vārdnīcas un skolēnu darba mapes; skolotājs ļauj izmantot vārdnīcu; tiek sniegta individualizēta atgriezeniskā saite; individuāli tiek skaidroti uzdevuma nosacījumi vai minēts papildu piemērs. Pastāv samērā plaši izplatīts priekšstats, ka diferenciācija un individualizācija izpaužas tikai kā mācību satura pielāgošana, t. i., tiek piedāvāti atšķirīgi mācību materiāli – teksti, uzdevumi, diskusijas jautājumi u. tml., taču patiesībā paņēmienu ir daudz vairāk, un tie neprasa īpašu iepriekšēju sagatavošanos vai lielus finanšu resursus.

Vienas Latvijas vidusskolas piemērs rāda, ka skolotāju visbiežāk izmantotie diferenciācijas un/vai individualizācijas paņēmieni latviešu valodas stundās ir šādi (secība no biežāk izmantotā uz retāk izmantoto paņēmienu, kas praksē tika novērots):

1) papildu laika nodrošināšana;
2) individuāls uzdevuma skaidrojums;
3) uzdevuma nosacījumu vai paša uzdevuma sadalīšana daļās;
4) uzdevuma apjoma samazināšana vai palielināšana;
5) palīgmateriālu nodrošināšana un atļauja tos izmantot (vārdnīcas, atgādnes, pierakstu klades, gramatikas grāmatas);
6) mācību procesa diferenciācija, piemēram, individuāls vai pāru, grupu darbs;
7) uzdevumu izvēles iespējas;
8) atšķirīgu uzdevumu vai dažādas grūtības pakāpes tekstu piedāvāšana;
9) atšķirīgi gala produkti ar vienu SR.

Šī izdevuma 1. pielikumā ir piedāvāti dažādas grūtības pakāpes tekstu izmantošanas piemēri – atšķirīgi ir gan uzdevumu nosacījumi, gan teksti lasīšanai.

3.3.1.

Individuālais izglītības programmas apguves plāns

Metodiskajos ieteikumos „Atbalsta pasākumu nodrošināšana izglītības iestādēs" (VISC 2023) norādīts, ka individuālais izglītības programmas apguves plāns (IIP) ir skolēna spējām pielāgota izglītības procesa organizēšana, ievērojot viņa pieredzi, prasmes, izziņas procesa īpatnības un veselības stāvokli, kā arī izglītības standartā un mācību priekšmetu programmās izvirzītos SR.

Individuāla pieeja (jeb individualizācija) ir svarīgs nosacījums kvalitatīvai izglītības nodrošināšanai, paredzot izglītošanās iespējas tiem bērniem, kuriem vispārpieņemtie attīstības veicināšanas paņēmieni ir izrādījušies neefektīvi.

IIP kā pedagoģiskā darba diferenciācijas paņēmienu var izmantot dažādos gadījumos, t. sk., lai veidotu un īstenotu padziļinātu apguves programmu apdāvinātiem skolēniem viņu veiksmīgai sagatavošanai mācību priekšmetu olimpiādēm. Parasti katras izglītības iestādes administrācija sadarbībā ar atbalsta komandu izveido kārtību, kā mācību plāni tiek izveidoti, apstiprināti un īstenoti. IIP ieteicams izstrādāt un kopīgot internetā (izglītības iestādes iekšējā informācijas tīklā) vai mākoņkrātuvē (piem., *Google disks*, *OneDrive*),

lai visi iesaistītie pedagogi varētu regulāri ierakstīt savus novērojumus un jaunumus, mācību darba sasniegumus un grūtības. IIP izstrādē iesaistītās personas (skolotāji, atbalsta komanda) vienojas par nepieciešamajiem atbalsta pasākumiem ikdienas mācību procesā un pārbaudes darbos. Mācību procesā tie var būt, piemēram:

- papildu laiks ikdienas patstāvīgā darba veikšanai;
- mācību materiāli palielinātā drukā (vēlams vismaz 16 punktu lielumā);
- veicamā uzdevuma sadalīšana izpildes soļos;
- vairāk laika pārbaudes darbu izpildei;
- verbālas informācijas papildinājums ar vizuālu informāciju – attēliem, demonstrējumiem, shēmām un ilustratīvām kartītēm;
- atgādnes, simbolu valodas *Widgit* izmantošana;
- speciālistu (logopēda, speciālā pedagoga, psihologa, pedagoga palīga) atbalsts.

Pārbaudes darbos piešķirtais papildu laiks var būt līdz 100 %. Pārbaudes darbos atļauts izmantot tikai tos atbalsta pasākumus (atgādnes, darba izpildes laika pagarinājumu u. c.), kurus skolēns ir izmantojis mācību procesā.

Pastāv prasība IIP veidot skolēniem, kuri apgūst speciālās izglītības programmas, taču tikpat liela nozīme ir IIP izveidei un īstenošanai, piemēram, apdāvinātiem skolēniem, lai veiksmīgi sagatavotu viņus mācību priekšmetu olimpiādēm, kā arī tiem, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda.

IIP jāizstrādā katram skolēnam atsevišķi, sadarbojoties mācību priekšmetu skolotājiem un atbalsta komandai (psihologam, logopēdam, speciālajam pedagogam). Tā kā IIP ir dinamisks dokuments, kas tiek papildināts un rediģēts pēc nepieciešamības visa mācību gada garumā, katra mācību gada sākumā tiek veidots jauns IIP.

Diemžēl nereti izglītības iestādēs realitāte ir tāda, ka mācību gada sākumā IIP tiek izstrādāts, taču tā pilnveide un papildināšana mācību gada laikā atbilstoši skolēna izaugsmei nenotiek tā, kā tika plānots un būtu nepieciešams. Bieži vien tieši ierobežoto resursu dēļ IIP netiek pilnvērtīgi izmantots, jo darbs pie tā ir ļoti laikietilpīgs, turklāt pedagogi neuzskata to par funkcionālu. Ierobežoto cilvēkresursu dēļ skolās trūkst atbalsta personāla, līdz ar to mācību priekšmeta skolotājs var būt vienīgais, kas veido, papildina un īsteno IIP.

IIP būtiskākā un laikietilpīgākā daļa ir precīzu un izmērāmu SR izvirzīšana. Visbiežāk skolotāji izvirza pārāk plašus SR, kas konkrētajam bērnam dažkārt nav sasniedzami. Ja norādītais SR ir „pilnveidot lasītprasmi", tad viennozīmīgi šo SR atzīmēt kā īstenotu nav iespējams ļoti ilgi.

Turpretī veicamie uzdevumi mācību procesā ir skaidrāki, ja tiek izvirzīti šādi SR:

- patstāvīgi lasa vārdus un saprot izlasīto, izmantojot vizuālos stimulmateriālus;
- saprot tekstu, atstāsta to, izmantojot lasīšanas un atstāstīšanas stratēģijas;
- patstāvīgi lasa uzdevumu nosacījumus, sadalot tos posmos.

Norādot IIP precīzus un izmērāmus SR, arī citu (ne tikai latviešu valodas) mācību priekšmetu skolotājiem ir daudz vieglāk pielāgot mācību procesu, piemēram, ļaut skolēnam skaļi izlasīt uzdevuma nosacījumus; rosināt uzdevumu sadalīt izpildes soļos, marķējot to ar dažādām krāsām; rosināt veidot atgādnes.

Bieži vien tieši nepietiekama valodas prasme neļauj pilnvērtīgi apgūt mācību saturu, jo teksti ir gari, tajos tiek lietotas sarežģītas teikumu konstrukcijas, specifiski termini. Taču, ja skolotājs pielāgo apgūstamo teorētisko informāciju skolēna vajadzībām, piemēram, saīsina teksta apjomu, izmanto vieglās valodas principus (sk. Anča *et al*. 2022, 82–91), ir daudz lielāka iespēja, ka skolēns plānoto mācību saturu apgūs vismaz minimālā apjomā. Mūsdienu tehnoloģiskie risinājumi ļauj viegli un ātri pielāgot tekstu, izmantojot iespējas, ko sniedz mākslīgā intelekta asistenti, piemēram, platformas „Hugo.lv" vieglās valodas rīks.

3.3.2.

Konsultācijas

Konsultācijas izglītības iestādē nodrošina iespēju skolēniem pilnveidot prasmes konkrētā mācību priekšmetā, tās ir pieejamas ikvienam skolēnam. Konsultācijas skolēni var apmeklēt pēc vajadzības vai izvēles, t. i., ja skolotājs vai vecāki norāda uz konsultāciju nepieciešamību vai pēc paša skolēna iniciatīvas.

Konsultāciju ilgumu katram skolotājam aprēķina proporcionāli tarificētajai slodzei, t. i., jo vairāk kontaktstundu ir skolotājam, jo ilgāks ir konsultācijām atvēlētais laiks. Skolēnu konsultāciju apmeklējums būtiski atšķiras, tāpat arī konsultācijas laikā sniegtais skolotāja atbalsts katram skolēnam individuāli ir ļoti dažāds. Biežāk uz konsultācijām nāk sākumskolas (1.–3. klases) skolēni, jo viens skolotājs lielākoties māca visus mācību priekšmetus, turklāt pagarinātās dienas grupā skolotājs var sekot līdzi, kam un kuras konsultācijas jāapmeklē. Pamatskolā (4.–9. klase) šis rādītājs arvien samazinās. Biežāk tiek apmeklētas konsultācijas matemātikā, latviešu valodā un angļu valodā. Konsultāciju laikā pamatskolas klasēs proporcionāli lielāks skolēnu skaits veic darbus (pārsvarā pārbaudes darbus), kas nav pildīti kavējumu dēļ, mazāk konsultācijas tiek izmantotas tieši zināšanu

apguvei un prasmju pilnveidei. Konsultāciju efektivitāti samazina tas, ka vienlaikus tās apmeklē vairāki skolēni un katram ir savs iemesls, piemēram, pārbaudes darba rakstīšana, kādas tēmas apguves grūtības, praktisku uzdevumu izpilde.

Reemigrējušajiem skolēniem pirmos divus gadus Latvijas skolās tiek nodrošinātas divas papildu konsultācijas (latviešu valodā vai citā priekšmetā pēc nepieciešamības), un šīs konsultācijas ir individuālas.

Izglītības kvalitātes valsts dienests (IKVD) no 2017. līdz 2023. gadam īstenoja Eiropas Sociālā fonda projektu Nr. 8.3.4.0/16/I/001 „Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai" jeb **„PuMPuRS"** (plašāka informācija par projekta aktivitātēm pieejama IKVD tīmekļvietnē), lai mazinātu to skolēnu skaitu, kas pārtrauc mācības. Projekta mērķis bija veicināt ilgtspējīgas sadarbības sistēmas veidošanu starp pašvaldību, izglītības iestādēm, pedagogiem, atbalsta personālu un skolēnu vecākiem vai pārstāvjiem, lai laikus identificētu skolēnus ar risku pārtraukt mācības un sniegtu viņiem personalizētu atbalstu. Projektā atbalstu varēja saņemt skolēni no 1. klases līdz 12. klasei.

Lai skolēns varētu saņemt atbalstu, pedagogs semestra sākumā izveidoja individuālo atbalsta plānu. Viens no atbalsta veidiem projektā bija konsultācijas dažādos mācību priekšmetos, t. sk. bija iespēja sniegt atbalstu latviešu valodas apguvē mazākumtautību izglītības programmu skolēniem, reemigrējušajiem skolēniem un cittautiešiem.

No 2025. gada Latvijā tiek realizēts projekts **„Skola kopienā"** (*https://www.skola-kopiena.lv/?toggledSidebar=False*), kura mērķis ir attīstīt integrētu skolas kā kopienas jeb pašvaldības izglītības ekosistēmas pieeju, veicinot starpinstitūciju sadarbību un skolēnu vecāku (aizgādņu) iesaisti izglītības procesā, lai nodrošinātu koordinētu rīcību skolēnu sociālās atstumtības un priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riska samazināšanai un sekmētu vispārējās pamatizglītības un vidējās izglītības satura apguvi.

Saskaņā ar individuālo plānu projekta laikā sniegtais atbalsts var būt:

1) nodarbības lasītprasmes veicināšanai 1.–3. klasē;
2) pedagogu konsultācijas 7.–9. klasē mācību priekšmetos, kuros skolēnam ir nesekmības risks;
3) speciālista konsultatīvais atbalsts mērķa grupas skolēniem (pēc nepieciešamības);
4) mentora individuālais atbalsts skolēniem no 13 gadu vecuma.

Projektu paredzēts īstenot līdz 2029. gada augustam. Projekta laikā, izstrādājot IIP, ir iespēja sniegt individuālas konsultācijas arī skolēniem, kuru latviešu valodas prasme ir zemākā līmenī nekā vidusmēra skolēnam.

3.3.3.

Teksta pielāgošana

Pastāv trīs tipiski atbalsta pasākumu veidi rakstīta teksta satura un formas izpratnes veicināšanai: teksta vienkāršošana, teksta papildināšana un papildu uzdevumu sagatavošana par tekstu. Jāpiebilst, ka vienkopus praksē var tikt izmantoti divi vai visi trīs paņēmieni (sk. Berra 2020, 46–60; Anča *et al.* 2022; Liepa 2022).

Visi iepriekš minētie atbalsta pasākumi tiek bieži lietoti tekstu izveidē vieglajā valodā (sk., piem., Anča *et al.* 2022). Kā atzīst latviešu vieglās valodas pētnieki:

„Pamatprincipi praktiskajam darbam ar tekstiem ietver vairākas būtiskas valodas lietojuma jomas, kas saistītas ar informācijas atlasi, teksta apjomu, atsevišķu daļu savstarpēju saistību un teksta organizēšanu atbilstoši vieglās valodas mērķauditorijas vajadzībām. Latviešu vieglās valodas dalījums līmeņos ir balstīts uz Zviedrijas pieredzi šī gadsimta sākumā – tekstu latviešu vieglajā valodā iespējams rakstīt vai adaptēt trīs dažādos līmeņos, no kuriem pirmais ir vieglākais, bet trešais – sarežģītākais. Līmeņa izvēle ir atkarīga no konkrētās mērķauditorijas vajadzībām." (Anča *et al.* 2022, 83)

Turpmākajās tabulās ir redzami pētnieku izstrādātie trīs latviešu vieglās valodas līmeņu apraksti (turpat, 83–85), kas pielāgojami un izmantojami darbā ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām.

3. TABULA. **1. līmenis**

Teikumu garums un uzbūve	Īsi, ļoti vienkārši teikumi bez palīgteikumiem. Vidējais vārdu skaits teikumā – 5.
Satura izveide	Tikai pamatinformācija. Ikdienišķas tēmas.
Leksika	Vienkārša, viegli atpazīstama, ikdienā bieži lietota leksika.
Teksta tēlainība	Metaforas, frazeoloģismi, poētismi u. c. tēlainās izteiksmes līdzekļi netiek izmantoti.
Teksta dizains	Viens teikums vienā rindā. Lappuse nav pārblīvēta ar tekstu.
Ilustrācijas	Ilustrācijas (zīmējumi vai fotoattēli) tieši paskaidro tekstu. Ilustrācijas ļoti konkrētas, attēlo viegli atpazīstamas darbības, dzīvas būtnes, parādības un priekšmetus. Ilustrācijās nav lieku detaļu, kas varētu novērst uzmanību.
Lietotāji	Lietotāji ar ļoti smagām lasīšanas grūtībām (lasa ļoti lēni vai ar citu atbalstu) un/vai zemām valodas prasmēm, kuriem nepieciešama iespējami viegli uztverama valoda. Leksikas izvēle atbilst Eiropas vienotās valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēmas (CEFR) A1 līmenim.

4. TABULA. **2. līmenis**

Teikumu garums un uzbūve	Vienkārši teikumi bez palīgteikumiem.
Satura izveide	Pazīstamas, konkrētas tēmas. Pamatinformācijai var pievienot papildu detaļas, ja tās ir nepieciešamas. Secīgs domas izklāsts, ievērojot hronoloģiju un darbības loģiku.
Leksika	Vienkārša, ikdienā lietota leksika.
Teksta tēlainība	Metaforas, frazeoloģismi, poētismi u. c. tēlainās izteiksmes līdzekļi netiek izmantoti.
Teksta dizains	Viens teikums vienā rindā. Lappusē var būt vairāk teksta, tomēr jāsaglabā brīvs izkārtojums bez pārblīvējuma.
Ilustrācijas	Ilustrācijas (zīmējumi vai fotoattēli) paskaidro galveno domu vai darbību. Ilustrācijas konkrētas, attēlo viegli atpazīstamas darbības, dzīvas būtnes, parādības un priekšmetus. Ilustrācijās nav lieku detaļu, kas varētu novērst uzmanību.
Lietotāji	Lietotāji ar vidēji smagām lasīšanas grūtībām (spēj lasīt paši) un/vai ne pārāk labām valodas prasmēm, kuriem nepieciešama viegli uztverama valoda. Leksikas izvēle atbilst Eiropas vienotās valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēmas (CEFR) A2 līmenim.

5. TABULA. **3. līmenis**

Teikumu garums un uzbūve	Vidēji gari teikumi. Dažreiz pieļaujama palīgteikumu lietošana, neizmantojot sarežģītas teikuma konstrukcijas.
Satura izveide	Dažādas tēmas. Pamatinformāciju papildina detaļas. Secīgs domas izklāsts, ievērojot hronoloģiju un darbības loģiku. Iespējamas nelielas atkāpes, piemēram, daiļliteratūrā.
Leksika	Vienkārša leksika. Sarežģītie vārdi tiek paskaidroti.
Teksta tēlainība	Metaforas, frazeoloģismi, poētismi u. c. tēlainās izteiksmes līdzekļi tiek izmantoti reti un ar paskaidrojumu.
Teksta dizains	Viens teikums vienā rindā. Ja teikums garāks par vienu rindu, tas tiek dalīts loģiskās pauzes vietā. Teksts izvietots pārskatāmi, īsās rindkopās.
Ilustrācijas	Ilustrācijas (zīmējumi vai fotoattēli) ir vēlamas, bet to skaits var būt neliels. Ilustrācijas paskaidro galveno domu vai darbību. Ilustrācijas konkrētas, bez abstrakcijas. Ilustrācijās nav daudz sīku detaļu.
Lietotāji	Lietotāji ar nelielām lasīšanas grūtībām un/vai nepilnīgām valodas prasmēm. Leksikas izvēle atbilst Eiropas vienotās valodu prasmes līmeņa noteikšanas sistēmas (CEFR) B1 līmenim.

Teksta vienkāršošana (angļu val. *text simplification*) ir viens no biežāk izplatītajiem atbalsta pasākumiem; tas nozīmē, ka tekstā iekļautās leksiskās un gramatiskās vienības un struktūras, kas uzskatāmas par sarežģītām un neatbilstošām konkrētajam valodas prasmes līmenim un skolēnu zināšanām, tiek izņemtas laukā vai aizstātas ar citām – vienkāršākām – vienībām un struktūrām (piem., Crossley, McNamara 2008; Crossley *et al*. 2014; Liu *et al*. 2024). Tātad vienkāršotus tekstus raksturo:

1) īsāki teikumi bez iespraudumiem un savrupinājumiem – galvenokārt vienkārši nepaplašināti vai paplašināti, kā arī salikti teikumi bez palīgteikumu pieblīvējuma;
2) darbības vārdi darāmajā kārtā un vienā laikā (piem., vienkāršajā tagadnē vai pagātnē);
3) vispārlietojama leksika, internacionālismi;
4) neliels skaits jaunu un daudznozīmīgu vārdu, kā arī minimāls mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu lietojums.

PIEMĒRS. **Mācību uzdevums bioloģijā 7. klasei par tematu „Kā organismi elpo”** (*https://mape.gov.lv/catalog/collections/E05E04F0-CE62-449D-B738-5E62DEB3DBFD/view?preview=E4DCDFEA-09C1-4AA8-B41A-5F413075ED89*)

Mācību uzdevums oriģinālā (teksts, sasniedzamie rezultāti un jautājumi)	Mācību uzdevums (teksts, sasniedzamie rezultāti un jautājumi) pēc vienkāršošanas, izmantojot *Google MI* asistentu	
	Mācību posms	**Saturs un uzdevumi vienkāršotā valodā**
UZDEVUMS: **Izlasi tekstu un atbildi uz jautājumiem!** Daļu fotosintēzē izveidoto organisko vielu augi uzkrāj, bet daļu tie, tāpat kā visi citi organismi, patērē elpošanai, lai elpošanas procesa rezultātā iegūtu dzīvības norisēm nepieciešamo enerģiju. Elpošanā organiskās vielas skābekļa klātbūtnē sadalās, tiek saražota enerģija, ūdens, veidojas ogļskābā gāze. Augi elpo nepārtraukti – arī tad, kad fotosintēze nenotiek, piemēram, tumsā vai ļoti sausā laikā. Tātad augiem visu laiku nepieciešams skābeklis. Elpo visi auga orgāni – lapas, saknes, stumbri, ziedi, augļi un pat sēklas. Elpošanai augi patērē tikai 6–10 % no fotosintēzē saražotajām vielām.	**1. Lasāmais teksts**	**Izlasi!** **Kā augi elpo?** • Augi paši gatavo sev barību procesā, ko sauc par fotosintēzi. Daļu no barības tie saglabā, bet otru daļu izmanto elpošanai. • Augi elpo, lai iegūtu enerģiju dzīvībai. Elpošanai ir vajadzīgs skābeklis. Elpošanas laikā barība sadalās. Tad rodas enerģija, ūdens un ogļskābā gāze. • Augi elpo visu laiku – gan dienā, gan naktī. Tāpēc augiem vienmēr vajag skābekli. Elpo visas auga daļas: lapas, saknes, stumbri, ziedi, augļi un sēklas. • Elpošanai augi izmanto tikai mazu daļu (6–10 %) no savas barības.

Mācību uzdevums oriģinālā (teksts, sasniedzamie rezultāti un jautājumi)		Mācību uzdevums (teksts, sasniedzamie rezultāti un jautājumi) pēc vienkāršošanas, izmantojot *Google MI* asistentu	
Sasniedzamie rezultāti	**Uzdevumi un jautājumi**	**Mācību posms**	**Saturs un uzdevumi vienkāršotā valodā**
Izmantojot tekstā doto informāciju, uzrakstu, kāpēc augi elpo.	*Izmantojot tekstā doto informāciju, uzraksti, kāpēc augi elpo!*	**2. Sasniedzamie rezultāti**	**Ko tu iemācīsies un pratīsi?** ✓ Uzrakstīt, kāpēc augiem vajag elpot. ✓ Nosaukt, kas rodas augā elpošanas laikā. ✓ Paskaidrot, kāpēc augam vienmēr vajag skābekli. ✓ Uzrakstīt noteikumus, kā pareizi kopt augus, lai tie elpotu. ✓ Paskaidrot, kāpēc guļamistabā nav labi turēt daudz augu.
Uzskaitu, kas notiek augos elpošanas procesa laikā.	*Uzraksti, kas notiek augos elpošanas procesā!*		
Pamatoju, kāpēc augiem nepieciešams skābeklis.	*Pamato, kāpēc augi nevar iztikt bez skābekļa!*		
Secinu par noteikumiem, kas jāievēro augu kopšanā.	*Kādi augu kopšanas noteikumi jāievēro, lai augs varētu elpot?*		
Spriežu par iemesliem, kāpēc guļamistabā neiesaka turēt telpaugus, izmantojot zināšanas par dažādu organismu elpošanu.	*Pastāv uzskats, ka guļamistabā nevajadzētu turēt telpaugus. Kāpēc? Pamato savu atbildi!*	**3. Jautājumi**	**Raksti atbildes uz jautājumiem, izmantojot tekstu!** 1. Kāpēc augi elpo? 2. Kas rodas augā, kad tas elpo? 3. Kāpēc augi nevar dzīvot bez skābekļa? 4. Kā jārūpējas par augiem, lai to saknes un lapas varētu labi elpot? Uzraksti noteikumus! 5. Kāpēc guļamistabā nevajag turēt daudz telpaugu? (Padoms: ko augi dara naktī?)

Tekstu vienkāršo mācību materiālu sagatavotāji, ņemot vērā valodas prasmes līmeņu aprakstus, un pedagogi, novērtējot mācāmās skolēnu grupas zināšanas un prasmes un intuitīvi paredzot iespējamās grūtības. Tekstu var vienkāršot, izmantojot mākslīgā intelekta rīkus (piem., platformas „Hugo.lv” vieglās valodas rīku).

Otrs atbalsta pasākums ir oriģinālā **teksta papildināšana** (angļu val. *text elaboration*) ar teikumiem vai paskaidrojumiem, visbiežāk zemsvītras piezīmēs vai speciālos teksta laukos pamatteksta sānu malā. Papildu tekstā var tikt iekļauti sinonīmi, laika apstākļa vārdi un laika apstākļa funkcijā lietoti vārdi kā teksta strukturētāji (piem., *vispirms*, *tad*, *pēc tam*, *beigās*), piemēri vai pārfrāzēti teikumi. Teksta papildināšana var attiekties arī uz vārdu secības maiņu teikumā, piedāvājot skolēniem biežāk lietotu un/vai literārajai normai atbilstošu vārdu kārtību teikumā. Kā atzīst mācību materiālu veidotāji un pedagogi, vārdu skaits teikumos var palielināties, un papildinātā teksta apjoms, salīdzinot ar oriģinālo tekstu, var pat divkāršoties, tomēr šāds teksts skolēniem ir vieglāk uztverams (piem., Oh 2001; Long 2015).

Nereti ar teksta papildināšanu tiek saprasti arī mācību materiāla autora vai pedagoga veikti vizuāli teksta fragmentu izcēlumi (piem., pasvītrojot vai iekrāsojot) – galvenokārt tie ir atslēgvārdi, teikumi ar galveno domu vai uzdevuma izpildei nepieciešamo informāciju.

PIEMĒRS. **Mācību uzdevums fizikā 8. klasei par tematu „Kā ķermeņi kustas?”** (*https://mape.gov.lv/catalog/collections/9407C2A7-D6C1-4B4B-8721-02E1B5C8EC51/view?preview=927BB7A4-B558-492C-AD2E-312CB4C5E6F6*)

Mācību uzdevums oriģinālā	Mācību uzdevums pēc papildināšanas, izmantojot *Google MI* asistentu

1. UZDEVUMS

Ejot pa lauku ceļu, Jēkabs pamanīja, ka ik pēc noteikta attāluma gar ceļa malu ir izvietoti stabiņi (attēls). Aptuveni zinot sava soļa garumu, Jēkabs aprēķināja, ka attālums starp ceļa stabiņiem ir 100 m. Jēkabam ienāca prātā, ka to varētu izmantot, lai pārbaudītu savas spējas pārvietoties vienmērīgi. Pie viena no ceļa stabiņiem (1. stabiņš) Jēkabs ar rokas pulksteni (attēlā) sāka uzņemt laiku. Sasniedzis katru nākamo stabiņu, Jēkabs piefiksēja, cik daudz laika pagājis. Rezultāti redzami tabulā.

Stabiņa numurs	Laiks
1. stabiņš	–
2. stabiņš	1 min 20 s
3. stabiņš	2 min 40 s

Izpēti dotos datus un nosauc vienmērīgas kustības divas pazīmes!

Norādi, kādu informācijas avotu varētu izmantot, lai veiktu šo uzdevumu!

Sasniedzamie rezultāti

Formulēju vienmērīgas kustības pazīmes.

VĀRDNĪCA / VOCABULARY / WÖRTERBUCH / СЛОВНИК

Izmanto šo tabulu, lai saprastu grūtos vārdus!

Latviešu valodā	English	Deutsch	Українська
Vienmērīga kustība	Uniform motion	Gleichförmige Bewegung	Рівномірний рух
Attālums	Distance	Entfernung	Відстань
Laiks	Time	Zeit	Час
Ātrums	Speed / Velocity	Geschwindigkeit	Швидкість
Mērvienības	Units	Maßeinheiten	Одиниці виміру
Grafiks	Graph	Diagramm	Графік
Aprēķināt	To calculate	Berechnen	Обчислити
Secinājums	Conclusion	Schlussfolgerung	Висновок

Mācību uzdevums oriģinālā	Mācību uzdevums pēc papildināšanas, izmantojot *Google MI* asistentu

1. UZDEVUMS

Izlasi!

Ejot pa lauku ceļu, Jēkabs pamanīja (*ieraudzīja*), ka gar ceļa malu ir izvietoti (*atrodas*) stabiņi. Attālums starp diviem stabiņiem ir 100 m.

Jēkabs gribēja pārbaudīt, vai viņš var iet vienmērīgi (*visu laiku vienādā ātrumā*). Pie pirmā stabiņa viņš sāka uzņemt laiku (*ieslēdza pulksteni*). Kad Jēkabs gāja garām nākamajam stabiņam, viņš pierakstīja laiku tabulā.

Pētnieka tabula

Stabiņa numurs	Kopējais attālums (m – metri)	Laiks no sākuma (min – minūtes, s – sekundes)
1. stabiņš	0 m	____ (starts 0 s)
2. stabiņš	100 m	1 min 20 s
3. stabiņš	____ m (*ieraksti pats!*)	2 min 40 s

Atbildi uz jautājumiem!

A. Izpēti datus un uzraksti divas vienmērīgas kustības pazīmes!
(*Kāpēc šī kustība ir vienmērīga? Kas tabulā un tekstā to pierāda?*)

1. pazīme: _____

_____

2. pazīme: _____

_____

B. Kādu informācijas avotu tu izmantoji vai vari izmantot, lai palīdzētu sev izpildīt šo uzdevumu?
(*Piemēram: mācību grāmata, internets, pieraksti*)

Mana atbilde: _____

_____

Abas pieejas – vienkāršošana un papildināšana – paredz lielāku vai mazāku teksta pārveidošanu ar mērķi atvieglot teksta uztveri. Lai gan teksta papildināšana var tikt uzskatīta par teksta vienkāršošanas paņēmienu, tā neparedz grūtāku vai skolēniem nezināmu teksta vienību izņemšanu vai to pārveidošanu. Teksta papildināšana tiek izmantota, lai palīdzētu skolēniem saprast tekstu un vienlaikus rosinātu viņus pievērst uzmanību jaunām valodas vienībām un apgūt tās.

Jaunākajos pētījumos īpaša uzmanība ir pievērsta tam, kā informācijas tehnoloģijas var palīdzēt mācību materiālu autoriem un pedagogiem sagatavot tekstu katram skolēnam vai skolēnu grupai atsevišķi (piem., Liu *et al.* 2024). Datorlingvistikas speciālisti sadarbībā ar lietišķās valodniecības pētniekiem un valodas pedagogiem ir izstrādājuši vairākas inteliģentās automatizētās

teksta vienkāršošanas (angļu val. *intelligent automated text simplification*; ATS) sistēmas, kas spēj ģenerēt vienkāršotas dotā angļu valodas teksta versijas (Maddela *et al.* 2021). Dažas no šīm sistēmām koncentrējas uz virspusējām valodas iezīmēm, un tām ir raksturīga leksiska un sintaktiska vienkāršošana, savukārt citu sistēmu piedāvātais atbalsts ir augstāka līmeņa, piemēram, pievienojot skaidrojumus un ģenerējot tekstus ar kontrolējamu sarežģītības līmeni (piem., Martin *et al.* 2020; Maddela *et al.* 2021). Šīs inteliģentās automatizētās teksta vienkāršošanas sistēmas palīdz skolotājiem efektīvi aizstāt sarežģītus vārdus, rekonstruēt sintaktiskās struktūras un ģenerēt tekstus ar dažādu sarežģītības pakāpi.

Latviešu valodas tekstu vienkāršošanai var noderēt, piemēram, mākslīgā intelekta rīki *ChatGPT*, *Google Gemini*, *Claude* u. c., kas spēj pielāgot tekstu lasītājiem ar atšķirīgiem latviešu valodas prasmes līmeņiem. Lai gan to izmantošanas iespējas latviešu valodas mācīšanā un apguvē līdz šim nav zinātniski iztirzātas, tīmeklī ir pieejami daži informatīvi raksti ar ieteikumiem, kā šos rīkus veiksmīgi izmantot teksta apstrādei un uztverei (piem., Tarasova 2024).

No otras puses, pētījumu rezultāti rāda, ka skolēni spēj uztvert teksta galveno domu un izpildīt uzdevumus par tekstu neatkarīgi no tā, vai viņi strādā ar neizmainītu, vienkāršotu vai papildinātu tekstu (sk., piem., Crossley *et al.* 2014). Tātad, iespējams, pedagogs var tekstu nepārveidot, bet uzdot skolēniem lasīt konkrētas teksta daļas un koncentrēties vienīgi uz tām (piem., strādāt tikai ar 1., 2. un 4. informatīvā raksta rindkopu).

Lai atvieglotu darbu ar tekstu, skolotājs pirms teksta lasīšanas vai klausīšanās var sniegt skolēniem **papildu informāciju** un/vai piedāvāt kopīgi veikt **sagatavošanās uzdevumus** t. s. pirmslasīšanas vai pirmsklausīšanās posmā (angļu val. *pre-reading phase*, *pre-listening phase*). Šādi atbalsta pasākumi sevišķi noder zemākā valodas prasmes līmeņa skolēniem. Skolotājs pirms darba ar tekstu var:

- pamatot teksta izvēli un motivāciju;
- apkopot asociācijas par teksta nosaukumu, tēmu un problemātiku;
- aktualizēt skolēnu zināšanas un pieredzi saistībā ar teksta nosaukumu, tēmu un problemātiku;
- veidot prognožu sarakstu („Ko nosaukums varētu vēstīt par tekstu?”, „Par ko ir teksts?”, „Kāda informācija var būt iekļauta tekstā?”, „Kāds ir teksta mērķis?”);
- dot skolēniem papildu kontekstuālo informāciju starpniekvalodā vai dzimtajā valodā (piem., kā mājasdarbu), tad likt veidot vārdu savienojumus vai īsus teikumus mācību valodā;

- īsi pārstāstīt teksta saturu (minēt galvenos tēlus, notikumus, problēmas, vietu, laiku) starpniekvalodā vai mācību valodā (šajā gadījumā vēlams lietot vieglo valodu un demonstrēt vizuālus materiālus, piem., fotogrāfijas un priekšmetus);
- iepriekš nosaukt tekstā iekļautos īpašvārdus (personvārdus, vietvārdus, dažādus nosaukumus) un īsi raksturot tos (piem., kopīgi atrast kartē minētās vietas, sameklēt informāciju par nosauktajiem uzņēmumiem, iestādēm un objektiem);
- starpniekvalodā pārrunāt tekstā iekļautos kultūras konceptus, atslēgvārdus vai idiomātiskus izteicienus, ja nepieciešams, dot nelielu uzdevumu leksisko vienību nostiprināšanai (piem., ievietot teikumos atbilstošos vārdus vai vārdu savienojumus);
- pārrunāt teksta veidam raksturīgo struktūru un valodu (piem., instrukcijai, ēdiena pagatavošanas receptei, relīzei);
- dot iepriekš sagatavotu teksta plānu (piem., apakšvirsrakstu vai atsevišķu rindkopu pirmo teikumu sarakstu tekstam atbilstošā secībā);
- nodiktēt teikumus ar sarežģītu uzbūvi vai iepriekš neaplūkotām vārdformām un detalizēti paskaidrot, kā tās izrunāt. B valodas prasmes līmeņa skolēniem var prasīt pārveidot teikumu vienkāršāk vai izveidot divus teikumus tās pašas domas izteikšanai;
- iepazīstināt ar uzdevumiem, kas veicami saistībā ar tekstu;
- likt pārskatīt lasāmo tekstu ar mērķi iegūt vispārīgu priekšstatu par tekstu;
- likt pārskatīt lasāmo tekstu ar mērķi atrast un izcelt konkrētu informāciju (gadskaitļus, personvārdus vai apstākļa vārdus: *vispirms*, *tad*, *visbeidzot*).
- likt lasīt un komentēt katras rindkopas pirmo vai pēdējo teikumu (pēc Brandl 2008, 330–333).

Vairākos pētījumos ir ieteikts variēt lasīšanas paņēmienus, ļaujot skolēniem gan lasīt klusām pie sevis, gan skaļi visiem kopā (piem., Maxim 2002). Ja vien iespējams, teksts ir jālasa, jāklausās vai jāskatās vismaz trīs reizes, pirmajā reizē ļaujot skolēniem uztvert informāciju, bet pēc tam pievēršot uzmanību atsevišķām teksta daļām vai konkrētām detaļām. Piemēram, skolēni vispirms noskatās videoierakstu par latviešu virtuvi, tad atzīmē darba lapā, kurus ēdienu nosaukumus viņi ir saklausījuši, tad – kādā secībā tie ir minēti videoierakstā. Pedagogam pastāvīgi jāatgādina skolēniem, ka viņiem tekstā nav jāzina katrs vārds vai vārdu savienojums un nav jāsaprot visas vārdformas un visi teikumu izveides principi.

Teksta lasīšanas, klausīšanās vai skatīšanās laikā vai pēc tam ir jāparedz **uzdevumi par teksta saturu.** Teksta izpratni var veicināt šādi uzdevumi:

- Savienot vārdus vai apgalvojumus ar attēliem. Var piedāvāt arī līdzīgus attēlus, kuros atainotās detaļas ir būtiskas, lai izvēlētos vārdam vai apgalvojumam atbilstošu attēlu.
- Veidot ilustrācijas visam tekstam vai atsevišķām tā daļām (piem., rindkopai vai apakšnodaļai).
- Identificēt binārās opozīcijas („patiesi" vai „nepatiesi", „piekrītu" vai „nepiekrītu").
- Identificēt un apkopot atslēgvārdus (piem., domu kartē).
- Pabeigt teikumus, izrakstot atbilstošu informāciju no teksta.
- Atbildēt uz jautājumiem, kuru atbilde tiešā veidā ir dota tekstā (piem., „Kas?", „Kur?", „Kad?").
- Atbildēt uz atvērtajiem jautājumiem ar saviem vārdiem.
- Savienot īsus kopsavilkumus ar noteiktām teksta daļām (piem., rindkopām vai apakšnodaļām).
- Pamanīt un izcelt atšķirības (piem., pasvītrojot) divos vai vairākos lasāmos vai klausāmos tekstos.
- Definēt, apkopot un vizualizēt līdzīgās un atšķirīgās pazīmes (piem., Venna diagrammā).
- Lasīt jautājumus un izsvītrot tos, uz kuriem teksts vai teksti neatbild.
- Veidot nosaukumu tekstam vai tā daļām.
- Veidot jautājumus par tekstu.
- Rakstīt kopsavilkumu par tekstu vai veidot īsus aprakstus par katru teksta rindkopu.
- Izveidot īsu turpinājumu. (Pēc Brandl 2008; Zyzik, Polio 2017; Gianfranco 2015)

Pedagogs uzdevumu secību var veidot, vispirms liekot skolēniem strādāt tikai ar tekstā eksplicīti iekļautu informāciju (piem., atbildēt uz jautājumiem „Kas?", „Kur?", „Kad?"; ilustrēt tekstu; savienot vārdus un to tulkojumu), tad rosināt veidot savu tekstu (piem., teksta nosaukumu, jautājumus par tekstu, atbildes uz atvērtajiem jautājumiem, viedokli par tekstu un teksta turpinājumu).

Pētījumi liecina, ka sarunas par atsevišķu vārdu, vārdu savienojumu un teikumu nozīmi un teksta ideju pārī, grupā vai visiem kopā ļauj iegūt labākus rezultātus skolēnu patstāvīgajā darbā. Sevišķi veiksmīgas šādas sarunas ir heterogēnās skolēnu grupās (van den Branden 2000 u. c.).

Šī izdevuma 1. pielikumā „Diferenciācijas piemēri latviešu valodas stundām" ir iekļautas trīs daļas:

1) divu mācību stundu plāni 7. klasei (mācību grāmatas „Latviešu valoda 7. klasei" (LVA, 2023) 5. nodaļas „Informācijas pasaulē" 5.1. apakšnodaļa „Es tīmeklī");
2) divu mācību stundu plāni 8. klasei (mācību grāmatas „Latviešu valoda 8. klasei" (LVA, 2024) 3. nodaļas „Ja man būtu tā naudiņa…" 3.2. apakšnodaļa „Gribu pelnīt");
3) 7. klases mācību materiāla diferenciācijas piemērs (mācību grāmatas „Latviešu valoda 7. klasei" (LVA, 2023) 5. nodaļas „Informācijas pasaulē" 5.1. apakšnodaļa „Es tīmeklī").

Pielikuma pirmajās divās daļās ir piedāvāti mācību stundu plāni ar diviem papildu līmeņiem, kas ir zemāki par klasē paredzamo valodas prasmes līmeni. Savukārt trešajā daļā iekļautie mācību materiāli paredzēti skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo valodas prasmes līmeni; tie diferencēti, gan pārveidojot uzdevumu nosacījumus, gan uzdevumos iekļautos tekstus. Dažkārt ir samazināts arī tekstu apjoms, pildāmo uzdevumu skaits, kas ļauj skolēnam ar zemāku valodas prasmes līmeni apgūt pašu būtiskāko.

Kā svarīgs atbalsts valodas apguvē šajos piemēros tiek izmantoti dažādi papildmateriāli: atgādnes (tostarp vārdu locīšanas, vārdu savienojumu veidošanas paraugi), izmantojamo vārdu saraksti (ar sinonīmiem, skaidrojumiem utt.), vārdnīcas, mašīntulkošanas rīki u. c.

Kā jau iepriekš minēts, svarīga ir arī skolotāja loma mācību stundā, jo mācību darba organizācija stundas laikā ir sevišķi būtiska. Lai ikviens skolēns klasē justos komfortabli, nepieciešams ļaut izmantot kooperatīvās mācīšanās metodes, kas sniedz iespēju skolēniem sadarboties un mācīt citam citu.

3.4.

APVĒRSTO MĀCĪBU PIEEJA

Apvērstās mācības (angļu val. *flipped classroom*) ir Hārvarda Universitātē izstrādāta mācību organizācijas pieeja (saukta arī par pedagoģisko modeli), kurā tipiskie mācību stundas un mājasdarbu elementi ir apmainīti vietām. Praksē tas nozīmē to, ka skolēni patstāvīgi gatavojas nākamajai mācību stundai, nevis nostiprina iepriekšējā mācību stundā apgūto mācību saturu un prasmes (t. i., sagatavošanās darbs pirms nodarbības, ne papildu darbs par tēmu pēc tās). Savukārt mācību stundas laiks tiek veltīts aktīvām mācībām un socializācijai: skolēni apspriež patstāvīgi apgūtās zināšanas visi kopā vai grupās, pārbauda un praktiski izmanto apgūto mācību materiālu dažādās reālās dzīves situācijās. Piedāvātā mācību darba pārstrukturēšana ļauj skolēniem vairāk laika atvēlēt jautājumiem un diskusijām, lietot teoriju praksē, risināt sarežģītus uzdevumus vai sagatavot apjomā nelielu projektu (piem., atgādni, infografiku, īsu referātu, prezentāciju). Šo pedagoģisko modeli raksturo šādas metodoloģiskās pazīmes:

- skolēncentrēta mācīšanās;
- skolēnu pašvadīta mācīšanās;
- drukāto un tiešsaistes mācību resursu apvienojums;
- ekspertu, skolotāju un skolēnu sagatavoti (t. sk. mācību stundu audio vai video) ieraksti.

Liels uzsvars tiek likts uz mācību video izmantošanu, to atlasi vai filmēšanu, papildu informācijas, norāžu un uzdevumu sagatavošanu, ņemot vērā konkrētu skolēnu vai skolēnu grupu zināšanu līmeni, mācīšanās spējas un vajadzības.

Lai gan varētu šķist, ka šāds modelis atvieglo skolotāja darbu, jo atbildība par mācību satura apguvi tiek vairāk uzticēta skolēniem, pedagoģiskā prakse dažādās Eiropas skolās rāda, ka tā nebūt nav. Skolotājam rūpīgi jāizvērtē plānotais mācību darbs stundā un, ņemot to vērā, jāpiedāvā vecumposmam, mācību stundā apgūstamajam un saprātīgam laika patēriņam atbilstoša satura un apjoma mācību materiālu izdrukas, materiālus audio vai video formātā, atbalsta materiālus un skaidrus norādījumus, kas tieši un kādā veidā skolēniem jādara un kas no individuāli apgūtā būs nepieciešams mācību stundas darbā. Sarežģīta temata vai apjomīga uzdevuma gadījumā tas ir sevišķi svarīgi. Iepriekš paredzot iespējamās grūtības, ieteicams sadalīt rakstīto, klausāmo tekstu vai

videomateriālu mazākos fragmentos, ieteikt uzdevumu veikt pa posmiem un dot plašākus skaidrojumus un vairākus piemērus. Apvērstās mācības (sagatavoto mācību resursu kopa, t. sk. videoieraksti) var arī noderēt gadījumos, ja skolēns nav apmeklējis kādu mācību stundu. Tāpat tiek uzsvērts, ka šī pieeja ir jāīsteno nepārtraukti, t. i., lai tā nostiprinātos skolēnu mācību praksē, tā nedrīkst būt vienreizēja vai īslaicīga mācību organizācijas forma. Tomēr pirms uzsākšanas ir jāapzina skolēnu tehniskās iespējas: jānoskaidro, vai skolēniem mājās, bibliotēkā vai interešu klubā ir pieejams dators un internets, lai sagatavotos nākamajai mācību stundai, jo īpaši, lai noskatītos video vai noklausītos audio.

Līdz šim pedagoģiskajā praksē šis mācību modelis ticis iekļauts galvenokārt augstākās izglītības iestāžu akadēmiskajos kursos, tomēr, kā rāda pētījumi un ziņojumi par modeļa aprobēšanu skolās, tiek saskatīts arī tā potenciāls vispārējā izglītībā, pielāgojot un izmantojot apvērsto mācību konceptuālās idejas un ieteikumus gan skolēnu grupā ar atšķirīgām neiroloģiskajām un kognitīvajām spējām, gan arī lingvistiski neviendabīgā vidē. Tāpat pētījumi rāda, ka apvērsto mācību ieviešana praksē sniedz labākus akadēmiskos un starppersonu ieguvumus valodu, tehnoloģiju un veselības zinātņu mācību jomā. Šī pieeja lieti noder mācību priekšmetos, kas balstīti uz prasmēm, jo nodarbību laiku var veltīt šo prasmju praktizēšanai un apgūšanai (sk., piem., Bergmann, Sams 2012; Bērziņš [2021]).

Kā redzams, būtiskākās atšķirības starp tradicionālo un apvērsto mācību procesu ir divas: skolēnu patstāvīgā darba izpildes laiks (resp., pēc vai pirms mācību stundas) un mācību stundas izpratne (resp., jauna mācību satura apguve vai skolēniem iepriekš iepazītas informācijas pārrunāšana klasē un nostiprināšana). Tradicionālajā mācību procesā skolēni mācību stundas laikā lielākoties mēģina saprast un atcerēties, bet pēc stundām – radīt, vērtēt, analizēt un lietot. Savukārt, izmantojot apvērsto mācību pieeju, process ir pretējs, skolēni apzināti un patstāvīgi mēģina saprast un atcerēties pirms mācību stundas, bet mācību stundas laikā viņi rada, vērtē, analizē un lieto informāciju, zināšanas, prasmes.

Skolēniem, kuri mācās Latvijas skolās un kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda, šāds mācību procesa organizācijas veids ir sevišķi noderīgs, jo

1) tas dod iespēju sagatavoties pirms katras mācību stundas individualizētā un diferencētā veidā (piem., ar jaunu vārdu apguvi veicinošiem uzdevumiem, gramatisko formu vingrinājumiem), savā tempā un izmantojot nepieciešamos palīglīdzekļus (piem., vārdnīcas, gramatikas atgādnes, mašīntulkošanas rīkus, mācību materiālus dzimtajā vai sev zināmajā valodā);

2) viņiem ir vieglāk integrēties kopējās skolēnu grupas mācību darbā (t. i., pildīt tos pašus mācību uzdevumus, kopīgi veidot atgādni vai nelielu projekta darbu), pakāpeniski samazinot izjūtu, ka mācību stundā neko nesaprot un netiek līdzi darba tempam vai ka strādā tikai individuāli vai nelielās skolēnu grupās ar līdzīgu latviešu valodas zināšanu un prasmes līmeni. Tādējādi daudz ātrāk var panākt skolēnu iekļaušanos katrai klasei paredzētajā mācību procesā.

Līdz ar to galvenais skolotāja uzdevums ir sagatavot mācību materiālu kopu, ko iepazīt un/vai izpildīt pirms mācību stundas un kas paredzēta tām skolēnu grupām (sk. 1. tabulu), kam nepieciešams papildu mācību atbalsts. Ideāli, ja skolēniem ir iespēja izvēlēties mācību materiālu, no kura iegūt informāciju nākamajai mācību stundai (piem., 11. klases skolēni par elektrisko lauku var skatīties video latviešu vai citā valodā, lasīt aprakstu fizikas mācību grāmatā un/vai skatīties ekspertu sagatavotas *PowerPoint* prezentācijas: *https://www.siic.lu.lv/fiz/IT/VM_F_11/index.html*).

Pirms katras mācību stundas ir nepieciešams saprast, kas ir svarīgākais plānotās mācību stundas saturā un latviešu valodas kā mācību valodas (citu mācību priekšmetu) apguvē: temats, galvenie termini, svarīgākās frāzes, uzdevumu nosacījumi, instrukcijas u. tml. Jāatceras, ka visi mācību priekšmetu skolotāji kļūst par latviešu valodas skolotājiem un viņiem līdzvērtīgi jāuzņemas atbildība par mācību satura apguvi un valodas prasmes izaugsmi skolēniem ar nepietiekamu vai zemu latviešu valodas prasmes līmeni.

Ieteikumi:

1. Ja skolotājam un skolēnam vai skolēnu grupai ir kopēja starpniekvaloda (piem., angļu, krievu valoda), sameklēt šajā valodā par apgūstamo mācību tēmu lekciju audio vai video formātā vai prezentāciju un piedāvāt to skolēniem, lai mācību priekšmeta saturs tiktu apgūts, neskatoties uz nepietiekamajām latviešu valodas zināšanām. Tomēr jāatceras, ka šie materiāli ir papildu resursi, kas nevar (nedrīkst) aizstāt mācību materiālus latviešu valodā.
2. Sagatavot sarakstu ar vārdiem un frāzēm (piem., izteicieniem, metaforām) no nākamās mācību stundas tekstiem un/vai uzdevumiem (t. sk. mācību uzdevumu nosacījumiem). Vārdu un frāžu skaits var atšķirties atkarībā no vecumposma un mācību stundas plāna, taču galvenais atcerēties, ka sarakstā iekļaujami mācību procesā un ikdienā biežāk lietotie vārdi un frāzes (par vispārīgo lietojuma biežumu var pārliecināties elektroniskajā vārdnīcā „Tēzaurs": *https://tezaurs.lv/*).

3. Iespējams, jau iepriekš skolēniem var ļaut iepazīties ar tekstu no nākamās mācību stundas, sevišķi, ja ir paredzēts viņiem iepriekš nepieejams izdales materiāls ar garu vai leksiski un/vai sintaktiski sarežģītu tekstu, kā arī uzdot vispārīgus uzdevumus teksta satura izpratnei un rakstītprasmes veidošanai, piemēram:
   - izlasīt tekstu un, iespējams, izmantojot mašīntulkošanas rīkus, to iztulkot (ja teksta formāts to atļauj);
   - uzrakstīt latviski, par ko ir teksts (ar mašīntulkošanas rīku vai bez tā);
   - izrakstīt no teksta faktus ar gadskaitļiem;
   - izveidot tēlu sarakstu ar katra tēla īsu aprakstu;
   - uzrakstīt savas domas par tekstu (ar mašīntulkošanas rīku vai bez tā);
   - uzrakstīt noteiktu skaitu jautājumu par tekstu (ar mašīntulkošanas rīku vai bez tā), uz kuriem jārod atbilde tekstā vai mācību stundas laikā.
4. Īpaši izcelt, ka izdales materiālu (tekstu un uzdevumu) vai ieteikto mācību resursu mērķis ir dot papildu laiku apgūstamā mācību satura iepazīšanai un ļaut justies ērtāk un pārliecinošāk mācību stundā.
5. Nodrošināt skolēniem iespēju sazināties attālināti gan savstarpēji, gan ar skolotāju (piem., kopējā tērzētavā, ar e-pasta starpniecību), iepriekš vienojoties par komunikācijai paredzēto laiku.

Protams, jāizceļ, ka būtisks priekšnoteikums apvērsto mācību veiksmīgai ieviešanai praksē un paredzamo rezultātu sasniegšanai ir skolēnu motivācija, regulārs un uzcītīgs patstāvīgais darbs pirms mācību stundas un gatavība iesaistīties mācību stundas darbā (pat ar valodas kļūdām vai citas valodas lietojumu sākumposmā). Tāpat par šāda mācību modeļa ieviešanu praksē ir jāinformē skolēnu vecāki, lai viņi zina par patstāvīgā darba apjomu un mērķi, t. i., gan apgūt konkrētā mācību priekšmeta saturu, gan mācīties latviešu valodu. Ne mazāk svarīgi, lai visi klases skolēni vēlētos un spētu sadarboties, piemēram, skolēni ar augstu vērtējumu mācību priekšmetā palīdzētu skolēniem ar nepietiekamu vai vāju latviešu valodas prasmi, savukārt skolēni ar vidēju vērtējumu mācību priekšmetā dalītos ar to, kas sagādā grūtības mācībās, un visi atbalstītu cits citu mācību satura apguves centienos.

Mācību stundas darbu var sākt ar skolēnu jautājumu sesiju skolotājam, īsu apgūtā mācību materiāla apspriedi skolēnu grupās vai interaktīvu testu par galvenajiem konceptiem, faktiem vai problēmām mācību materiālā. Tālāk mācību darbu organizē tā, lai skolēni maksimāli darbotos paši un skolotājs vērotu, konsultētu un palīdzētu.

Šī izdevuma 2. pielikumā ir dots piemērs mācību darba organizēšanā, izmantojot apvērsto mācību pieeju. Tas ir paredzēts latviešu valodas mācību stundai 8. klasē. Mācību stundas temats ir „Lasīšanas motivācijas veicināšana" un galvenais sasniedzamais rezultāts ir skolēna rakstīta privāta vēstule ar ieteikumu izlasīt viņam zināmu grāmatu un vismaz trīs argumentiem, kāpēc lasīšana ir svarīga. Lai rezultātu sasniegtu, mācību stundā ir plānots strādāt ar darba lapu „Lasīšanas motivācijas veidošana" no mācību materiālu repozitorija „Mape". Darba lapā ir četri uzdevumi, viens no tiem ir iepazīt tekstu „Kāda nozīme cilvēku dzīvē ir grāmatu lasīšanai" un atklāt lasīšanas ieguvumus. Teksta apjoms ir aptuveni viena A4 lapa, un tas ir leksiski un sintaktiski diezgan sarežģīts gan skolēniem ar latviešu valodu kā dzimto valodu, gan arī skolēniem ar citu dzimto valodu un latviešu valodu vidējā zināšanu līmenī (A2–B1).

Lai palīdzētu skolēniem ar valodas apguves grūtībām un/vai nepietiekamām latviešu valodas zināšanām un prasmēm veiksmīgi piedalīties mācību stundā un sasniegt tās mērķi, autores piedāvā septiņu uzdevumu kopu, kas skolēniem jāveic patstāvīgi (vai, ja iespējams, kopā ar palīgu – vienu no vecākiem vai skolotāju konsultāciju laikā) pirms mācību stundas. Uzdevumi iekļauj mācību stundas atslēgvārdu izzināšanu leksiskā un gramatiskā līmenī, īsa viedokļa sagatavošanu par lasīšanas nozīmi cilvēka dzīvē, teksta lasīšanu (ar vai bez palīglīdzekļiem) un atbildēšanu uz jautājumiem par tekstu, īsā raksta sagatavošanu par interesantāko grāmatu un to, kāpēc citiem tā būtu jāizlasa. Šo septiņu uzdevumu mērķis ir sagatavot skolēnus mācību darbam klasē, lai viņi varētu justies drošāk un pārliecinošāk, atkārtoti strādājot ar tekstu, kopā ar klasesbiedriem veidojot domu karti „Kāpēc ir vērts lasīt?" un komentējot vienu lasīšanas ieguvumu, apspriežot vārdus un vārdu savienojumus pārnestā nozīmē un datīva lietojumu un nozīmes latviešu valodā, kā arī uzrakstot 100–120 vārdu garu vēstuli mazlasītājam vai nelasītājam.

Šis piemērs rāda, ka mācību materiāla (tekstu, uzdevumu) piedāvāšana un papildu atbalsta sniegšana atsevišķiem skolēniem vai skolēnu grupām **pirms katras mācību stundas** ļauj mācības klasē plānot un realizēt tā, lai visus skolēnus integrētu vienotā mācību darbā, lai skolēni, kuriem ir zemāks latviešu valodas prasmes līmenis, justos mazāk atstumti no skolēnu grupas vairākuma, bet vairāk zinoši par apgūstamo mācību saturu un emocionāli drošāki.

NOBEIGUMS

Lai arī jēdziens „lingvistiski neviendabīga vide" tiek attiecināts uz skolēnu grupu gan ar atšķirīgu dzimtās valodas zināšanu līmeni, gan ar dažādām dzimtajām valodām un atšķirīgu mācību valodas kā otrās valodas vai svešvalodas prasmes līmeni, izdevumā uzmanība vairāk tiek pievērsta jēdziena otrajai izpratnei.

Šeit aplūkotie citu valstu piemēri apliecina, ka pedagogu sagatavošanā, izglītošanā un atbalstīšanā tiek ieguldīts daudz laika un līdzekļu un ka noteikts laiks mācību valodas intensīvai apguvei un pakāpeniska iekļaušana citu mācību priekšmetu stundās ir pašsaprotama izglītības politikas veidošanas un īstenošanas prakse. Šī pieredze būtu jāņem vērā arī Latvijā, plānojot un īstenojot pedagogu sagatavošanas un profesionālās pilnveides kursus un konkrētu pedagogu darbu skolās ar ievērojamu skaitu jauniebraucēju bērnu. Tāpat īpaši jāuzsver, ka visi mācību priekšmetu skolotāji kļūst par latviešu valodas skolotājiem ar līdzvērtīgu atbildību par skolēnu valodas izaugsmi un mācību satura apguvi. Tas nozīmē, ka latviešu valodas mācīšanas metodoloģijai būtu jābūt iekļautai visu pedagogu sagatavošanas kursos un visu mācību priekšmetu pedagogu profesionālās pilnveides kursos un semināros. Īpaša uzmanība šādos kursos un semināros būtu pievēršama tematiem par diferenciācijas paņēmieniem un apvērsto mācību principiem mācību satura pieejamības nodrošināšanai visiem skolēniem klasē. Taču, kā rāda citu valstu piemēri un pētījumos formulētie ieteikumi skolotājiem, atbalsta pasākumi ikvienam jaunpienācējam ar citu dzimto valodu vai lingvistiski neviendabīgu skolēnu grupai vispirms sākas ar skolas darbinieku (jo īpaši skolotāju) gribu, dedzību un iejūtību. Visa pamatā ir cilvēcība un tāda skolas vides veidošana, kurā skolēni – jaunpienācēji – jūtas droši, ērti un novērtēti. Tas nozīmē arī ļoti atbildīgu un nebūt ne vienkāršu izaicinājumu – latviešu valodas kā valsts valodas mācīšanu un latviskas vides veidošanu, pieņemot etnisko un lingvistisko daudzveidību kā vērtību (un teju normu mūsdienu pasaulē) un izmantojot to kā mācību līdzekli, lai gūtu dziļākas un plašākas zināšanas par latviešu valodu un cilvēkiem, kas tajā runā. Un, lai visi Latvijas skolu audzēkņi neatkarīgi no viņu dzimtās valodas spētu veiksmīgi apgūt „Skola 2030" mācību saturu, īpaša uzmanība veltāma pašvadītas mācīšanās prasmes un ieraduma veidošanai. Te lieti noder viens no Montesori pedagoģijas filozofijas galvenajiem

saukļiem „Palīdzi man to izdarīt pašam!", kurā uzsvērts, ka izglītības mērķis ir sniegt bērnam iespēju iegūt prasmes un rast pašpārliecību, lai viņš spētu rīkoties neatkarīgi (Epstein [2022]). Galvenais nosacījums, lai jauniebraucēju bērni veiksmīgi spētu apgūt mācību saturu individuāli un klasē, ir latviešu valodas pamata prasme un pārliecība, ka viņi spēj ar valodas līdzekļiem rīkoties atbilstoši savām vajadzībām.

Jaunākajos pētījumos (piem., Kieffer *et al*. 2025; Najarro 2026), kuros ir salīdzināts mācību process un skolēnu mācību sasniegumi lingvistiski neviendabīgā un viendabīgā vidē, ir secināts, ka skolēni ar zemāku mācību valodas prasmes līmeni veiksmīgāk mācās un sasniedz labākus rezultātus (piem., gramatikas vingrinājumos, uzdevumos par tekstu, tekstveidē), strādājot skolēnu grupā ar līdzīgu valodas prasmes līmeni. Savukārt skolēni ar augstāku mācību valodas prasmes līmeni vairāk iegūst no mācību darba lingvistiski neviendabīgā grupā. Taču ir pētnieki, kas aizstāv ideju, ka neatkarīgi no skolēna mācību valodas prasmes līmeņa visefektīvāk skolēns var apgūt valodu, mācoties kopā ar dzimtās valodas runātājiem un skolēniem ar augstu mācību valodas prasmes līmeni (piem., van Lier 2002). Tāpat tiek atzīts, ka lingvistiski neviendabīgā vidē skolēni vairāk sadraudzējas un sadarbojas, ka augstākas gaidas un sasniedzamo rezultātu prasības var veicināt motivētu skolēnu valodas prasmes izaugsmi un ka šādā vidē noderīga mācību metode ir atvērto jautājumu uzdošana skolēniem.

IDENTIFICĒTĀS PROBLĒMAS UN IETEIKUMI TO IESPĒJAMAI RISINĀŠANAI

Nākamajās rindkopās ir apkopotas izdevuma tapšanas laikā identificētās problēmas un piedāvāti to iespējamie risinājumi, sniedzot papildu informāciju atsevišķos gadījumos.

PROBLĒMA: Normatīvais regulējums paredz iespēju jauniebraucējiem pielāgot mācības un mācību rezultātus atbilstoši individuālajam izglītības programmas apguves plānam (IIP). Taču nav pārliecinošu datu, kas liecinātu par šīs sistēmas visaptverošu ilgtermiņa izmantojumu skolās.

RISINĀJUMS: Aptaujāt pedagogus par IIP lietderību un izmantošanu praksē. Ja plāni tiek tikai izveidoti, bet netiek turpmāk sistemātiski lietoti, ir jānoskaidro iemesli un jāizstrādā konkrēti soļi to veiksmīgai ieviešanai praksē.

PIEZĪMES: Iespējams, ka IIP regulāra pārskatīšana prasa pārāk daudz pedagoga laika un enerģijas. Iespējams, ka plāni sākumā tiek pieprasīti, bet to izmantojums praksē netiek uzraudzīts.

PROBLĒMA: Jauniebraucēju bērni (jo īpaši vecāko klašu skolēni) netiek līdzi mācību satura apguvei, jo ir nepietiekamas latviešu valodas zināšanas un prasmes un ar latviešu valodas stundām nepietiek minimālā zināšanu pamatlīmeņa (vismaz A2) sasniegšanai.

RISINĀJUMS: Skolās, kurās ir ievērojams skaits (piem., tas varētu būt valstī vai pašvaldībā noteikts) skolēnu bez latviešu valodas priekšzināšanām (piem., skolēni no Ukrainas), mācību plānā iekļaut papildu nodarbību „Latviešu valoda kā svešvaloda", kuru mācītu latviešu valodas kā svešvalodas skolotājs. Skolēniem sasniedzot augstāku latviešu valodas prasmes līmeni, varētu tikt piedāvāta pārejas mācību nodarbība „Latviešu valoda kā svešvaloda un citi mācību priekšmeti", kurā latviešu valoda tiktu mācīta ar citu mācību priekšmetu resursu starpniecību. Tāpat noderīgs varētu būt Latviešu valodas klubs, kurā skolēniem palīdzētu gan latviešu valodas skolotāji, gan arī brīvprātīgie vecāko klašu skolēni.

PIEZĪMES: Papildu mācību priekšmeta ieviešanai un profesionāla pedagoga piesaistei nepieciešams papildu finansējums, ar ko valstij un/vai pašvaldībai jārēķinās izglītības nodrošināšanā visiem Latvijas skolēniem.

PROBLĒMA: Jauniebraucēju bērni Latvijas skolās – īpaši vidusskolas vecumā – pat pēc vairākiem mācību gadiem vēl nav apguvuši sarunvalodu tādā līmenī, lai viņi varētu brīvi izteikt savas domas latviski.

RISINĀJUMS: Jauniebraucēju bērniem Latvijā īpaši pirmajā mācību gadā, kā arī turpmāk latviešu valodas apguvē vairāk būtu jāattīsta tieši sarunvaloda. Tas ir svarīgi divu iemeslu dēļ: lai bērni varētu sarunāties ar saviem vienaudžiem latviski, un lai viņi justos pietiekami droši izteikt skolā savas domas latviešu valodā un aktīvi piedalīties stundās.

PROBLĒMA: Krievu valodā runājošie klasesbiedri ar krievvalodīgajiem jauniebraucēju bērniem mēdz sarunāties krieviski.

RISINĀJUMS: Radīt vairāk iespēju klasē strādāt grupās, kur skolēniem kopīgi jāpilda uzdevumi un jāapspriež mācību saturs latviešu valodā.

PIEZĪMES: Klasesbiedri, iespējams, vēloties palīdzēt, sarunājas ar jauniebraucējiem valodā, kuru jaunpienācēji labāk prot un kurā jūtas ērtāk. Tomēr tādējādi viņi neapzināti izdara lāča pakalpojumu jauniebraucējiem, jo samazina viņu iespējas runāt latviešu valodā.

PROBLĒMA: Skolotāju profesionālajos kursos mācību pieejas, metodes un paņēmieni darbam lingvistiski neviendabīgā vidē tiek aplūkoti galvenokārt vispārīgi, neanalizējot atsevišķi katra pedagoga mācāmās skolēnu grupas problēmas.

RISINĀJUMS: Valstspilsētās un reģionos ar lielāku jauniebraucēju vai mazākumtautību skolēnu īpatsvaru izveidot un popularizēt skolotāju metodiskā atbalsta centru, kurā dažādu mācību jomu eksperti nodrošinātu klātienē vai tiešsaistē reālu palīdzību katram gadījumam atsevišķi, piemēram, palīdzētu skolotājam izstrādāt mācību darba plānu semestrim, ieteiktu mācību materiālus, kas ir maksimāli pietuvināti skolēna(-u) latviešu valodas prasmes līmenim, un apspriestu mācību tēmas apguvei iederīgas mācību metodes un pieejas. Piemērs Rīgā: *https://www.rdcvs.lv/metodiskais-centrs/*

PROBLĒMA: Lai arī diferenciācijas paņēmienu klāsts ir plašs, pedagogi par tiem nezina vai zina un nepietiekami izmanto, vai neizmanto vispār, līdz ar to skolēniem bez latviešu valodas priekšzināšanām (īpaši pamatskolas beigu klasēs un vidusskolā) mācību satura apguve latviešu valodas un citu mācību priekšmetu stundās ir ierobežota.

RISINĀJUMS: Organizēt pedagogu profesionālās pilnveides kursus, kuros pieredzējuši pedagogi demonstrē vai izspēlē noteiktus diferenciācijas paņēmienus, modelē atsevišķas stundas vai tēmas apguvi. Rosināt katras skolas metodiķus sekot līdzi jaunākajai zinātniskajai literatūrai un pētījumiem un apspriest tos ar skolotājiem, vienojoties par konkrētu ideju, metožu vai modeļu aprobēšanu un izvērtēšanu.

PIEZĪMES: Katras skolas pedagogiem kopā ar metodiķiem jāizvērtē praktiskās iespējas diferencēt mācību procesu, kas atbilstu jauniebraucēju bērnu latviešu valodas prasmes līmenim. Ja tas nav iespējams, tad obligāti ir nepieciešama intensīva latviešu valodas apguve papildus citiem mācību priekšmetiem. Papildu mācību priekšmeta ieviešanai un profesionāla pedagoga piesaistei nepieciešams finansējums, ar ko valstij un/vai pašvaldībai jārēķinās izglītības nodrošināšanā visiem Latvijas skolēniem.

PROBLĒMA: Pilnvērtīgai diferenciācijai daudzās skolās trūkst materiāltehnisko resursu: vajadzīgajā daudzumā nav pieejami datori, planšetdatori skolēnu darbam klasē; *WiFi* kvalitāte dažādu lietotņu izmantošanai stundas laikā nav pietiekama; nav iespējas brīvi kopēt materiālus mācību stundām; nevar kopēt krāsainus materiālus.

RISINĀJUMS: Papildu finansējuma piešķiršana skolām un pašvaldībām materiāltehnisko resursu nodrošinājumam un tā izlietojuma pārskatīšana.

PROBLĒMA: Mācību materiālu klāsts ir plašs un viegli pieejams gan tīmeklī, gan drukātā veidā, taču materiāli nav sistēmiski un metodoloģiski sakārtoti.

RISINĀJUMS: Marķēt digitālos mācību materiālus pēc latviešu valodas sarežģītības pakāpes katrai klasei, iespēju robežās identificējot atslēgvārdus vai izveidojot svarīgāko vārdu sarakstu latviešu valodā un norādot galvenās gramatikas tēmas, kam jāpievērš uzmanība katra mācību materiāla apguvē, t. sk. citu mācību priekšmetu mācīšanā.

PIEZĪMES: Mācību materiālu (t. i., visu mācību priekšmetu) marķēšanu vajadzētu uzticēt latviešu valodas mācību materiālu autoriem un metodiķiem.

PROBLĒMA: Multilingvālas skolu lingvistiskās ainavas izveidi kavē latviskas vides izpratne un monolingvāla izglītības ideoloģija.

RISINĀJUMS: Jāsaprot, ka svešvalodu izmantojums Latvijas skolu lingvistiskajā ainavā (piem., uz „runājošās sienas") nav pašmērķis. Svešvalodu rakstveida lietojumam ir jābūt skaidri un nepārprotami pakārtotam latviešu valodas apguvei un lietojuma paplašināšanai, informācijai svešvalodās – vizuāli mazāk izceltai un ne tik apjomīgai kā tekstam latviešu valodā. Piemēram, ieteicams uz noteiktu laiku izvietot mācību procesā bieži iesaistītu jautājumu vai frāžu tulkojumus vai mācību priekšmeta galveno terminu skaidrojumus skolēnu dzimtajā valodā vai starpniekvalodā, piemēram, vienu mēnesi mācību gada sākumā vai divas nedēļas jaunā mācību satura aplūkošanas laikā.

PIEZĪMES: Īpaši jādomā par skolas lingvistiskās ainavas tekstu izmantošanu mācību procesā; nav jēgas izvietot mācību priekšmetu klasēs tekstus tikai latviešu valodā kā pasīvu lingvistisko dekorāciju (tikai tāpēc, ka tā vajadzētu), neiesaistot šos tekstus mācību stundu darbā un nerosinot skolēnus tos lietot. Skolotāju pieredze liecina, ka lingvistiski neviendabīgā grupā ir iespējams strādāt ar monolingvāliem „runājošās sienas" tekstiem latviešu valodā. Taču, ja tas neizdodas, varbūt lietderīgāki ir funkcionāli teksti vairākās valodās, t. i., tādi teksti, kurus skolēni izmanto vajadzības gadījumā.

PROBLĒMA: Lai skolēniem lingvistiski neviendabīgā vidē būtu vieglāk uzsākt kontaktēties un lai tiktu veicināta iespēja dabiskāk izteikties, ir jāmaina telpas izkārtojums.

RISINĀJUMS: Skolēnus nevajadzētu sēdināt klasē frontāli vai skolotājcentrēti ar skatu uz tāfeli. Labāk telpu iekārtot tā, lai krēsli un galdi būtu izvietoti U veidā vai grupās. Šādi iekārtota telpa veicina sadarbību un sarunas starp skolēniem.

PROBLĒMA: Jauniebraucējiem bieži ir vājāki akadēmiskie rezultāti, un tādēļ daudzi nepabeidz skolu un/vai neturpina mācības. Agrīnās riska pazīmes ir bieža kavēšana, noslēgšanās vai klusēšana, kā arī pēkšņa sekmju pasliktināšanās.

RISINĀJUMS: Jauniebraucēji nepamet skolu tikai tāpēc, ka viņiem trūkst intereses mācīties. Viņi bieži pamet skolu, jo jūtas apjukuši valodas barjeras dēļ, izolēti, jo viņiem ir grūti socializēties, un nejūtas akadēmiski un emocionāli atbalstīti. Ir svarīgi nodrošināt agrīnu un intensīvu valodas apguvi, kā arī veidot iekļaujošu klases vidi – gan telpiski, gan iesaistot skolēnus kopīgos uzdevumos ar vienaudžiem. Noderīgi ir arī vizuālie palīglīdzekļi, mentoru atbalsts un skolotāju profesionālā pilnveide, īpaši attīstot starpkultūru kompetenci un izpratni par to, ka klusēšana vai neiesaistīšanās bieži ir saistīta ar valodas vai pašapziņas barjeru. Svarīgi ir skaidrot skolēniem viņu nākotnes iespējas un parādīt, ka pastāv dažādi karjeras ceļi. Tāpat nepieciešams aktīvi novērst mobingu un atstumtību, lai skolēni justos pieņemti un iekļauti (pēc Kļava, Brasliņa 2025).

LITERATŪRA

Alton-Lee 2003 – Alton-Lee, A. *Quality Teaching for Diverse Students in Schooling: Best Evidence Synthesis*. Wellington, New Zealand : Ministry of Education, 2003.

Anča *et al.* 2022 – Anča, G., Liepa, D., Meļņika, I. Vieglās valodas teksta veidošanas pamatprincipi. In: D. Liepa, V. Polinska (zin. red.). *Vieglā valoda*. Rokasgrāmata. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2022, 82.–91. lpp. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Viegla_valoda/Viegla_valoda-rokasgramata.pdf*

Arora *et al.* 2025 – Arora, P. G., Lim, K., Ledesma, A., Liu, M., Wheeler, L. A. Promoting Positive School Climate Among Newcomer Immigrant Adolescents: A Qualitative Exploration of Perceptions and Recommendations. *School Psychology Review*, 54 (5), 2025, pp. 614–629 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1080/2372966X.2024.2391730*

Baker et al. 2014 – Baker, S., Lesaux, N., Jayanthi, M., Dimino, J., Proctor, C. P., Morris, J., Gersten, R., Haymond, K., Kieffer, M. J., Linan-Thompson, S., Newman-Gonchar, R. *Teaching Academic Content and Literacy to English Learners in Elementary and Middle School* (NCEE 2014-4012). Washington, DC : National Center for Education Evaluation and Regional Assistance (NCEE), Institute of Education Sciences, U. S. Department of Education, 2014 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://ies.ed.gov/ncee/wwc/practiceguide/19*

Baker, Wright 2021 – Baker, C., Wright, W. E. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism.* 7th ed. Multilingual Matters, 2021.

Banks 2015 – Banks, J. A. *Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching*. 6th ed. New York : Routledge, 2015.

Bergmann, Sams 2012 – Bergmann, J., Sams, A. *Flip your classroom: Reach every student in every class every day*. Washington : International Society for Technology in Education, 2012.

Berra 2020 – Berra, S. *Autentiski teksti valodas apguvē: teorijas, pieejas un pieredzes stāsti*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2020 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://dspace.lu.lv/items/d7008df9-39ae-41c0-80da-3bbee6622106*

Berra 2026 – Berra, S. *Skat-uv-e – skat, tu esi!*: Latvijas un latviešu diasporas skolu latviešu valodas mācību telpās izvietotie teksti un to funkcionalitāte. *Linguistica Lettica*, *speciālizlaidums*, 2026 (izdošanas procesā).

Bērziņš [2021] – Bērziņš, E. *Apvērstā stunda* [sesijas prezentācija], [2021] [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.scribd.com/document/919900651/2-8-Apve-rsta-stunda-Pieeja-BERZINS*

Billingsley et al. 2018 – Billingsley, B., DeMatthews, D., Connally, K., McLeskey, J. Leadership for Effective Inclusive Schools: Considerations for Preparation and Reform. *Australasian Journal of Special and Inclusive Education*, 42 (1), 2018, pp. 65–81 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1017/jsi.2018.6*

Boukhari 2025 – Boukhari, S. The Relational Refugee Child: Trauma-Informed and Culturally Responsive Approaches to Educational Inclusion. *Education Sciences*, 15 (6), 2025, p. 649 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.3390/educsci15060649*

van den Branden 2000 – Branden, K. van den. Does Negotiation of Meaning Promote Reading Comprehension? A Study of Multilingual Primary School Classes. *Reading Research Quarterly*, 35 (3), 2000, pp. 426–443 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1598/RRQ.35.3.6*

Brandl 2008 – Brandl, K. *Communicative Language Teaching in Action: Putting Principles to Work*. New Jersey : Pearson Prentice Hall, 2008.

Brown 2012 – Brown, K. D. The Linguistic Landscape of Educational Spaces: Language Revitalization and Schools in Southeastern Estonia. In: D. Gorter, H. F. Marten, L. van Mensel (eds.). *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. London : Palgrave Macmillan, 2012, pp. 281–298 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1057/9780230360235_16*

California 2026 – California Department of Education. *Newcomer Students*, 2026 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.cde.ca.gov/sp/ml/newcomerstudnts.asp*

Centrālā statistikas pārvalde 2022 – Centrālā statistikas pārvalde. Latvijā no Ukrainas visvairāk ieradušās sievietes darbspējas vecumā [preses relīze]. *Oficiālais statistikas portāls*, 27.07.2022. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/preses-relizes/12910-latvija-no-ukrainas-visvairak*

Crooks *et al.* 2020 – Crooks, T., Smith, J., Flockton, L. *Assessment and learning in schools: Improving student outcomes*. Wellington, New Zealand : New Zealand Council for Educational Research (NZCER), 2020.

Crossley *et al.* 2014 – Crossley, S. A., Yang, H. S., McNamara, D. S. What's so simple about simplified texts? A computational and psycholinguistic investigation of text comprehension and text processing. *Reading in a Foreign Language*, 26 (1), 2014, pp. 92–113 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.64152/10125/66686*

Crossley, McNamara 2008 – Crossley, S. A., McNamara, D. S. Assessing L2 reading texts at the intermediate level: An approximate replication of Crossley, Louwerse, McCarthy, McNamara (2007). *Language Teaching*, 41 (3), 2008, pp. 409–429 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1017/S0261444808005077*

Cummins 2000 – Cummins, J. *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon : Multilingual Matters, 2000.

Epstein [2022] – Epstein, T. S. P. *The Montessori Philosophy*. Montessori Foundation, [2022] [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.montessori.org/the-montessori-philosophy/#:~:text=Young%20children%20are%20shown%20how%20to%20pour,techniques%2C%20Internet%20search%20routines%2C%20and%20forms%20of*

European Commission 2019 – European Commission: European Education and Culture Executive Agency. *Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Policies and Measures*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://data.europa.eu/doi/10.2797/819077*

García, Wei 2014 – García, O., Wei, L. *Translanguaging: Language, Bilingualism and Education*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1057/9781137385765*

Garraffa *et al.* 2023 – Garraffa, M., Guasti, M. T., Marinis, T., Morgan, G. Editorial: Language acquisition in diverse linguistic, social and cognitive circumstances, volume II. *Frontiers in Psychology*, 14, 2023, Article 1282163 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1282163*

Gianfranco 2015 – Gianfranco, C. Narrow reading and narrow listening – enhancing receptive skills through focused and purposeful recycling. *The Language Gym*, 21.06.2015. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://gianfrancoconti.com/2015/06/21/narrow-reading-and-narrow-listening-enhancing-receptive-skills-through-focused-and-purposeful-recycling/*

Gibbons 2015 – Gibbons, P. *Scaffolding Language, Scaffolding Learning*. 2nd ed. Portsmouth : Heinemann, 2015.

Gorter 2018 – Gorter, D. Linguistic landscapes and trends in the study of schoolscapes. *Linguistics and Education*, 44, 2018, pp. 80–85 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1016/j.linged.2017.10.001*

Gorter, Cenoz 2015 – Gorter, D., Cenoz, J. Linguistic Landscapes Inside Multilingual Schools. In: B. Spolsky, O. Inbar-Lourie, M. Tannenbaum (eds.). *Challenges for Language Education and Policy: Making Space for People*. New York, London : Routledge, 2015, pp. 151–169.

Griful-Freixenet *et al.* 2020 – Griful-Freixenet, J., Struyven, K., Vantieghem, W., Gheyssens, E. Exploring the interrelationship between Universal Design for Learning (UDL) and Differentiated Instruction (DI): A systematic review. *Educational Research Review*, 29, 2020, Article 100306 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1016/j.edurev.2019.100306*

Grosa 2022 – Grosa, D. Anxieties Regarding Family Return to Latvia: Does the Imagined Turn Out to Be Reality? *Central and Eastern European Migration Review*, 11 (2), 2022, pp. 155–171 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.54667/ceemr.2022.17*

Grosa 2023 – Grosa, D. *The psychosocial wellbeing of the children of return migrants: the case of Latvia.* PhD dissertation, University of Sussex, Brighton, 2023.

Grosa, King 2022 – Grosa, D., King, R. The Challenges of Educational Reintegration and the Psychosocial Wellbeing of Returnee Children: Evidence from Latvia. *Journal of International Migration and Integration*, 24 (Suppl. 2), 2022, pp. 407–426 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1007/s12134-022-00960-3*

Haworth *et al.* 2014 – Haworth, P., McGee, A., MacIntyre, L. Building a whole school approach and teacher efficacy with English language learners. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 21 (2), 2014, pp. 164–177 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1080/13540602.2014.928131*

Helakorpi *et al.* 2023 – Helakorpi, J., Dovemark, M., Rasmussen, A., Holm, G. Positions of Newly Arrived Students in Nordic Education Policies and Practices. *Nordic Studies in Education*, 43 (2), 2023, pp. 111–127 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.23865/nse.v43.3986*

IKVD 2020 – Izglītības kvalitātes valsts dienests. *Diferenciācija, individualizācija un personalizācija* [prezentācija], 2020 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *www.ikvd.gov.lv/lv/media/321/download*

IKVD [2021] – Izglītības kvalitātes valsts dienests. *Izglītības iestādes pašvērtēšanas metodika vispārējā izglītībā*, [2021] [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.ikvd.gov.lv/lv/media/1670/download*

IKVD 2025 – Izglītības kvalitātes valsts dienests. *Būtiska ietekme pārejā uz vienotu skolu ir latviskai videi*, 2025 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.ikvd.gov.lv/lv/jaunums/butiska-ietekme-pareja-uz-vienotu-skolu-ir-latviskai-videi*

Kieffer *et al.* 2025 – Kieffer, M. J., Proctor, C. P., Weaver, A. W., Karbachinskiy, S., Chen, Q., Yu, Q., Solano, G., Coleman, A., Cavanaugh, S. M., Wu, X., Cappella, E., Silverman, R. D. Effects of Heterogeneous Versus Homogeneous Grouping of English Learners' Language and Literacy Development: Evidence from a Randomized Controlled Trial. *American Educational Research Journal*, 62 (5), 2025, pp. 909–945 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.3102/00028312251355989*

Kļava, Brasliņa 2025 – Kļava, G., Brasliņa, L. (sast.) *Latviešu valodas apguve jauniebraucēju vidū: pieredze un vajadzības.* Sociolingvistiska pētījuma ziņojums. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2025 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://valoda.lv/wp-content/uploads/2025/12/Petijums_Latviesu-valodas-apguve-jauniebrauceju-vidu_2025.pdf*

Kolaitis *et al.* 2003 – Kolaitis, G., Tsiantis, J., Madianos, M., Kotsopoulos, S. Psychosocial adaptation of immigrant Greek children from the former Soviet Union. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 12 (2), 2003, pp. 67–74 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1007/s00787-003-0310-x*

Kuzmina 2026 – Kuzmina, I. Pāreja uz mācībām valsts valodā sākotnēji ietekmē mazākumtautību skolēnu sekmes; vēlāk tās izlīdzinās. *LSM.lv*, 13.02.2026. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/13.02.2026-pareja-uz-macibam-valsts-valoda-sakotneji-ietekme-mazakumtautibu-skolenu-sekmes-velak-tas-izlidzinas.a634404/*

LETA 2026 – LETA. Piektā daļa mazākumtautību skolēnu latviešu valodu lieto tikai skolā, liecina aptauja. *Delfi.lv*, 02.02.2026. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.delfi.lv/193/politics/120105075/piekta-dala-mazakumtautibu-skolenu-latviesu-valodu-lieto-tikai-skola-liecina-aptauja*

Liepa 2022 – Liepa, D. Tekstu veidošana (tulkošana, adaptācija) vieglajā valodā. In: D. Liepa, V. Polinska (zin. red.). *Vieglā valoda*. Rokasgrāmata. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2022, 103.–132. lpp. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Viegla_valoda/Viegla_valoda-rokasgramata.pdf*

van Lier 2002 – Lier, L. van. An ecological-semiotic perspective on language and linguistics. In: C. Kramsch (ed.). *Language acquisition and language socialization: Ecological perspectives.* London : Continuum, 2002, pp. 140–164.

Lindner, Schwab 2025 – Lindner, K. T., Schwab, S. Differentiation and individualisation in inclusive education: a systematic review and narrative synthesis. *International Journal of Inclusive Education*, 29 (12), 2025, pp. 2199–2219 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1813450*

Liu *et al.* 2024 – Liu, F., Jiang, Y., Lai, C., Jin, T. Teacher engagement with automated text simplification for differentiated instruction. *Language Learning & Technology*, 28 (2), 2024, pp. 163–182 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.64152/10125/73576*

Long 2015 – Long, M. H. *Second Language Acquisition and Task-Based Language Teaching*. Malden, MA : Wiley-Blackwell, 2015.

Lucas *et al.* 2008 – Lucas, T., Villegas, A. M., Freedson-Gonzalez, M. Linguistically Responsive Teacher Education: Preparing Classroom Teachers to Teach English Language Learners. *Journal of Teacher Education*, 59 (4), 2008, pp. 361–373 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1177/0022487108322110*

Maddela *et al.* 2021 – Maddela, M., Alva-Manchego, F., Xu, W. Controllable Text Simplification with Explicit Paraphrasing. In: *Proceedings of the 2021 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies*, 2021, pp. 3536–3553. Online. Association for Computational Linguistics [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.18653/v1/2021.naacl-main.277*

Martena 2025 – Martena, S. *Valodu jauda: no ģimenes līdz sabiedrībai. Latvijas cilvēki, identitātes, valodas*. Rīga : Jānis Roze, 2025.

Martena 2026 – Martena, S. Cik vērtīga ir latviešu valoda? [Raidieraksts]. *Vārti. Latviešu valoda diasporas ģimenēs*, Nr. 15, 26.03.2026. Podscan [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.youtube.com/watch?v=pOdFWqHd7ik*

Martena, Berra 2025 – Martena, S., Berra, S. *Mums bij noteikums, pat nerakstīts noteikums, ka mājās ir tikai latviešu valoda*: latviešu valoda starp citām valodām diasporas ģimenēs. *Linguistica Lettica*, 33, 2025, 102.–149. lpp. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://lavi.lu.lv/wp-content/uploads/2025/08/Linguistica_Lettica_33-1.pdf*

Martena, Burr 2025 – Martena, S., Burr, S. *Well, If You Talk to Me in Norwegian, I Won't Answer You*: Language Policies and Practices in Latvian Diasporic Families. *Languages*, 10 (6), 2025, Article 120 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.3390/languages10060120*

Martena *et al.* 2025 – Martena, S., Berra, S., Vaivade, V., Kļava, G. *Lietpratība latviešu valodā: kā mācīt un mācīties. Pētījuma „Lietpratība latviešu valodas mācīšanā un apguvē" (2021–2024) kopsavilkums, secinājumi un ieteikumi*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2025 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://valoda.lv/wp-content/uploads/2025/02/LietpratibaLatviesuValoda_Kopsavilkums_A4_Q.pdf*

Martin *et al.* 2020 – Martin, L., Villemonte de la Clergerie, É., Sagot, B., Bordes, A. Controllable Sentence Simplification. In: *Proceedings of the Twelfth Language Resources and Evaluation Conference*, 2020, pp. 4689–4698. Marseille, France. European Language Resources Association [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://aclanthology.org/2020.lrec-1.577.pdf*

Maxim 2002 – Maxim, H. A study into the feasibility and effects of reading extended authentic discourse in the beginning German language classroom. *The Modern Language Journal*, 86, 2002, pp. 20–35. *https://doi.org/10.1111/1540-4781.00134*

Najarro 2026 – Najarro, I. What New Research Reveals About Grouping English Learners Together. *Education Week*, 30.01.2026. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.edweek.org/teaching-learning/what-new-research-reveals-about-grouping-english-learners-together/2026/01*

Oficiālās statistikas portāls 2025 – Iedzīvotāji pēc tautības gada sākumā 1935–2026. *Oficiālās statistikas portāls*, 2025 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE010/table/tableViewLayout1/*

Oh 2001 – Oh, S.-Y. Two Types of Input Modification and EFL Reading Comprehension: Simplification Versus Elaboration. *TESOL Quarterly*, 35 (1), 2001, pp. 69–96 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.2307/3587860*

Orellana *et al.* 2001 – Orellana, M. F., Thorne, B., Chee, A., Lam, W. S. E. Transnational Childhoods: The Participation of Children in Processes of Family Migration. *Social Problems*, 48 (4), 2001, pp. 572–591 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1525/sp.2001.48.4.572*

Osae, Papadopoulos 2024 – Osae, C., Papadopoulos, I. Delving into Educators' Perspectives and Practices in Second Language Teaching Contexts: Differentiated Instruction in the Spotlight. *Forum for Linguistic Studies*, 6 (3), 2024, pp. 294–325 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.30564/fls.v6i3.6565*

Ozola-Cīrule 2022 – Ozola-Cīrule, I. *Remigrantu atgriešanās šoka, tā pārvarēšanas stilu un atkārtotas psiholoģiskās pielāgošanās sakarības pieaugušajiem pēc atgriešanās Latvijā.* Maģistra darbs, Latvijas Universitāte, 2022.

Pestovs 2021 – Pestovs, P. SOLO taksonomija skolēna domāšanas dziļuma mērīšanai. *Skola 2030*, 17.05.2021. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/solo-taksonomija-skolena-domasanas-dziluma-merisanai*

Pugh *et al.* 2012 – Pugh, K., Every, D., Hattam, R. Inclusive education for students with refugee experience: Whole school reform in a South Australian primary school. *The Australian Educational Researcher*, 39 (2), 2012, pp. 125–141 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1007/s13384-011-0048-2*

Pupa 2019 – CLIL jeb valodas un satura integrēta apguve. *Pupa*, 6/2019. Rīga : Latviešu valodas aģentūra [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2020/03/PUPA-6-2019.pdf*

Rirdance 2023 – Rirdance, S. „*Zviedrija ne ēd pīrāgi*": *A case study of heritage Latvian in Sweden*. Master's thesis, Stockholm University, 2023.

Ross 2023 – Ross, M. E. *Making Schools a Welcoming Place for Immigrant Students. How educators can help newcomers in the classroom*. Harvard Graduate School of Education, 02.02.2023. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/23/02/making-schools-welcoming-place-immigrant-students*

Schvarcz, Warren 2025 – Schvarcz, B. R., Warren, A. N. Creating multilingual schoolscapes in restrictive ELT contexts. *ELT Journal*, 79 (3), 2025, pp. 395–403 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1093/elt/ccaf028*

Skolas Vārds 2025 – IKVD: Trešdaļai skolu ir būtiskas grūtības pārejā uz mācībām tikai latviešu valodā. *Skolas Vārds*, 01.10.2025. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.skolasvards.lv/news/IKVD-Tre-da-ai-skolu-ir-b-tiskas-gr-t-bas-p-rej-uz-m-c-b-m-tikai-latvie-u-valod-#:~:text=Galvenie%20izaicin%C4%81jumi%20*

Skujiņa *et al.* 2011 – Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2011 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/08-Vardnica.pdf*

Spratling 2024 – Spratling, H. J. Balancing whole-school and specialist approaches: "Best practice" for refugee literacy education between 2006 and 2020. *International Journal of Educational Best Practices*, 8 (1), 2024, pp. 103–125.

Szabó 2015 – Szabó, T. P. The management of diversity in schoolscapes: An analysis of Hungarian practices. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 9 (1), 2015, pp. 23–51 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.17011/apples/2015090102*

Tarasova 2024 – Tarasova, L. 9 veidi kā ChatGPT var apstrādāt tekstu (ar piemēriem). *Maksligais.blog*, 06.09.2024. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.maksligais.blog/post/9-veidi-k%C4%81-chatgpt-var-apstr%C4%81d%C4%81t-tekstu-ar-piem%C4%93riem*

Thomas *et al.* 2019 – Thomas, M. S., Crosby, S., Vanderhaar, J. Trauma-Informed Practices in Schools Across Two Decades: An Interdisciplinary Review of Research. *Review of Research in Education*, 43 (1), 2019, pp. 422–452 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.3102/0091732X18821123*

U. S. Department of Education 2026 – U. S. Department of Education. *Newcomer Toolkit*, 2026 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.ed.gov/about/ed-offices/oela/newcomer-toolkit*

VISC 2023 – Valsts izglītības satura centrs. *Atbalsta pasākumu nodrošināšana izglītības iestādēs.* Metodiskie ieteikumi, 2023 [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_atb_pas_nodr.pdf*

VISC 2025 – Valsts izglītības satura centrs. Seminārs „Atbalsts bērniem pirmsskolā lingvistiski neviendabīgā vidē" [video]. *You Tube*, 12.05.2025. [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.youtube.com/watch?v=pJr6GLGf2Kc*

West Fargo 2026 – Newcomer Program. *West Fargo Public Schools* [skatīts 23.05.2026.]. Pieejams: *https://www.west-fargo.k12.nd.us/teaching-learning/student-support-services/english-learners/program-models/newcomer-program*

Zhang *et al.* 2025 – Zhang, L., Carter, R. A., Jr., Bernacki, M. L., Greene, J. A. Personalization, Individualization, and Differentiation: What Do They Mean and How Do They Differ for Students with Disabilities? *Exceptionality*, 33 (4), 2025, pp. 241–262 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.1080/09362835.2024.2446219*

Zhong 2024 – Zhong, Y. Research on Teaching Strategies Based on Second Language Acquisition Theory. *Communications in Humanities Research*, 51, 2024, pp. 108–113.

Zyzik, Polio 2017 – Zyzik, E., Polio, C. *Authentic Materials Myths: Applying Second Language Research to Classroom Teaching.* Ebook. USA : University of Michigan Press, 2017 [skatīts 23.05.2026.]. *https://doi.org/10.3998/mpub.7892433*

PIELIKUMI

1. PIELIKUMS

1. PIELIKUMS

DIFERENCIĀCIJAS PIEMĒRI LATVIEŠU VALODAS STUNDĀM

1.1.

Mācību stundu plāni latviešu valodai 7. klasē

7. KLASE
5. nodaļa. Informācijas pasaulē
5.1. Es tīmeklī

1. stunda

Mācību stundā izmantotais mācību materiāls:
Narmonta, Inga, Buta, Inguna. *Latviešu valoda 7. klasei.*
Mācību grāmata. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2023, 82.–83. lpp.

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Ierosināšana Skolēni strādā atbilstoši valodas prasmes līmenim nelielās grupās vai individuāli. Uzdevumu iespējams veikt gan mutvārdos, gan rakstveidā. **1. variants** Stāstījumu par attēliem sāk ar viszemākā līmeņa uzdevumiem. **2. variants** Grupā apvienojas skolēni, kas pildīja abu zemāko līmeņu uzdevumus, un savstarpēji tos pārrunā.	**paradums** – stabila, ierasta (cilvēka) darbība, rīcība, izturēšanās **1.1. Aplūko attēlus! Stāsti, kā attēlos izpaužas interneta lietošanas paradumi! Kad un kāpēc tu izmanto internetu?** **1.2. Izpēti informāciju par pusaudžu interneta lietošanas paradumiem un komentē to!** Kas tevi pārsteidz / nepārsteidz / iepriecina / apbēdina? Kuri dati tev šķiet patiesi, kuri – nepatiesi? Kāpēc tu tā domā? Kurus apgalvojumus vari attiecināt uz sevi, kurus – ne? Kāpēc?	**1.1. Aplūko attēlus! Pastāsti, kad, cik bieži un kāpēc tu izmanto internetu?**	**Izmanto!** *no rīta / pa dienu / vakarā* *pirms skolas / mācību stundu laikā / pēc skolas* *nekad → dažreiz, dažkārt, šad tad → bieži → ļoti / ārkārtīgi bieži* *Es izmantoju internetu, jo ...* • *es meklēju informāciju* • *es mācos* • *es spēlēju tiešsaistes spēles* • *es sazinos ar draugiem* • *es skatos video* • *es rakstu komentārus* • *es veidoju ierakstus* • ...	**1.1. Aplūko attēlus! Ko tu tajos redzi?**	**Meklē vārdnīcā:** dators (vied)tālrunis recepte spēlēt spēles skatīties video mācās **Izmanto!** *Pirmajā / Otrajā / Trešajā / Ceturtajā attēlā ...* *Es redzu ...* *Mēs redzam ...* *Attēlā ir ...*

1. PIELIKUMS

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Abu zemāko līmeņu uzdevumu variantiem tiek sagatavotas atbilžu lapas, lai skolēni paši var pārbaudīt atbildes. Skolēni uzdevumu veic rakstveidā.	 **1.2.** **Izpēti informāciju par pusaudžu interneta lietošanas paradumiem un komentē to!** Kas tevi pārsteidz / nepārsteidz / iepriecina / apbēdina? Kuri dati tev šķiet patiesi, kuri – nepatiesi? Kāpēc tu tā domā? Kurus apgalvojumus vari attiecināt uz sevi, kurus – ne? Kāpēc? **78%** bērnu un pusaudžu internetu viedtālrunī lieto skolā **70%** bērnu un pusaudžu katru dienu skatās video internetā **13%** izmanto sociālos tīklus, lai uzzinātu par jaunākajiem notikumiem Latvijā **46%** meklē internetā informāciju mācībām katru dienu vai vismaz dažas reizes mēnesī **51%** bērnu vecumā no 9 līdz 12 gadiem saka, ka prot kontrolēt to, kurš cilvēks var redzēt informāciju, ko viņi izvieto internetā **33%** neprot bloķēt sociālajos tīklos ziņojumus no tiem cilvēkiem, ar kuriem nevēlas sazināties **93%** bērnu un pusaudžu internetu viedtālrunī lieto mājās **40%** bērnu un pusaudžu katru dienu internetā klejo bez noteikta nolūka (Pēc interneta materiāliem) **1.3.** **Raksti viedokli par pusaudžu interneta lietošanas paradumiem (100–120 vārdu)! Izmanto arī informāciju no 1.2. uzdevuma!** **2. uzdevums.** **2.1.** **Lasi tekstu un pievērs uzmanību saīsinājumiem!** 21. gs. informācijas tehnoloģijas atvieglo ikdienu ikvienam cilvēkam, kā arī piedāvā daudzveidīgas atpūtas iespējas. Pie informācijas tehnoloģijām pieder dators un tā aparatūra, piem., tastatūra, audio un video ierīces, tālrunis, **Izmanto!** Manuprāt, ... Man liekas / šķiet, ka... Esmu pārliecināts / pārliecināta... Es piekrītu / nepiekrītu viedoklim... Kopumā... Mani pārsteidz / nepārsteidz... Es arī varu teikt, ka...	**1.2. Apskati infografiku un papildini teikumus!** *Bērni internetu viedtālrunī vairāk lieto ...* (kur?). *... % bērnu internetā meklē informāciju mācībām.* *33 % bērnu neprot ...* **1.3. Atbildi uz jautājumiem!** • Kur tu lieto internetu vairāk – mājās vai skolā? • Vai tu izmanto internetu mācībām? Vai tu izmanto internetu izklaidei? • Kādus video tu skaties visbiežāk – slavenību video, praktiskus **padomus,** videoklipus vai ko citu? • Vai tu internetā skaties / lasi ziņas? • Vai tu jūties droši internetā?	**Izmanto!** *maz → mazāk → vismazāk* *daudz → vairāk → visvairāk* **padoms** – rīcības plāns, pamācība, kā darīt **Izmanto!** *es lietoju* *es izmantoju* *es skatos* *es (ne)jūtos droši*	**1.2. Apskati infografiku un nosauc tajā redzamos skaitļus!** vai **Atzīmē, vai apgalvojums ir patiess!** (Sk. 1. mācību pielikumu) **1.3. Atbildi uz jautājumiem!** • Vai tu **lieto** internetu mājās / skolā? • Kur tu lieto internetu vairāk? • Vai tu izmanto internetu mācībām? • Ko tu internetā skaties visbiežāk? • Vai tu internetā skaties ziņas? • Vai tu jūties droši internetā?	**Izmanto** skaitļa vārdu atgādni! **lietot** – izmantot **Izmanto!** *daudz → vairāk → visvairāk* *Es skatos video / videoklipus / receptes /ziņas.* *Es internetā jūtos droši / nedroši.*
Refleksija	Skolēni lasa 1.3. uzdevumā uzrakstīto viedokli, vērtē cits citu.	Skolotājs uzdod 1–2 jautājumus par stundā veikto.		Skolotājs uzdod 1–2 jautājumus par stundā veikto.	

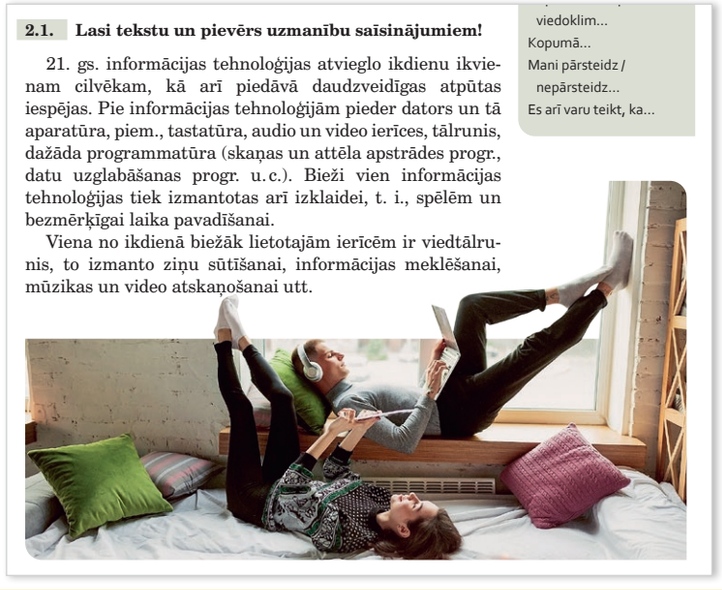
1. MĀCĪBU PIELIKUMS. **Uzdevums un atbildes**

Nr. p. k.	Apgalvojums	Patiess	Nepatiess
1.	78 % bērnu un pusaudžu internetu telefonā izmanto mājās.		x
2.	Katru dienu video internetā skatās vairāk nekā 70 % bērnu un pusaudžu.	x	
3.	Mācībām internetu izmanto 46 % skolēnu.		x
4.	Par jaunumiem internetā uzzina mazāk nekā 20 % skolēnu.	x	
5.	51 % skolēnu apgalvo, ka prot kontrolēt savus ierakstus.	x	

1. PIELIKUMS

2. stunda

Mācību stundā izmantotais mācību materiāls: Narmonta, Inga, Buta, Inguna.
Latviešu valoda 7. klasei. Mācību grāmata. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2023, 83. lpp.

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Ierosināšana Skolotājs piedāvā uzdevuma variantu atbilstoši valodas prasmes līmenim. Uzdevuma izpildes pareizības pārbaudei tiek piedāvāta atbilžu lapa.	**Uz ekrāna vai uz tāfeles uzrakstīts teikums** *Latv. val. st. māc. viela ir sakārt. pēc temat. princ.* **Atbildi uz jautājumiem!** • Kas šajā teikumā ir īpatnējs? • Kādā situācijā cilvēks varētu tā rakstīt? Kāpēc?	**2.1. Uzraksti, ko nozīmē šie saīsinājumi!** **Izmanto informāciju internetā!** gs. u. c. t. i. utt.	*īss*, *īsināt*, *saīsināt*, *saīsinājums* Vispārlietojamo saīsinājumu saraksts: *https://www.vvc.gov.lv/lv/jaunums/papildinats-visparlietojamo-saisinajumu-saraksts*	**2.1. Izvēlies pareizo saīsinājumu atšifrējumu!** gs. a) gadsimts b) gaisma c) gads u. c. a) uz ceļa b) un citi c) uz citurieni t. i. a) tas ir b) tā ir c) tikai ir utt. a) un tas b) uz tā tālāk c) un tā tālāk	*īss*, *īsināt*, *saīsināt*, *saīsinājums* Vispārlietojamo saīsinājumu saraksts: *https://www.vvc.gov.lv/lv/jaunums/papildinats-visparlietojamo-saisinajumu-saraksts*
Skolēni tiek aicināti lasīt mācību grāmatā doto teksta variantu. Klases daļa, kam nav nepieciešams atbalsts, patstāvīgi pilda 2.2. uzdevumu, bet skolotājs kopā ar skolēniem, kuriem ir zemāka līmeņa valodas zināšanas, lasa skolotāja sagatavoto teksta variantu. Ja nepieciešams, var izmantot vārdnīcas. Darbs pēc teksta lasīšanas: 1. Izveido domu karti! 2. Pastāsti 2–3 teikumos par lasīto!	 **2.1. Lasi tekstu un pievērs uzmanību saīsinājumiem!** 21. gs. informācijas tehnoloģijas atvieglo ikdienu ikvienam cilvēkam, kā arī piedāvā daudzveidīgas atpūtas iespējas. Pie informācijas tehnoloģijām pieder dators un tā aparatūra, piem., tastatūra, audio un video ierīces, tālrunis, dažāda programmatūra (skaņas un attēla apstrādes progr., datu uzglabāšanas progr. u. c.). Bieži vien informācijas tehnoloģijas tiek izmantotas arī izklaidei, t. i., spēlēm un bezmērķīgai laika pavadīšanai. Viena no ikdienā biežāk lietotajām ierīcēm ir viedtālrunis, to izmanto ziņu sūtīšanai, informācijas meklēšanai, mūzikas un video atskaņošanai utt. viedoklim... Kopumā... Mani pārsteidz / nepārsteidz... Es arī varu teikt, ka...	**2.2. Lasi tekstu!** 21. gs. neviens cilvēks nevar dzīvot bez informācijas tehnoloģijām. Tās palīdz ikdienā, kā arī **izklaidē.** Informācijas tehnoloģiju ierīces ir dators, tālrunis u. c. Informācijas tehnoloģijas izmanto arī izklaidei, t. i., spēlēm. Visbiežāk lietojam viedtālruni: lai sūtītu ziņas, meklētu informāciju, atskaņotu mūziku, video utt.	**izklaidēt** – radīt pozitīvas izjūtas	**2.2. Lasi tekstu!** 21. gs. neviens cilvēks nevar dzīvot bez informācijas tehnoloģijām. Tās palīdz **ikdienā,** kā arī **izklaidē.** Informācijas tehnoloģiju ierīces ir dators, tālrunis u. c. Informācijas tehnoloģijas izmanto arī izklaidei, t. i., spēlēm. Visbiežāk lietojam viedtālruni: lai sūtītu ziņas, meklētu informāciju, atskaņotu mūziku, video utt.	**ikdiena** – katra diena **izklaidēt** – radīt pozitīvas izjūtas

1. PIELIKUMS

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Skolēni uzdevumu veic individuāli vai pāros rakstveidā, tad atbildes tiek kopīgi pārrunātas.	**2.3. Kuru mācību priekšmetu grāmatās visbiežāk lieto saīsinājumus? Kāpēc?**	**2.3. Kuru mācību priekšmetu grāmatās visbiežāk lieto saīsinājumus? Kāpēc?** *Visbiežāk saīsinājumus lieto ...* (kurā mācību priekšmetā?), *lai ...* a) *taupītu laiku* b) *teksts aizņemtu mazāk vietas* c) *pateiktu ātrāk* d) *skolēniem būtu grūtāk*		**2.3. Kuru mācību priekšmetu grāmatās visbiežāk lieto saīsinājumus? Kāpēc?** *Visbiežāk saīsinājumus lieto ...* (kurā mācību priekšmetā?), *lai ...* a) *taupītu laiku* b) *teksts aizņemtu mazāk vietas* c) *pateiktu ātrāk* d) *skolēniem būtu grūtāk*	**Izmanto!** *matemātika* *angļu valoda* *latviešu valoda* *literatūra* *bioloģija* *ģeogrāfija* *inženierzinības* *vēsture* Kas? / Kur? *-a* / *-ā* *-e* / *-ē* *-as* / *-ās*
Skolēni uzdevumu veic individuāli, izmantojot dažādus resursus. Pēc uzdevuma izpildes skolēniem tiek piedāvāta atbilžu lapa (sk. 2. mācību pielikumu).	**2.4. Uzraksti, ko nozīmē šie saīsinājumi!** **Izmanto informāciju internetā!**	**2.4. Uzraksti, ko nozīmē šie saīsinājumi!** **Izmanto informāciju internetā!** u. tml. lpp. nr. š. g. att. iesk. p. m. ē. folkl. apm. a. god.	Vispārlietojamo saīsinājumu saraksts: *https://www.vvc.gov.lv/lv/jaunums/papildinats-visparlietojamo-saisinajumu-saraksts* Elektroniskā vārdnīca „Tēzaurs”: *https://tezaurs.lv/*	**2.4. Uzraksti, ko nozīmē šie saīsinājumi! Izmanto informāciju internetā!** u. tml. lpp. nr. š. g. att. iesk. p. m. ē. folkl. apm. a. god.	Vispārlietojamo saīsinājumu saraksts: *https://www.vvc.gov.lv/lv/jaunums/papildinats-visparlietojamo-saisinajumu-saraksts* Elektroniskā vārdnīca „Tēzaurs”: *https://tezaurs.lv/*

1. PIELIKUMS

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Refleksija	Pārrunās vai rakstveidā sniegtas atbildes uz jautājumiem: • Kāpēc tiek izmantoti saīsinājumi? • Vai tos vienmēr ir viegli saprast? • Kuri saīsinājumi sagādā lielākas grūtības? • Kuri ir biežāk lietotie saīsinājumi latviešu valodā? • Kuru saīsinājumu tu šodien iemācījies?	**2.5. Kāpēc lieto saīsinājumus?** *Saīsinājumus lieto, lai ...*	**Izmanto!** Pēc saikļa *lai* latviešu valodā ļoti bieži lieto darbības vārda formu ar izskaņu *-tu*. Jāatceras, ka • darbības vārdam nenoteiksmē jāpievieno galotne *-u* (piemēram: *iet* > *ietu*, *lasīt* > *lasītu*, *meklēt* > *meklētu*); • šo darbības vārda formu lieto visās personās vienskaitlī un daudzskaitlī (piemēram: *Es eju uz bibliotēku, lai meklētu grāmatu. Viņi iet uz bibliotēku, lai meklētu grāmatu.*)	**2.5. Kāpēc lieto saīsinājumus? Izvēlies pareizo variantu!** *Saīsinājumus lieto, lai ...* a) *būtu grūtāk lasīt* b) *varētu ātrāk uzrakstīt* c) *ērtāk lietotu specifisku terminoloģiju* d) *aizņemtu mazāk vietas*	

2. MĀCĪBU PIELIKUMS. **2.4. uzdevuma atbildes**

u. tml. – un tamlīdzīgi
lpp. – lappuse, lapaspuse
nr. – numurs
š. g. – šā gada, šī gada
att. – attēls
iesk. – ieskaitot; ieskaitīts (novērtējumā)
p. m. ē. – pirms mūsu ēras
folkl. – folklora
apm. – apmēram
a. god. – augstu godātais, augstu godātā

1. PIELIKUMS

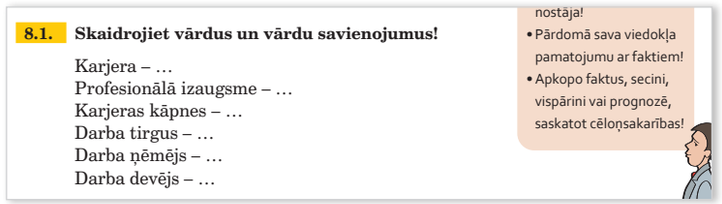
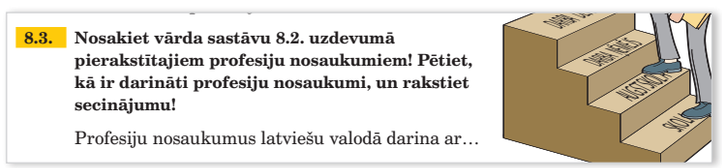
1.2.

Mācību stundu plāni latviešu valodai 8. klasē

8. klase
3. nodaļa. Ja man būtu tā naudiņa...
3.2. Gribu pelnīt

3. stunda

Mācību stundā izmantotais mācību materiāls: Narmonta, Inga, Berķe, Maija.
Latviešu valoda 8. klasei. Mācību grāmata. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2024, 49. lpp.

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Ierosināšana Skolotājs demonstrē attēlu, kas atspoguļo karjeru, vai aicina apskatīt attēlu mācību grāmatā un rosina nosaukt stundas tematu.	 **8.1.** **Skaidrojiet vārdus un vārdu savienojumus!** Karjera – … Profesionālā izaugsme – … Karjeras kāpnes – … Darba tirgus – … Darba ņēmējs – … Darba devējs – … nostāja! • Pārdomā sava viedokļa pamatojumu ar faktiem! • Apkopo faktus, secini, vispārini vai prognozē, saskatot cēloņsakarības!	**8.1. Skaidro vārdus un vārdu savienojumus!** Karjera – … Izaugsme – … Darba tirgus – … Darba ņēmējs – … Darba devējs – …		**8.1. Skaidro vārdus un vārdu savienojumus!** Karjera – … Izaugsme – … Darba tirgus – … Darba ņēmējs – … Darba devējs – …	
Ja nepieciešams, skolotājs piedāvā darba lapu ar atgādni par alfabētu vai sagatavotu darba lapu.	 **8.2.** **Uzrakstiet burtnīcā stabiņā visus latviešu alfabēta burtus! Pierakstiet katram burtam vismaz vienu profesijas nosaukumu!**	**8.2. Uzraksti burtnīcā stabiņā visus latviešu alfabēta burtus! Katram burtam pieraksti vismaz vienu profesijas nosaukumu un uzraksti, kur katras profesijas pārstāvis strādā un ko dara!** Piemēram: *S – skolotājs. Skolotājs strādā skolā. Skolotājs māca bērnus.*	2–3 piemēri izdales lapā vai uz tāfeles. Profesiju saraksts: *https://www.profesijupasaule.lv/profesijas-no-z*	**8.2. Uzraksti burtnīcā stabiņā visus latviešu alfabēta burtus! Katram burtam pieraksti vismaz vienu profesijas nosaukumu!**	Profesiju saraksts: *https://www.profesijupasaule.lv/profesijas-no-z*
Skolotājs rosina nosaukt vārda sastāvdaļas un aktualizē to pasvītrojumus.	 **8.3.** **Nosakiet vārda sastāvu 8.2. uzdevumā pierakstītajiem profesiju nosaukumiem! Pētiet, kā ir darināti profesiju nosaukumi, un rakstiet secinājumu!** Profesiju nosaukumus latviešu valodā darina ar…	**8.3. Nosaki vārda sastāvu visiem pierakstītajiem profesiju nosaukumiem!** **Sagrupē visus profesiju nosaukumus pēc vienādām izskaņām (t. i., pēdējā piedēkļa un galotnes)!** **Kuras izskaņas profesiju nosaukumu izveidē ir lietotas biežāk ?**	Atgādne par piedēkļiem, kas tiek izmantoti profesiju nosaukumu darināšanā (sk. 3. mācību pielikumu).	**8.3. Nosaki vārda sastāvu 8.2. uzdevumā pierakstītajiem profesiju nosaukumiem!**	Atgādne par piedēkļiem, kas tiek izmantoti profesiju nosaukumu darināšanā (sk. 3. pielikumu).

1. PIELIKUMS

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Skolēni, kam ir klasē paredzamais valodas prasmes līmenis, 8.4. uzdevumu veic rakstveidā. Tikmēr skolotājs kopā ar zemāka valodas līmeņa pratējiem pārrunā jautājumus. Kad klases lielākā daļa uzdevumu ir veikusi, darba forma tiek mainīta – skolēni ar zemāku valodas prasmes līmeni rakstveidā veic pārrunāto uzdevumu.	**8.4.** **Pārrunājiet jautājumus ar klasesbiedru un pierakstiet atbildes burtnīcā!** • Kuras, tavuprāt, ir pieprasītākās profesijas darba tirgū? Kāpēc? • Kuras profesijas ir populāras jauniešu vidū? Kuras nav populāras? Kāpēc? • Kas, pēc tavām domām, nosaka profesijas popularitāti vai nepopularitāti? • Kuras profesijas, tavuprāt, nākotnē varētu būt apdraudētas (varētu kļūt nevajadzīgas)? Kāpēc? **8.5.** **Nosaki 8.4. uzdevumā rakstīto teikumu uzbūvi! Kādas uzbūves teikumus izmantoji, pamatojot viedokli?** 	**8.4. Atbildi uz jautājumiem!** • Kuras, tavuprāt, ir populārākās profesijas? Kāpēc? • Kuras profesijas ir populāras jauniešu vidū? Kuras nav populāras? Kāpēc? • Kuras profesijas nākotnē būs ļoti svarīgas? • Kuras profesijas nākotnē varētu pazust? Kāpēc?	**pazust** – (šajā kontekstā) vairs nebūt vajadzīgam	**8.4. Atbildi uz jautājumiem!** • Kuras, tavuprāt, ir populārākās profesijas? • Kuras profesijas ir populāras jauniešu vidū? Kuras nav populāras? • Kuras profesijas nākotnē būs ļoti svarīgas? • Kuras profesijas nākotnē pazudīs / nebūs vajadzīgas?	**pazust** – (šajā kontekstā) vairs nebūt vajadzīgam **Izmanto!** *Manuprāt, populārākās profesijas ir ...* *Jauniešu vidū populāras profesijas ir ...* *Nākotnē pazudīs / nebūs vajadzīgas šādas profesijas: ...*
Refleksija Skolotājs rosina izteikt pārdomas mutvārdos vai rakstveidā.	**Atbildi uz jautājumiem!** • Kā darina profesiju nosaukumus latviešu valodā? • Kura profesija tev šķiet / nešķiet interesanta? Kāpēc? • Ar kuru darbības jomu tu vēlētos saistīt savu nākotni?	**Atbildi uz jautājumiem!** • Kādus piedēkļus / izskaņas izmanto profesiju nosaukumos latviešu valodā? • Par ko tu vēlies kļūt?	**Izmanto!** *Es vēlos kļūt par ...*	**Papildini teikumus!** *Es vēlos kļūt par ...* *Es iemācījos 3 jaunus profesiju nosaukumus: ...*	Atgādne par lietvārdu locīšanu un lietvārdu saskaņošanu ar prievārdiem (šajā uzdevumā *par*).

3. MĀCĪBU PIELIKUMS. **Piedēkļi profesiju nosaukumos**

-**tāj**-s – skolo-tāj-s
-**niek**-s – celt-niek-s
-**ār**-s – bibliotek-ār-s
-**or**-s – administrat-or-s
-**og**-s – tehnol-og-s
-**ēj**-s – glāb-ēj-s
-**ist**-s – speciāl-ist-s

1. PIELIKUMS

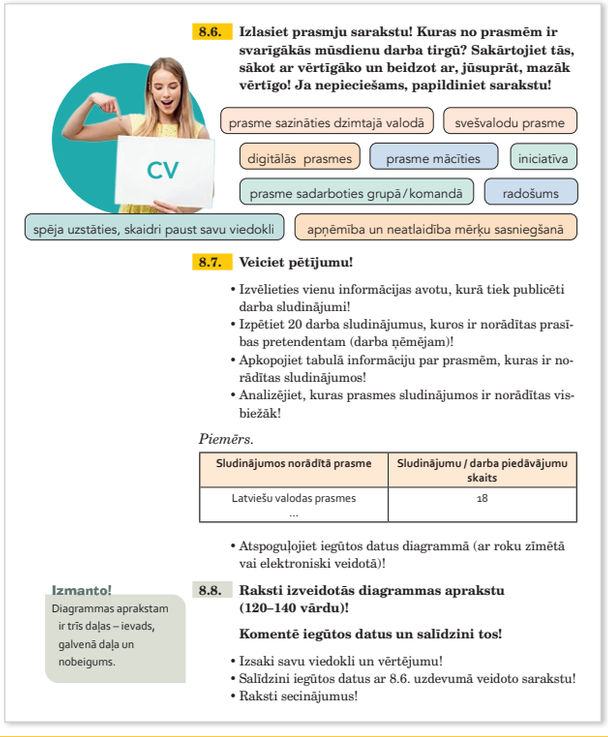
4. stunda

Mācību stundā izmantotais mācību materiāls: Narmonta, Inga, Berķe, Maija.
Latviešu valoda 8. klasei. Mācību grāmata. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2024, 50. lpp.

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Ierosināšana Katrs skolēns individuāli veic 8.6. uzdevumu. Skolēni ar klasē paredzamo valodas prasmes līmeni un zemāku valodas prasmes līmeni apvienojas nelielās 3–4 skolēnu grupās un veido kopīgu sarakstu. Skolotājs tajā laikā sniedz atgriezenisko saiti skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni.	**8.6.** **Izlasiet prasmju sarakstu! Kuras no prasmēm ir svarīgākās mūsdienu darba tirgū? Sakārtojiet tās, sākot ar vērtīgāko un beidzot ar, jūsuprāt, mazāk vērtīgo! Ja nepieciešams, papildiniet sarakstu!** prasme sazināties dzimtajā valodā svešvalodu prasme digitālās prasmes prasme mācīties iniciatīva prasme sadarboties grupā / komandā radošums spēja uzstāties, skaidri paust savu viedokli apņēmība un neatlaidība mērķu sasniegšanā	**8.6. Izlasi prasmju sarakstu un noskaidro sev nezināmos vārdus!** **Kuras prasmes ir svarīgas mūsdienu darba tirgū? Sakārto tās, sākot ar vērtīgāko un beidzot ar, tavuprāt, mazāk vērtīgo!** *Prasme sazināties dzimtajā valodā* *Svešvalodu prasme* *Digitālās prasmes* *Prasme mācīties* *Prasme sadarboties grupā, komandā* *Radošums* *Apņēmība un neatlaidība mērķu sasniegšanā* *Iniciatīva* *Spēja uzstāties, skaidri paust savu viedokli*	Tulkojošā vai skaidrojošā vārdnīca nezināmo vārdu noskaidrošanai	**8.6. Atbildi uz jautājumiem rakstiski!** • Ko tu proti ļoti labi? • Ko tu neproti tik labi? *Es protu / neprotu / ne pārāk labi protu ...* • *sarunāties dzimtajā valodā* • *sazināties svešvalodā* • *lietot datorprogrammas* • *lasīt latviešu valodā* • *rakstīt latviešu valodā* • *mācīties latviešu valodā* • *mācīties patstāvīgi* • *sadarboties grupā, komandā* • *runāt publiski* • *izteikt savu viedokli*	Tulkojošā vai skaidrojošā vārdnīca nezināmo vārdu noskaidrošanai
Skolēni uzdevumu veic individuāli vai pāros. Skolotājs, ja nepieciešams, sniedz atbalstu.	**8.7. Veiciet pētījumu!** • Izpētiet 20 darba sludinājumus, kuros ir norādītas prasības pretendentam (darba ņēmējam)! • Tabulā apkopojiet informāciju par prasmēm, kuras ir norādītas sludinājumos! • Seciniet, kuras prasības sludinājumos ir norādītas visbiežāk un kuras – visretāk! Kas varētu ietekmēt populārāko prasību norādi? • Atspoguļojiet iegūtos datus diagrammā (ar roku zīmētā vai elektroniski veidotā)!	**8.7. Veiciet pētījumu!** • Izpētiet 5–10 darba sludinājumus! • Aizpildiet tabulu (sk. mācību grāmatu)! • Seciniet, kuras prasības sludinājumos ir norādītas visbiežāk! • Izveidojiet diagrammu ar apkopotajām prasmēm!		**8.7. Izpēti dotos sludinājumus (5) un aizpildi tabulu!** Prasme / Sludinājumu skaits Latviešu valodas prasme Svešvalodu prasme Datorprasme Prasme sadarboties Izveido diagrammu ar apkopotajām prasmēm!	

1. PIELIKUMS

Mācību stundas daļa; metodiski komentāri	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir klasē paredzamajā līmenī	Uzdevumi skolēniem ar valodas prasmi, kas ir vienu līmeni zemāka par klasē paredzamo	Atbalsts	Uzdevumi skolēniem ar viszemāko valodas prasmes līmeni	Atbalsts
Skolotājs, kamēr klase raksta diagrammas aprakstu, klausās skolēnu ar viszemāko valodas prasmes līmeni stāstījumu par diagrammu un uzdod jautājumus atbilstoši zināšanu un prasmju līmenim un sniedz atgriezenisko saiti.	**8.8. Raksti izveidotās diagrammas aprakstu (120–140 vārdu)!** **Komentē iegūtos datus un salīdzini tos!** • Izsaki savu viedokli un vērtējumu! • Salīdzini iegūtos datus ar 8.6. uzdevumā veidoto sarakstu! • Raksti secinājumus!	**8.8. Raksti izveidotās diagrammas aprakstu (80–120 vārdu)!** **Izmantojot dotās frāzes, komentē iegūtos datus un salīdzini tos!**	**Izmanto!** *Es izveidoju diagrammu par …* *Es pētīju … sludinājumus.* *Visvairāk / vismazāk sludinājumos ir norādīta …* (prasme) (*… procentos sludinājumu*). *Tikai … sludinājumos ir norādīta …* (prasme). Atgādne par skaitļa vārdiem un to lietojumu.	**8.8. Stāsti par diagrammu! Ja nepieciešams, izmanto atgādnes!**	**Izmanto!** *Es lasīju … sludinājumus.* *Visos / dažos / pāris sludinājumos ir norādīta …* (prasme). *Nevienā sludinājumā nebija norādīta …* (prasme). … (prasme) *ir norādīta … procentos.* Atgādne par skaitļa vārdiem un to lietojumu.
Refleksija	Iepazīstina ar secinājumiem pārējos klasesbiedrus vai lasa uzrakstītos diagrammu aprakstus. Skolēni sniedz atgriezenisko saiti, izmantojot uzdevuma nosacījumus mācību grāmatā.	Lasa pārējai klasei uzrakstīto diagrammas aprakstu.	Skolēniem pirms uzdevuma izpildes var ļaut uzdot klasesbiedriem jautājumus par kādu teikumu pareizību. Skolotājs var noteikt teikumu skaitu, piemēram, ļaujot pārbaudīt tikai vienu teikumu.	**Pabeidz teikumus mutiski!** *Šodien es iemācījos piecus jaunus vārdus*: … *Vissvarīgākās prasmes mūsdienās ir …* *Es gribu, lai man būtu …* (vismaz trīs prasmes).	Skolēniem pirms mutvārdu uzdevuma var ļaut teikumus vispirms uzrakstīt.

8.6. **Izlasiet prasmju sarakstu! Kuras no prasmēm ir svarīgākās mūsdienu darba tirgū? Sakārtojiet tās, sākot ar vērtīgāko un beidzot ar, jūsuprāt, mazāk vērtīgo! Ja nepieciešams, papildiniet sarakstu!**

CV

prasme sazināties dzimtajā valodā | svešvalodu prasme | digitālās prasmes | prasme mācīties | iniciatīva | prasme sadarboties grupā / komandā | radošums | spēja uzstāties, skaidri paust savu viedokli | apņēmība un neatlaidība mērķu sasniegšanā

8.7. **Veiciet pētījumu!**

- Izvēlieties vienu informācijas avotu, kurā tiek publicēti darba sludinājumi!
- Izpētiet 20 darba sludinājumus, kuros ir norādītas prasības pretendentam (darba ņēmējam)!
- Apkopojiet tabulā informāciju par prasmēm, kuras ir norādītas sludinājumos!
- Analizējiet, kuras prasmes sludinājumos ir norādītas visbiežāk!

Piemērs.

Sludinājumos norādītā prasme	Sludinājumu / darba piedāvājumu skaits
Latviešu valodas prasmes	18
…	

- Atspoguļojiet iegūtos datus diagrammā (ar roku zīmētā vai elektroniski veidotā)!

Izmanto!
Diagrammas aprakstam ir trīs daļas – ievads, galvenā daļa un nobeigums.

8.8. **Raksti izveidotās diagrammas aprakstu (120–140 vārdu)!**

Komentē iegūtos datus un salīdzini tos!

- Izsaki savu viedokli un vērtējumu!
- Salīdzini iegūtos datus ar 8.6. uzdevumā veidoto sarakstu!
- Raksti secinājumus!

1. PIELIKUMS

1.3.

Mācību materiāla diferenciācijas piemērs latviešu valodā 7. klasei

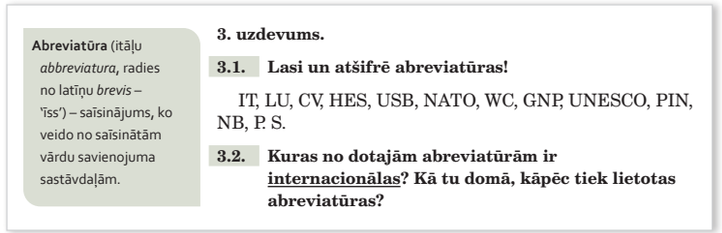
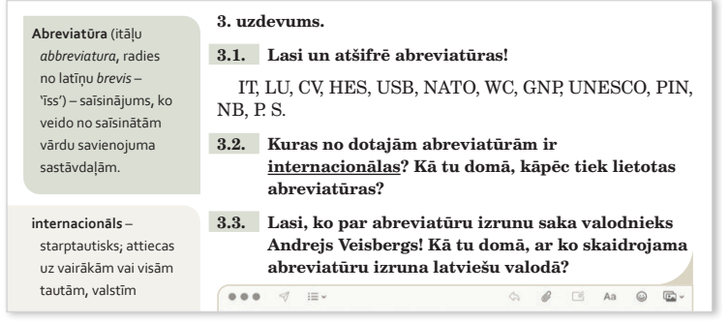
7. klase
5. nodaļa. Informācijas pasaulē
5.1. Es tīmeklī

3.–6. stunda

Mācību stundā izmantotais mācību materiāls: Narmonta, Inga, Buta, Inguna.
Latviešu valoda 7. klasei. Mācību grāmata. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2023, 85.–86. lpp.

Mācību grāmatas fragments	Uzdevumi skolēniem ar zemāku valodas prasmes līmeni	Atbalsts
2.6. Lasi tekstu un nosaki, kura informācija tev ir zināma, kura – jauna, nezināma un par kuru radās jautājumi! Saīsinājumus laika taupības nolūkā izmantoja jau Senajā Romā, un mūdienās joprojām lieto dažus no tiem, piemēram, *AD* (*anno Domini*), kas apzīmē laika periodu pēc Kristus dzimšanas jeb mūsu ērā, angļu valodā *AM* (*ante meridiem*) un *PM* (*post meridiem*) jeb *pirms pusdienlaika* un *pēc pusdienlaika*. Tomēr visvairāk saīsinājumu tika ieviests pēc rūpnieciskās revolūcijas 19. gadsimtā. Saīsinājumi atvieglo rakstīšanu, taču apgrūtina lasīšanu – tie ir ērti rakstītājam, bet ne lasītājam, turklāt jāņem vērā arī paaudžu atšķirības. Valodnieks Andrejs Veisbergs saīsinājumus dēvē par modernā laikmeta steigas bērniem. Patiesi, cik daudz laika ietaupām, rakstot *plds* vārda *paldies* vietā, *vnk – vienkārši* vietā vai *AC – ar cieņu* vietā (nemaz nerunājot par to, cik gan daudz cieņas ir šajā saīsinājumā)? Galvenais noteikums – būt pārliecinātam, ka lasītājs sapratīs, un censties nesaraibināt tekstu ar saīsinājumiem. Saīsinājumu skaits nepārtraukti palielinās, jo mūsdienās valodas ekonomija ir populāra. Interneta slengs būtībā balstās uz saīsinājumiem, un visvairāk aizguvumu pie mums ienāk no angļu valodas. (Pēc Aigas Veckalnes) **saraibināt** – *šeit:* pārāk daudz lietot **slengs** – īpašs valodas paveids, ko savā starpā sarunvalodā lieto kādas sociālas grupas pārstāvji; arī žargons **aizguvums** – vārds, vārdu savienojums, kas aizgūts no citas valodas	**2.6. Lasi tekstu un atrodi atbildes uz jautājumiem!** • Kad sāka lietot saīsinājumus? • Kad radās visvairāk saīsinājumu? • Kāpēc cilvēki lieto saīsinājumus? • Kādus saīsinājumus mūsdienās lieto jaunieši? • Kādos tekstos labāk saīsinājumus nelietot? • Kas **jāievēro,** kad lieto saīsinājumus? Cilvēki saīsinājumus izmanto jau ļoti sen. Arī Senajā Romā cilvēki rakstīja īsāk. Dažus no šiem saīsinājumiem lieto vēl šodien. Piemēram: • AD – nozīmē laiku pēc Kristus dzimšanas, • AM un PM – angļu valodā nozīmē pirms pusdienlaika un pēc pusdienlaika. Visvairāk jaunu saīsinājumu radās 19. gadsimtā, kad **strauji** attīstījās rūpniecība. Kāpēc cilvēki lieto saīsinājumus? Saīsinājumi palīdz rakstīt ātrāk. Tomēr tie var būt grūtāk saprotami cilvēkam, kas tekstu lasa. Dažādu **paaudžu** cilvēki saīsinājumus var saprast atšķirīgi.	**jāievēro** (no *ievērot*) – jāpievērš uzmanība **strauji** – ātri **paaudze** – līdzīga vecuma cilvēki **steiga** – paātrināta darbība, norise **lietišķi teksti** – ielūgums, iesniegums, oficiāla vēstule, sludinājums u. c.
	Valodnieks Andrejs Veisbergs saka, ka saīsinājumi ir „mūsdienu **steigas** bērni". Tas nozīmē, ka cilvēki tos lieto tāpēc, ka viņiem bieži nav laika. Daudzi cilvēki, īpaši jaunieši, raksta īsāk, piemēram: • *plds* vārda *paldies* vietā, • *vnk* vārda *vienkārši* vietā, • *AC* frāzes *ar cieņu* vietā. Taču ne vienmēr ir skaidrs, cik pieklājīgi šie saīsinājumi ir. **Lietišķos tekstos** un dokumentos labāk saīsinājumus nelietot vai lietot ļoti maz. Galvenais noteikums: lai lasītājs visu saprot. Ir labi zināt biežāk lietotos saīsinājumus, bet tos nevajag izmantot par daudz. Mūsdienās saīsinājumu kļūst arvien vairāk. Cilvēki raksta īsāk, īpaši internetā. Daudzi internetā lietotie saīsinājumi nāk no angļu valodas.	

1. PIELIKUMS

Mācību grāmatas fragments	Uzdevumi skolēniem ar zemāku valodas prasmes līmeni	Atbalsts
	2.8. Vai kādreiz esi veidojis(-usi) savus saīsinājumus? Ja jā, tad kāpēc? Veidojot savus saīsinājumus, jāievēro vairāki nosacījumi: 1) saīsina garākus vārdus, 2) vārdu aprauj pirms patskaņa vai divskaņa, 3) vārdus nesaīsina pirms galotnes, 4) lieto punktu aiz saīsinājuma. *Visvairāk saīsinājumu tika ieviesti pēc rūpnieciskās revolūcijas 19. gadsimtā.* *Visvairāk saīs. tika ieviesti pēc rūpn. revol. 19. gs.*	
	2.9. Saīsini vārdus! *mājinieki*, *latviešu valoda*, *mobilais telefons*, *dzīvoklis*, *tradīcija*, *saziņa*	
 Abreviatūra (itāļu *abbreviatura*, radies no latīņu *brevis* – 'īss') – saīsinājums, ko veido no saīsinātām vārdu savienojuma sastāvdaļām. **3. uzdevums.** **3.1.** **Lasi un atšifrē abreviatūras!** IT, LU, CV, HES, USB, NATO, WC, GNP, UNESCO, PIN, NB, P. S. **3.2.** **Kuras no dotajām abreviatūrām ir internacionālas? Kā tu domā, kāpēc tiek lietotas abreviatūras?**	**3.1. Atšifrē abreviatūras! Izvēlies pareizo variantu!** IT a) informācijas tehnoloģijas b) interneta tīkls c) izmantot tehnoloģijas LU a) Latvijas Uguns b) Latvijas Universitāte c) Latvijas upes CV a) ceturtā vieta b) *curriculum vitae* – dzīves un darba gājums c) ciema vecākais WC a) *winter cold* – ziemas aukstums b) viss kārtībā c) *water closet* – tualete ar labierīcībām NB a) nav baiļu b) *nota bene* – ievēro labi c) *nota bene* – notiek bibliotēkā P. S. a) *post scriptum* – pēc paraksta b) *post sanctum* – pēc svētā c) pirms sākuma	**abreviatūra** (itāļu *abbreviatura*, radies no latīņu *brevis* 'īss') – vārdu savienojuma saīsinājums.
 Abreviatūra (itāļu *abbreviatura*, radies no latīņu *brevis* – 'īss') – saīsinājums, ko veido no saīsinātām vārdu savienojuma sastāvdaļām. **internacionāls** – starptautisks; attiecas uz vairākām vai visām tautām, valstīm **3. uzdevums.** **3.1.** **Lasi un atšifrē abreviatūras!** IT, LU, CV, HES, USB, NATO, WC, GNP, UNESCO, PIN, NB, P. S. **3.2.** **Kuras no dotajām abreviatūrām ir internacionālas? Kā tu domā, kāpēc tiek lietotas abreviatūras?** **3.3.** **Lasi, ko par abreviatūru izrunu saka valodnieks Andrejs Veisbergs! Kā tu domā, ar ko skaidrojama abreviatūru izruna latviešu valodā?**	**3.2. Lasi tekstu un pievērs uzmanību abreviatūru izrunai!** Amerikāņu ziņu kanālā CNN un britu BBC ziņās atklāj jaunākos pasaules notikumus. GPS ir ASV navigācijas sistēma, ko **izstrādāja** ASV Aizsardzības ministrija. GPS sākumā bija paredzēta armijas vajadzībām, bet kopš 1989. gada to var izmantot **jebkurš** cilvēks. (Pēc interneta materiāliem)	**izstrādāt** – izveidot **jebkurš** – ikviens, katrs

1. PIELIKUMS

Mācību grāmatas fragments	Uzdevumi skolēniem ar zemāku valodas prasmes līmeni	Atbalsts
4.1. Lasi tekstu! Secini, kas izceltajiem vārdiem ir kopīgs! Bērni un pusaudži **informāciju** pamatā iegūst **internetā**, kā arī **digitālajā** vidē, tādējādi rodot iedvesmu savai **kreatīvajai** izpausmei. **Kultūras ministrijas** pētījums par bērnu un pusaudžu medijpratību atspoguļo, ka no visām interneta platformām vispopulārākā bērnu un pusaudžu vidū ir *YouTube*, kuru lieto gandrīz visi **respondenti** (97 %).	**4.1. Lasi tekstu! Secini, kas ir kopīgs izceltajiem vārdiem!** Bērni un pusaudži **informāciju** pamatā iegūst **internetā,** kā arī **digitālajā** vidē un tā iedvesmojas savai **kreativitātei. Kultūras ministrijas** pētījums par bērnu un pusaudžu medijpratību **atspoguļo,** ka no visām interneta platformām vispopulārākā bērnu vidū ir *YouTube*, kuru lieto gandrīz visi **respondenti** (97 %). **Svešvārds** – vārds, kas aizgūts no citas valodas un pielāgots latviešu valodai ar izskaņu, galotni, piemēram: *republika* – no franču *république*, kam pamatā latīņu *res publica* 'sabiedriska lieta, valsts'; *eksāmens* – no latīņu *examen* 'pārbaudījums'. Daļai svešvārdu nav sinonīmu latviešu valodā, piemēram: *opera*, *intonācija*, *tēze*, *radio*, *pilots*, *penālis*, *pikets*, *sonets*, *tabula*, *delfīns*, *fizika*, *termometrs*. Bet daudziem svešvārdiem ir atbilstoši vārdi latviešu valodā, piemēram: *speciāls – īpašs*, *realizēt – īstenot*, *verbs – darbības vārds*, *telefons – tālrunis*, *internacionāls – starptautisks*, *medikamenti – zāles.*	**atspoguļot** – atklāt
4.2. Kurus 4.1. uzdevumā izceltos vārdus varētu aizstāt ar latviešu valodas vārdiem? **Svešvārds** – vārds, kas aizgūts no citas valodas un pielāgots latviešu valodai. Svešvārdu skanējums ir līdzīgs daudzās valodās. *republika* – no franču *république*, kam pamatā latīņu *res publica* 'sabiedriska lieta, valsts' *eksāmens* – no latīņu *examen* 'pārbaudījums' *demokrātija* – no franču *démocratie*, kam pamatā grieķu *dēmokratia* (*dēmos* 'tauta' un *kratos* 'vara') **Daļai svešvārdu nav sinonīmu latviešu valodā.** *opera, intonācija, tēze, pilots, penālis, pikets, sonets, tabula, delfīns, fizika, termometrs* **Daudziem svešvārdiem ir atbilstoši latviskas cilmes vārdi.** *speciāls = īpašs*; *realizēt = īstenot*; *verbs = darbības vārds*; *telefons = tālrunis*; *internacionāls = starptautisks*; *medikamenti = zāles* Svešvārdu pazīmes: 1) īss un garš patskanis *o*: ***fo*to**, ***o*zo*n*s**; 2) līdzskanis *h*: ***h*aoss**, ***h*armonija**; 3) līdzskanis *f*: ***f*abula**, *kon**f**likts*; 4) uzsvērtas dažādas zilbes: *ra**gū***, *buk**lē***, *ka**ka**o;* 5) vārdi beidzas ar *-ācija, -īcija, -orija, -āde, -īvs, -ārs, -īms, -ents, -āls, -ants, -ozs, -ons, -ors, -tors;* 6) daļa svešvārdu ir nelokāmi: *kino, disko, foto, bruto, ateljē, domino, tango;* 7) pamatformā var būt tikai viena garumzīme: *afrikāņi*. • Svešvārdos pirms *-ors, -tors* vienmēr jāraksta īsais patskanis: *cenzors, motors, aviators, reģistrators* u. c. • Ar garo patskani jāraksta svešvārdi: *avantūra, benzīns, bibliotēka, biogrāfija, flomāsters* u. c. • Ar īso patskani jāraksta svešvārdi: *albums, automobilis, ģerbonis, mobilais (telefons), medijs, gels* u. c.	**4.2. Kuriem 4.1. uzdevumā izceltajiem vārdiem ir latviskas cilmes sinonīmi?** Svešvārdu pazīmes: 1) īss un garš patskanis *o*: ***o**keāns*, ***o**z**o**ns*; 2) līdzskanis *h*: ***h**aoss*, ***h**armonija*; 3) līdzskanis *f*: ***f**abula*, *kon**f**likts*; 4) uzsvērtas dažādas zilbes: *ra**gū***, *buk**lē***, *ka**ka**o*; 5) vārdi beidzas ar *-ācija*, *-īcija*, *-orija*, *-āde*, *-īvs*, *-ārs*, *-īms*, *-ents*, *-āls*, *-ants*, *-ozs*, *-ons*, *-ors*, *-tors* u. c.; 6) daļa svešvārdu ir nelokāmi*: kino*, *disko*, *foto*, *bruto*, *ateljē*, *domino*, *tango*; 7) svešvārdu (lietvārdu, īpašības vārdu) pamatformā var būt tikai viena garumzīme: *afrikā**ņ**i*, *kultū**r**a*, *kulturā**l**s*. **Atceries!** • Svešvārdos pirms *-ors*, *-tors* vienmēr jāraksta īsais patskanis: *cenz**o**rs*, *mot**o**rs*, *aviat**o**rs*, *reģistrat**o**rs*, *sintezat**o**rs*. • Ar garo patskani jāraksta svešvārdi: *avantū**r**a*, *benzī**n**s*, *bibliotē**k**a*, *biogrā**f**ija*, *flomā**s**ters*. • Ar īso patskani jāraksta svešvārdi: *alb**u**ms*, *automob**i**lis*, *ģ**e**rbonis*, *mob**i**lais* (*telefons*), *m**e**dijs*, *g**e**ls*.	**cilme** – izcelšanās, rašanās

1. PIELIKUMS

Mācību grāmatas fragments	Uzdevumi skolēniem ar zemāku valodas prasmes līmeni	Atbalsts

4.3. **Atrodiet vismaz trīs svešvārdu piemērus katrai izskaņai! Varat izmantot dažādus avotus: mācību grāmatas, vārdnīcas, tīmekļa resursus. Noskaidrojiet atrasto vārdu nozīmi!**

-ācija	*-ārs*	*-ents*	*-orija*
-īvs	*-īcija*	*-ants*	*-ozs*
-āde	*-īms*	*-āls*	*-ons*

4.3. Atrodiet vismaz trīs svešvārdu piemērus katrai izskaņai! Varat izmantot dažādus avotus: mācību grāmatas, vārdnīcas, interneta resursus.

-ācija	*-ārs*	*-ents*	*-orija*
-īvs	*-īcija*	*-ants*	*-ozs*
-āde	*-īms*	*-āls*	*-ons*

cilme – izcelšanās, rašanās
viltus – neīsts, nepārbaudīts

4.4. **Lasiet tekstu un atrodiet darbības vārdus! Grupējiet tos divās grupās – latviskas cilmes vārdos un svešas cilmes vārdos!**

Galvenie riski, ar kuriem saskaras bērni sociālajos tīklos

- ✓ Publicē pārāk privātas fotogrāfijas, video un personisku informāciju ar atrašanās vietas norādēm.
- ✓ Komunicē ar svešām personām.
- ✓ Saskaras ar viltus kontiem, kuru mērķis ir maldināt, manipulēt ar lietotājiem vai veikt kādas ļaunprātīgas darbības.
- ✓ Komentē ar rupjībām un aizvainojošiem vārdiem.
- ✓ Izplata viltus ziņas.
- ✓ Saņem un pārsūta ķēdes vēstules ar uzdevumiem.

(Pēc interneta materiāliem)

4.5. **Seciniet, kas kopīgs visiem 4.4. uzdevuma svešas cilmes darbības vārdiem! Pie kuras konjugācijas tie pieder?**

4.4. Kas pēc uzbūves ir kopīgs svešvārdiem, kas ir darbības vārdi? Pie kuras konjugācijas pieder šie darbības vārdi? Izloki vienu darbības vārdu tagadnē, pagātnē un nākotnē!

publicēt, komunicēt, manipulēt, komentēt

4.5. Nosaki, kuri apgalvojumi ir patiesi! Ja apgalvojums ir kļūdains, labo to!

1. Svešvārdi ir no svešvalodām aizgūti vārdi.
2. Svešvārdi tiek aizgūti no citām valodām, ja mūsu valodā trūkst vārdu, kā kaut ko nosaukt.
3. Visiem svešvārdiem ir arī latvisks sinonīms.
4. Svešvārdam nominatīvā var būt vairākas garumzīmes.
5. Svešvārdi (darbības vārdi) beidzas ar izskaņu *-ēt* un pieder pie 2. konjugācijas.
6. Vārdu krājumā svešvārdi nav vēlami.

2. PIELIKUMS

2. PIELIKUMS

APVĒRSTO MĀCĪBU PIEMĒRS 8. KLASES LATVIEŠU VALODAS STUNDAI

8. klase

8.6. apakšnodaļa. Krustceles un jauni ceļi

Lasīšanas motivācijas veicināšana

Mācību stundā izmantotais mācību materiāls elektroniski pieejams:
https://mape.gov.lv/catalog/materials/477290D2-3EA7-4011-92F1-DDC6A36B1027/view?preview=AB53EED4-ADEE-47BC-BA70-8D356A3D81F3

Skolēnu patstāvīgais darbs **pirms mācību stundas**

Skolēnu grupas, kam ir paredzēts papildu atbalsts: imigranti, patvēruma meklētāji, reemigranti un skolēni no bijušajām mazākumtautību skolām ar vismaz A2 līmeni latviešu valodā

Uzdevuma mērķis	Patstāvīgā darba uzdevumi	Ieteikumi mācību darbam, atbalsta materiāli skolēniem
Pilnveidot skolēnu prasmi lietot mācību stundā plānotās uzdevumu kopas atslēgvārdus (*lasīt*, *lasītājs*, *lasīšana* un *iegūt*, *ieguvums*).	**1. Ja nezini, noskaidro, ko nozīmē šie pieci vārdi: *lasīt, lasīšana, lasītājs, iegūt* un *ieguvums*!** **2. Mācies, kā loka darbības vārdus (*lasīt* un *iegūt*), kā loka lietvārdus (*lasīšana*, *lasītājs* un *ieguvums*)!** **3. Ievieto vārdus pareizā locījumā!** Māra _____ (lasīt) tekstu, lai izpildītu mājasdarbu. Teksts ir par _____ (lasīšana) tendencēm 21. gadsimtā. Mūsdienās ir daudz _____ (lasītājs), kas _____ (lasīt) tikai īsus tekstus internetā. Šāds _____ (lasīšana) ieradums nepalīdz _____ (iegūt) dziļas zināšanas par kaut ko. Kad mēs _____ (lasīt) garus tekstus, mēs varam iegūt vairāk informācijas, iedziļināties tematā, trenēt atmiņu un attīstīt kritisko domāšanu. Tie ir ļoti svarīgi _____ (ieguvums) mūsdienu cilvēkam.	*Lasīt*, *lasīšana*, *lasītājs* Darbības vārda *lasīt* konjugēšanas tabula visos laikos un izteiksmēs: *https://tezaurs.lv/las%C4%ABt* Lietvārda *lasīšana* deklinēšanas tabula: *https://tezaurs.lv/las%C4%AB%C5%A1ana* Lietvārda *lasītājs* deklinēšanas tabula: *https://tezaurs.lv/las%C4%ABt%C4%81js* *Iegūt*, *ieguvums* Darbības vārda *iegūt* konjugēšanas tabula visos laikos un izteiksmēs: *https://tezaurs.lv/ieg%C5%ABt* Lietvārda *ieguvums* deklinēšanas tabula: *https://tezaurs.lv/ieguvums*
Pilnveidot prasmi lietot dotos vārdus tekstā. Pilnveidot prasmi izteikt viedokli par lasīšanu.	**1. Uzraksti (vismaz divus teikumus), kāpēc lasīšana ir svarīga un kādi varētu būt 2–3 galvenie lasīšanas ieguvumi!**	Viedokļa izteikšanai nepieciešamās frāzes, piemēram: *Pēc manām domām, ...* *Manuprāt, ...* *Es domāju, ...* *Man šķiet / liekas, ka ...*

2. PIELIKUMS

Uzdevuma mērķis	Patstāvīgā darba uzdevumi	Ieteikumi mācību darbam, atbalsta materiāli skolēniem
Pilnveidot prasmi uztvert vārdus un vārdu savienojumus pārnestā nozīmē.	**1. Ko, tavuprāt, nozīmē dotie vārdi un vārdu savienojumi darba lapas „Lasīšanas motivācijas veidošana" 1. uzdevumā?**	Ja nepieciešams, skolotājs pie katra vārda un vārdu savienojuma var norādīt to skaidrojumu. Otrs variants: skaidrojumi ir sajauktā secībā, un skolēniem jāatrod un jāsavieno atbilstošie.
Paplašināt skolēnu vārdu krājumu un izpratni par datīva lietojumu latviešu valodā, nostiprināt prasmi atbildēt uz jautājumiem, izteikt savu viedokli.	**1. Izlasi tekstu „Kāda nozīme cilvēku dzīvē ir grāmatu lasīšanai" (apmēram 1 A4 lapa; sk. mācību pielikumu)!** **1.1. Atbildi uz jautājumiem pēc katras teksta rindkopas!** **1.2. Aizpildi tabulu ar lietvārdiem datīvā!**	Skolotājs skolēniem var dot strādāt ar tekstu darba lapas elektroniskā versijā, lai viņi nepieciešamības gadījumā var izmantot mašīntulkošanas rīku. Skolotājs lejupielādētā mācību materiālā var vizuāli izcelt informāciju, kas nepieciešama mācību uzdevumu izpildei, iekrāsojot atbilstošās teksta daļas. Tāpat skolotājs var vizuāli izcelt īpaši svarīgus vārdus, ko mācību stundas laikā **visiem skolēniem** lūdz izskaidrot mutvārdos vai rakstveidā. Papildus būs noderīgs jebkurš mācību materiāls (atgādne, norāde mācību grāmatā, video) par datīva lietojumu un nozīmēm latviešu valodā un/vai skolēniem zināmā valodā. Piemērs angļu valodā: *https://www.youtube.com/watch?v=z53EKnK0bVs*
Nostiprināt jauno vārdu krājumu un prasmi pamatot savu viedokli ar argumentiem.	**1. Uzraksti (50–70 vārdus) par interesantāko grāmatu! Kāpēc tev tā šķiet interesanta? Kam tu ieteiktu izlasīt šo grāmatu? Kāpēc?** *Es ieteiktu* ... (lietvārds datīvā) *izlasīt šo grāmatu*.	Skolotājs, ja nepieciešams, var rosināt skolēnus izmantot vārdnīcas, mašīntulkošanas rīkus, atgādnes u. c. atbalsta materiālus un līdzekļus. Noderīga var būt atgādne par palīgteikumiem, kas atbild uz jautājumu „Kāpēc?": *https://www.uzdevumi.lv/p/latviesu-valoda/9-klase/paligteikumu-veidi-8405/re-07b5fdd9-0a75-4aae-9819-085727b24ec6*

2. PIELIKUMS

Mācību darbs latviešu valodas stundas laikā

Paredzamās skolēnu grupas: visi skolēni, t. i., imigranti, patvēruma meklētāji, reemigranti un skolēni no bijušām mazākumtautību skolām ar vismaz A2 līmeni latviešu valodā + skolēni ar latviešu valodu kā dzimto valodu

Sasniedzamais rezultāts	Skolēnu darbības	Ieteikumi mācību darbam, atbalsta materiāli skolēniem
Veido pašvērtējumu par lasīšanas pieredzi.	Skolēni individuāli pilda darba lapas 1. uzdevumu, pamato savu atbildi. Skolotājs aicina dažus skolēnus dalīties ar savu raksturojumu.	Ja nepieciešams, skolotājs pirms uzdevuma var aicināt skolēnus pierakstīt, cik bieži un cik ilgi viņi lasa. Tas palīdzēs skolēniem noteikt savu lasītāja tipu. Uz tāfeles – iespējamie atbilžu varianti, piemēram: *reti*, *šad tad*, *bieži*, *katru dienu*, *reizi nedēļā vai mēnesī*; *20 minūtes*, *pusstundu*, *stundu*, *divas stundas*, *vairāk nekā divas stundas*.
Veido domu karti par lasīšanas nozīmi. Stāsta par domu karti.	Darbs grupās 1. Izmantojot tekstu (darba lapas 2. uzdevumu) un savu pieredzi, skolēni izveido domu karti „Kāpēc ir vērts lasīt?”. 2. Katrs skolēns skaidro vienu ieguvumu, min konkrētus piemērus.	Skolēni, kas strādāja ar darba lapas 2. uzdevuma tekstu mājās, drīkst grupas darba un prezentācijas laikā izmantot savus patstāvīgā darba pierakstus.
Skaidro vārdus un vārdu savienojumus pārnestā nozīmē.	Skolēni skaidro vārdu savienojumus *iet roku rokā*, *iepriecināt prātu*, *gribot negribot.* Izsaka viedokli, kad tos varētu lietot. Skolēni tekstā atrod un pasvītro visus lietvārdus datīvā un secina, kad un kāpēc latviešu valodā tiek lietots datīvs.	Ja mācību stundā pietiek laika, skolotājs papildus darba lapas uzdevumiem var pievērst skolēnu uzmanību teksta leksiskajam un gramatiskajam līmenim. Skolēni, kas strādāja ar darba lapas 2. uzdevuma tekstu mājās, drīkst izmantot savus patstāvīgā darba pierakstus.
Raksta privātu vēstuli pēc nosacījumiem.	Katrs skolēns individuāli uzraksta mazlasītājam vai nelasītājam vēstuli (100–120 vārdus) ar ieteikumu izlasīt kādu viņam zināmu grāmatu. Vēstulē jāiekļauj grāmatas izvēles pamatojums un vismaz trīs argumenti, kāpēc lasīšana ir svarīga.	Skolotājs, ja nepieciešams, var atgādināt vēstules noformēšanas prasības (uzruna, atvadīšanās frāzes utt.). Skolēni, kam bija uzdots patstāvīgais darbs pirms stundas, drīkst izmantot iepriekš sagatavoto interesantākās grāmatas aprakstu.

MĀCĪBU PIELIKUMS. **Teksts un mācību uzdevumi**

(Teksts no 2. uzdevuma, kas iekļauts iepriekš norādītajā latviešu valodas mācību materiālā 8. klasei; jautājumus par tekstu veidojušas metodiskā līdzekļa autores)

Kāda nozīme cilvēku dzīvē ir grāmatu lasīšanai

Prāta stimulēšana

Prātam, gluži tāpat kā ķermenim, ir nepieciešama aktīva darbība un treniņš, lai uzturētu to formā. Angļu valodā ir ļoti labs teiciens „Lieto to vai zaudē to", kas lieliski atbilst šim gadījumam. Pētnieki ir pierādījuši, ka lasīšana ir viens no veidiem, kā sevi var pasargāt no Alcheimera slimības. Līdzīgi iedarbojas arī puzles likšana un galda spēles, piemēram, šahs.

Kāpēc prāts ir līdzīgs ķermenim?

Kāpēc prāts jātrenē?

Stresa mazināšana

Neatkarīgi no stresa daudzuma, ko gūstat ikdienā, darbā vai attiecībās, tas viss aizmirstas, tiklīdz jūsu rokās nonāk laba grāmata. Tā vienmēr palīdz aizmirsties, atpūsties un novērst domas no satraukumiem un spriedzes.

Kas notiek, kad lasa grāmatu?

Kas var radīt stresu? (Raksti nominatīvā!)

Grupē vārdus pēc emociju intensitātes!
(1 – zemāka intensitāte, 3 – augstāka intensitāte)
(*Atbildes var būt atšķirīgas*)

Stress, satraukums, spriedze

Zināšanas

Viss, par ko lasāt, kādreiz var noderēt. Jo vairāk zināšanu jums ir, jo lielāka iespēja, ka tiksiet galā ar jebkuru savā ceļā sastaptu izaicinājumu. Turklāt zināšanas ir īpašums, ko jums neviens nevar atņemt vai ieķīlāt.

Kas ir izaicinājums?

Kas ir īpašums? Kādi var būt īpašumi? Ko var darīt ar īpašumu?

Kāpēc zināšanas ir īpašums? Kā var iegūt zināšanas (= īpašumu)?

Vārdu krājuma papildināšana

Jo vairāk jūs lasāt, jo plašāks ir jūsu vārdu krājums. Un vārdu krājums var gan palīdzēt karjerā, gan celt pašapziņu un sniegt lielāku pārliecību par sevi. Turklāt ir pierādīts, ka tiem, kuri lasa grāmatas, ir daudz vieglāk apgūt svešvalodas.

Kam ir vieglāk apgūt (iemācīties) svešvalodas?

Kāpēc cilvēkam vajag plašu vārdu krājumu? Kā to iegūt?

Atmiņas uzlabošana

Lasot grāmatu, mums gribot negribot jāatceras varoņu vārdi, izcelsme, vietu nosaukumi utt.
Tādā veidā, pašiem to nemanot, iepriecinām savu prātu un uzlabojam atmiņu.

Kā cilvēki uzlabo atmiņu lasot?

Analītisko spēju uzlabošanās

Jo vairāk grāmatu izlasām, jo biežāk varam paredzēt notikumus citās grāmatās, jo lasot „pieslēdzam" savu kritisko domāšanu un analīzes spējas. Prāts atceras detaļas, kas pēc tam noder citu grāmatu un notikumu analīzē.

Uzraksti apstākļa vārdus *vairāk* un *biežāk* visās salīdzināmajās pakāpēs!

Piemērs: plaši – plašāk – visplašāk

Kurš apstākļa vārds jāiegaumē kā izņēmums?

Uzlabotas koncentrēšanās spējas

Tehnoloģiju laikmeta ikdienā mūsu uzmanība tiek vērsta simtiem virzienos – mēs vienlaikus pārbaudām e-pastu, čatojam, runājam pa telefonu un pārbaudām sociālos tīklus. Prātam tas ir ārkārtīgi liels stress. Turklāt tas pazemina arī darba produktivitāti. Taču, lasot grāmatu, prāts tiek koncentrēts tikai uz saturu. Būsi pārsteigts, ka, veltot vien 15–20 minūtes grāmatas lasīšanai, tev būs daudz vieglāk koncentrēties darbam.

Kas cilvēka prātam rada stresu, mazina darba produktivitāti un koncentrēšanās spējas?

Kāpēc lasot cilvēka prāts neizjūt stresu?

Uzlabotas rakstīšanas prasmes

Rakstīšanas prasme iet roku rokā ar vārdu krājumu – jo vairāk lasīsiet, jo plašāks kļūs jūsu vārdu krājums, ko pakāpeniski pārņemsiet un varēsiet izmantot arī savos rakstu darbos.

Ko nozīmē idioma „iet roku rokā”?

Iekšējs miers

Lasīšana ir ne tikai lieliska atpūta, bet arī veids, kā vairot iekšējo mieru. Piemēram, tekstu lasīšana var ne tikai nomierināt, bet arī pazemināt asinsspiedienu, bet pašpalīdzības grāmatas var uzlabot garastāvokli un palīdzēt tikt galā ar tā svārstībām.

Kāpēc cilvēkiem ar augstu asinsspiedienu, sliktu garastāvokli un nemierīgu prātu ieteicams lasīt?

Izklaide

Galu galā lasīšana ir arī brīnišķīga izklaide. Turklāt mūsdienās ir pieejama visdažādāko žanru lasāmviela visu vecumu lasītājiem. Dzeja, pašpalīdzības grāmatas, biogrāfijas, reliģiski teksti, modes grāmatas, pusaudžu romāni utt.

Kāda lasāmviela cilvēkiem mūsdienās ir pieejama?

TABULA. **Datīva lietojums tekstā „Kāda nozīme cilvēku dzīvē ir grāmatu lasīšanai”**

Piemērs no teksta	Lietvārda deklinācija	Sieviešu dzimte	Vīriešu dzimte	Vienskaitlis	Daudzskaitlis	Kāpēc datīvs?
Prātam .. ir nepieciešama	1. dekl.		x	x		Vajadzības izteikšana (angļu val. *to have*): *ir nepieciešama* ‘ir vajadzīga’.
No satraukumiem	1. dekl.		x		x	Vārdu saskaņošana: jāsaskaņo prievārds *no* un lietvārds daudzskaitlī.
...						

Solvita Berra (*Burr*), Inga Narmonta, Daina Grosa
Mācīt un mācīties lingvistiski neviendabīgā vidē
2026

Latviešu valodas aģentūra

Latviešu valodas aģentūra
Meistaru iela 10–401, Rīga, LV-1050
www.valoda.lv

„Mācīt un mācīties lingvistiski neviendabīgā vidē” ir populārzinātnisks un metodiski pamatots atbalsta materiāls skolotājiem, skolu administrācijai un atbalsta personālam darbā ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām Latvijas skolās.

Balstoties uz zinātniskajiem pētījumiem lingvodidaktikā un citu valstu praktisko pieredzi darbā ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām, autores izdevumā iztirzā un ilustrē ar piemēriem četras mācību pieejas un paņēmienus darbam ar lingvistiski neviendabīgām skolēnu grupām.

Dr. philol. Solvita Berra (*Burr*)

Līdzfinansē Eiropas Savienība

2027 Nacionālais attīstības plāns

Valsts izglītības attīstības aģentūra

Latviešu valodas aģentūra